

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Diplomová práce

Bc. Marek Jansa

„Strana vyloučených“ na Českokrumlovsku a Prachaticku 1970-1980

*„The Party of the Expelled” in the Český Krumlov and Prachatice district
1970-1980*

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Matěj Spurný, PhD.

Praha 2019

Za trpělivé vedení a inspiraci patří můj dík vedoucímu práce Matěji Spurnému, v jehož diplomním semináři práce vznikala. Práce by však nevznikla bez ochotné pomoci pracovníků Státního okresního archivu v Českém Krumlově a Prachaticích, kterým tímto také děkuji.

Za bezmeznou podporu děkuji svým rodičům, manželce Evě, bratru Vojtěchovi a Franzisce-Rosalii Soukupové. Velký dík patří rovněž mým přátelům z pražského Žižkova.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia, či k získání jiného, nebo stejného titulu.

V Praze dne 9.5.2019

podpis

Abstrakt

Diplomová práce „*Strana vyloučených*“ na Českokrumlovsku a Prachaticku 1970-1980 prostřednictvím výzkumu regionálních souvislostí prohlubuje poznání procesu etablování a legitimizace normalizační moci v periferním prostředí českého příhraničí. Na základě archivních materiálů, především z provenience okresních výborů KSČ v Českém Krumlově a Prachaticích a dalších stranických orgánů, se snaží zmapovat průběh konsolidačního procesu a stranických prověrek roku 1970. V porovnání s celorepublikovými údaji se pokouší vystihnout specifika pohraniční periferie. Hlavní úkol práce pak spočívá v analýze osudů vyloučených a vyškrtnutých členů KSČ, tzv. „Strany vyloučených.“ Jejich mnohotvárných životních trajektorií a způsobů vypořádávání se s vyčleněním ze stranického kolektivu, se zvláštním ohledem k rozličným loajalitám, kterými byli tito lidé vázáni ke straně, společnosti, pracovišti a v neposlední řadě i mezi sebou navzájem. Na základě této analýzy se ukazuje role tohoto segmentu populace při vytváření legitimacy normalizačního režimu.

Vzhledem k tomu, že výsledkem prověrek bylo deklasování značného množství kvalifikovaných pracovníků, nabízí se jejich interpretace jako procesu delegitimizujícího normalizační moc. Analýza osudů jednotlivých vyloučených a vyškrtnutých nám však ukazuje i stabilizující potenciál, jaký měly prověrky v prostředí rané normalizace. Normalizační diskurz byl, přes své kategorické odmítnutí představitelů pražského jara, otevřený možnosti nápravy u těch postižených, kteří prokáží svou loajalitu normalizačnímu režimu. Stranický postih, resp. naděje na zlepšení svého znevýhodněného postavení, tak nezanedbatelnou část postižených motivoval k různorodým projevům loajality, manifestovaných nejen v oficiálních žádostech o znovupřijetí do KSČ, ale především zvýšením aktivity a veřejné angažovanosti. Spolu s vysoce kvalifikovanými pracovníky, kteří vzhledem ke svému výsadnímu postavení nebyli prověrkami otřeseni, tak značná část „Strany vyloučených“ mohla v rámci normalizace působit jako výrazně stabilizační prvek.

Klíčová slova

KSČ – Komunistická strana – stranické prověrky – vyloučení – Český Krumlov – Prachatic – periferie – normalizace

Summary

The thesis *"The Party of the Expelled" in the Český Krumlov and Prachatice district 1970-1980* through the research of regional context deepens the knowledge of the process of establishment and legitimization of Normalization in the periphery of the Czech borderland. On the basis of archival materials, mainly from the District Committees of the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ) in Český Krumlov and Prachatice and other sources within the Party hierarchy, it tries to map the course of the consolidation process and party purges in 1970. Compared to nationwide data, it attempts to capture the specifics of the Czechoslovakian periphery. The main task of the thesis is to analyze various fate of excluded members of the KSČ: the so-called "Party of the Expelled." The analysis focuses on their diverse life trajectories and ways of dealing with separation from the party collective, with special regard to the various loyalties that these people were tied to the party, to the society, workplaces and, last but not least, to each other. Through this analysis, the role of this segment of the population in establishing the legitimacy of the Normalization regime is shown.

Since the purges resulted in the disadvantagement of a significant number of qualified workforce, they are interpreted as a process of delegitimization of Normalization regime. However, the analysis of the fate of the excluded shows us the stabilizing potential of the purges. The normalization discourse, despite its categorical rejection of the Prague Spring representatives, was trying to show its positive attitude towards those of expelled who proved their loyalty to the normalization regime. Perspective of improving their disadvantaged status, therefore motivated significant part of the expelled to manifest their loyalty not only through official requests for re-admission to the KSČ, but also through increased activity and public engagement. Along with highly qualified workers who, due to their privileged status, were not threatened by purges, a large part of the "Party of the Expelled" have acted as a significantly stabilizing element within the Normalization regime.

Key words

KSČ – Communist party – purges – expelled – Czechoslovakia – Český Krumlov – Prachatice – periphery – Normalization

Obsah

I. Úvod.....	8
I.1. Záměr práce.....	8
I.2. Konceptuální a metodologický úvod.....	11
I.2.1. O terminologii.....	15
I.3. Slovo k literatuře.....	17
I.3.1. Normalizace v historiografii.....	17
I.3.2. Prověrky v literatuře.....	19
I.3.3. Strana vyloučených.....	21
I.3.4. Slovo k pramenům a pamětníkům.....	23
I.4. Stranické prověrky roku 1970, jejich význam a ohlas.....	25
I.4.1. Čistky nebo prověrky?.....	25
I.4.2. Průběh prověrek na celostátní úrovni.....	27
I.4.3. Důsledky stranických prověrek.....	30
II. Konsolidace na Českokrumlovsku a Prachaticku.....	32
II.1. Stručná charakteristika okresů Český Krumlov a Prachatice.....	32
II.2. Události roku 1968 a 1969 a počátky konsolidace.....	35
II.2.1. Pražské jaro.....	35
II.2.2. Prachatická skupina.....	37
II.2.3. Další vývoj.....	39
II.2.4. Změny na vedoucích politických pozicích.....	41
II.2.5. „Srpnové události“ a počátky konsolidace.....	42
II.3. Výměna stranických průkazů na Českokrumlovsku a Prachaticku.....	46
II.3.1. Zahájení prověrek.....	46
II.3.2. Usnesení PÚV KSČ ze 14.4.1970.....	47
II.3.3. Výsledky prověrek.....	49
II.3.4. Důsledky pro stranickou organizaci.....	51
II.3.5. Výsledky prověrek v jednotlivých odvětvích.....	53
II.3.6. Jednotná centrální evidence exponentů pravicového oportunismu.....	57
II.4. Shrnutí.....	59
III. Komunikace se stranou: odvolání a žádosti o znovupřijetí do strany.....	61
III.1. Odvolávání jako stranický fenomén.....	61
III.2. Odvolání na Českokrumlovsku a Prachaticku.....	67
III.3. Znovupřijetí.....	72
III.4. Přijímání bývalých členů.....	74
IV. Osudy strany vyloučených.....	78
IV.1. Zpátky do strany!.....	82
IV.1.1. Renegáti.....	84
IV.1.2. Neúspěšní.....	89
IV.1.3. Zpátky ve straně.....	98
IV.1.4. Shrnutí.....	101
IV.2. Zklamaní a neangažovaní.....	103
IV.2.1. Bezproblémoví.....	105
IV.2.2. Sledování.....	112
IV.2.3. Šumavský disent.....	116
IV.2.4. Shrnutí.....	118

V. Závěr.....	120
Seznam použitých zkratk.....	123
Seznam literatury a pramenů.....	125
Prameny.....	125
Publikované prameny.....	127
Literatura.....	128
Internetové zdroje.....	132
Přílohy.....	133
Seznam příloh.....	133

I. Úvod

I.1. Záměr práce

Klíčovým procesem, který vedl k etablování normalizační moci, byly prověrky probíhající roku 1970 v řadách KSČ pod oficiálním názvem „Akce výměny stranických průkazů.“ Ty měly posloužit k „očistě“ strany od představitelů pražského jara a – řečeno dobovým jazykem – k obnovení „vedoucí úlohy strany ve společnosti.“ Prověrky patří dodnes mezi obecně známé milníky ve vývoji státně-socialistického panství v Československu. Je tomu tak nejen z toho důvodu, že poznamenaly značnou část československé populace,¹ ale především proto, že celá řada jejích protagonistů donedávna žila (nebo stále žije) a podstatným způsobem se podílela na formování polistopadového obrazu období normalizace.² Těmito protagonisty, kteří byli stranickými prověrkami postiženi – to znamená, že byli z KSČ **vyloučeni**, nebo **vyškrtnuti** – rozumíme onu „**stranu vyloučených**,“ kterou se bude následující práce zabývat.

Polistopadové diskurzy o normalizaci nám předkládají představu o straně vyloučených jako o automatických představitelích odpůrců režimu. Co však podle mého názoru činí tuto skupinu obzvláště přitažlivou pro historický výzkum, je její zvláštní pozice v rámci normalizační společnosti, jak si ji na sklonku 70. let představoval Jiří Pelikán ve své knize *Socialist Opposition in Eastern Europe*.³ Ten ve skupině bývalých komunistů viděl potenciál uskupení, které mělo zachránit ideály komunistické strany před jejich diskreditací normalizovanou KSČ.

Novější sociálně-kulturní historiografie (reprezentované nejen přelomovým dílem Ch. Browninga o *Obyčejných mužích*,⁴ ale především dějinami každodennosti Alfa Lüdtkeho a dalších) ukazuje neudržitelnost totalitistických představ bipolárních společností vládnoucích a ovládaných v konfrontaci s rekonstrukcí rozhodovacích strategií jednotlivých aktérů. Ty nám ukazují individuum v totalitním režimu neustále manévrující mezi jednotlivými

1 Členů strany bylo přes 10 % československé populace. Postižení prověrkami se pak na celkové populaci podíleli cca 2 %. Spolu se straníky, kteří s různou mírou dobrovolnosti opustili stranu v období od srpna 1968 do počátku prověrek, se tak dá hovořit o více než 3 % československého obyvatelstva. Viz MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa v letech 1969-1970*. Praha 1997. s. 58.

2 V práci budu užívat pojmů „normalizace“ a „konsolidace“ především z nedostatku vhodnějších analytických termínů. Při vědomí jejich historičnosti je budu z praktických důvodů užívat bez uvozovek.

3 Viz PELIKÁN, Jiří. *Socialist Opposition in Eastern Europe, The Czechoslovak example*. London 1976.

4 BROWNING, Christopher R. *Obyčejní muži: 101. záložní policejní prapor a "konečné řešení" v Polsku*. Praha 2002.

polohami, v jednom okamžiku aktivně přitakávající vládnoucí ideologii a v druhém hned naopak volící strategie pasivního odporu, či přímo rezistence.

Dalo by se říci spolu s Marií Černou, že „*vyškrtnutí a vyloučení se stali zvláštní kategorií lidí.*“⁵ Postižení stranickými prověrkami však vzhledem ke svému množství mohli jen stěží tvořit homogenní skupinu.⁶ Jak sama Černá poznamenává, bylo by naivní předpokládat, že všechny postižené čekal stejný osud napříč všemi (věkovými, vzdělanostními, kariérními atp.) kategoriemi.⁷

V polistopadovém diskurzu je tato skupina reprezentována takřka výhradně někdejšími elitami pražského jara, které svou veřejnou a publikační činností utvářely obecné povědomí o osudech generace „osmašedesátníků.“ Obdobný trend sleduje i velká část historiografické produkce zabývající se prověrkami na úrovni elit. Ve snaze o plastičtější obraz prověrek a jejich vlivu na proces konsolidace se můj zájem soustředí na **periferní** prostředí dvou pošumavských okresů: **Český Krumlov a Prachatice.**

Prověrky zpravidla nezasáhly do životů postižených pouze jednorázově, nýbrž se jednalo o dlouhotrvající a mnohvrstevnatý proces oboustranného vypořádávání se s jejich příčinami i důsledky. Ve své práci s nimi budu nakládat jako s důležitým integrálním prvkem konsolidačního procesu ve snaze plasticky popsat tento proces v prostředí sledovaných okresů a především roli, kterou v něm „strana vyloučených“ hrála.

Metodologickými východisky této práce bude několik konceptů převážně německé historiografie. Jedním z nich je v českém prostředí stále populárnější koncept **loajalit.** Jednotliví historičtí aktéři byli vázáni nejrůznějšími vazbami loajality, povinnostmi, závazky, zodpovědnostmi, náklonnostmi. Na základě těchto rozličných loajalit bude možné občany postižené stranickými prověrkami představit jako historické aktéry aktivně se rozhodující a podílející se na utváření normalizační společnosti.⁸

5 ČERNÁ, Marie. *Náš Nepřítel oportunista.* In ČERNÁ, Marie a kol. *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí: Československo 1948-1989.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. s. 76.

6 Jen v průběhu stranických prověrek bylo o legitimaci připraveno 326 817 členů. Viz MAŇÁK. s. 58.

7 ČERNÁ, Marie. s. 74n.

8 „Normalizace se neprosadila jako předem hotový plán na ovládnutí společnosti. Zapojení širokých vrstev neprobíhalo podle předloženého scénáře, který by byl jen obsazován konkrétními herci. Aby byl systém skutečně životaschopný, museli jej vytvořit a osvojit si lidé sami. Charakteristickým rysem nástupu normalizace tak byla překvapivě určitá otevřenost, pochopitelně v rámci mantinelů daných základním ideologickým rámcem a mocenskou hierarchií.“ Viz JAREŠ, Jakub a kol. *Náměstí Krasnoarmějců 2: učitelé a studenti Filozofické fakulty UK v období normalizace.* Praha 2012. s. 372.

Kromě konceptu loajalit bude v tomto případě analyticky podnětný koncept tzv. **funkčních elit**, který pomůže. při sledování případných kontinuit a diskontinuit na vedoucích a manažerských pozicích v rámci okresu. Dlouhodobější sledování osudů vyloučených nám umožní nahlédnout proces stranických prověrek nikoliv pouze jednostranně, jako proces **stigmatizace** určité části populace, ale poněkud mnohoznačněji, jako komplikovaný proces vzájemné interakce. Jednalo se o organicky se proměňující vzájemné vztahy a postoje, v některých případech vedoucí k reintegraci do řad strany i mezi funkční elity, popř. k jiným formám loajality normalizační moci.

Analýza těchto sociálních procesů by nás pak měla nasměrovat k obecnějším otázkám týkajícím se **stability a legitimacy normalizačního panství**.⁹ Jakým způsobem prověrky přispěly k etablování normalizační moci, k její legitimizaci a stabilitě. A především, **jakou roli v tomto procesu hrála „strana vyloučených?“** Dlouhodobá stabilita normalizační moci totiž nemohla být vynucena pouze strachem z represe, jak situaci analyzuje např. Václav Havel ve svém *Dopise Gustávu Husákovi*, nýbrž byla podmíněna daleko komplikovanějším celospolečenským konsenzem, k jehož utváření přispěl svým dílem i způsob, jakým se do normalizační společnosti integrovali lidé postižení prověrkami z roku 1970.¹⁰

9 WEBER, Max a HAVELKA, Miloš, ed. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha 2009.

10 JAREŠ. *Náměstí*. s.17.

I.2. Konceptuální a metodologický úvod

Literatura se víceméně shoduje, že jedním z hlavních rysů, charakterizujících normalizační období je specifická role **ideologie** ve společnosti. Samotné prověrky hrály zásadní roli v procesu vytváření formalizovaného normalizačního diskurzu¹¹ a klíčovou úlohu v oficiálním výkladu historie. Samotný koncept ideologie prošel ve dvacátém století značným vývojem. Zatímco tzv. totalitaristické modely interpretace státně-socialistických režimů předpokládají, že společnost je vládnoucí ideologií plně formována a ovládána,¹² generace tzv. revizionistů (sovětologů působících od 60. let převážně ve Spojených státech, reprezentovaných např. Sheilou Fitzpatrick) se snaží o přehodnocení totalitaristického výkladu dějin ve prospěch sociální praxe. V jejich pojetí však ideologie často ustupuje do pozadí, jako víceméně nepodstatná kulisa, pouze maskující „skutečné“ motivace sociálních aktérů.

Ve své práci budu pracovat s poněkud odlišným pojetím ideologie, jehož cílem je mj. překlenout mezeru mezi totalitaristickým a revizionistickým přístupem. Tento přístup (inspirovaný mj. pracemi Alexeie Yurchaka, nebo Jochena Hellbecka)¹³ pojímá ideologii organičtěji a umožňuje plastičtěji zachytit podíl lidí na určitém společensko-mocenském uspořádání. Ideologie je pojímána jako soubor „idejí, věr a výrazů, jež sice strukturují skutečnost a mohou sloužit jako legitimizační nástroj moci, zároveň se ale neustále vyvíjejí a proměňují.“¹⁴ Ideologie je proměnlivá, je předmětem neustálého vyjednávání. Tyto proměny pak nejsou iniciovány pouze tzv. „shora,“ rozhodnutím nejvyšších stranických, popř. státních úřadů a institucí, ale jsou spoluutvářeny i „zdola“ tím, jak si je osvojují řadoví občané v každodenní praxi.¹⁵ Ideologický jazyk je v tomto pojetí víceméně nereflektovaně přijímaný, osvojovaný a používaný jazyk, který mohl být často jedinou možností vztahování se ke světu, vyjadřování svých postojů, problémů a vztahů s ostatními lidmi. Vzhledem k tomu může být vymanění se z takto „akceptovaného myšlenkového a jazykového kódu velmi složité,“¹⁶ ne-li nemožné.

11 YURCHAK, Alexei. *Everything Was Forever, Until It Was No More*. Princeton 2006.

12 viz např. ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I.-III.* Praha 2013.

13 Viz např. YURCHAK; HELLBECK, Jochen. *Revolution on my mind: writing a diary under Stalin*. Harvard 2009.

14 JAREŠ. *Náměstí*. s. 19.

15 KOLÁŘ, P., PULLMANN, M. *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*. Praha 2016.

16 JAREŠ. *Náměstí*. s. 20.

Poněvadž příčinou stability daného řádu musí být v posledku podpora a spoluúčast většiny, byť nereflektovaná, budu místo kategorií strachu a policejní moci interpretovat tuto dlouhotrvající stabilitu normalizačního panství v sociální praxi na základě vzájemného „vyjednávání mezi ovládajícími a ovládanými, kterým se upevňuje momentální společenský konsensus.“¹⁷ Toto vyjednávání probíhá na všech úrovních společenské hierarchie a utváří proměnlivé předivo sociálních vztahů. K popisu těchto mnohostranných vazeb budu využívat koncept **loajalit**, známý především z prostředí německé sociální historiografie.¹⁸

Loajalita je sociální vztah, známý ponejvíce z feudální společnosti (vztah pána a vazala). Nemusí se zdaleka jednat pouze o formální, vynucený, či předstíraný vztah, či pouze o vztah mezi dvěma osobami, ale může se rovněž jednat o vztah jednotlivce k instituci, ideologii, či profesi. Jednotlivec pak zpravidla není vázán loajalitou jedinou, ale celou řadou loajalit, včetně těch, které jsou navzájem protichůdné.¹⁹ Díky tomuto konceptu by mělo být možné vytvořit plastičtější obraz sociálních vztahů raně normalizační společnosti než za pomoci jednoduchých binárních mocenských vztahů. Namísto prostých vztahů podřízenosti a nadřízenosti se nám tak vyjevuje podstatně spleťtější síť rozhodnutí založených na profesních, přátelských, rodinných, či lokálních loajalitách, solidaritě s kolegy, loajalitě ke straně, tajné policii, socialistickým ideálům apod.

Prověrky neznamenal pouze mocenskopolitickou změnu, ale zároveň rozsáhlou obměnu na manažerských, vedoucích a mistrovských pozicích, jinak řečeno v rámci tzv. **funkčních elit**. Když pomineme extrémní případy některých exponovaných jednotlivců, kteří byli z exponovaných funkcí po prověrkách postupně odkázáni na dělnická zaměstnání,²⁰ upozorňují někteří autoři, že změny v personálním obsazení, především u technické či ekonomické inteligence měly často víceméně formální charakter. Vedoucí funkcionáři v závodech, nebo ústavech byly přeraženi do méně exponovaných pozic tajemníků apod., ze kterých často dál nerušeně vykonávaly svá povolání.²¹

Tato formálnost může být důležitým prvkem při snaze pochopit konsolidační mechanismy. Specifickou podobu pak obměny funkčních elit mohly nabývat v typicky okrajovém prostředí

17 MRŇKA, Jaromír. *Proměny společnosti v pohraničí českých zemí na příkladu okresů Šumperk a Zábřeh 1945–1960*. Diplomová práce FF UK. Praha 2013. s. 24.

18 Viz např. SCHULZE WESSEL, Martin. (ed.), *Loyalität in der Tschechoslowakischen Republik (1918–1938)*. München 2004.

19 JAREŠ. *Náměstí*. s. 21.

20 Jak například popisuje svůj kariérní sestup Milan Šimečka. Viz ŠIMEČKA, Milan. *Obnovení pořádku*. Brno 1990.

21 Viz např. ČERNÁ. s. 76.

zkoumané oblasti, definované mimo jiné permanentním nedostatkem odborníků. Tím se dostávám k dalšímu klíčovému pojmu mé práce – k pojmu **periferie**. Ten reflektuje specifickou pozici mnou sledovaných okresů nejen geograficky, ale i v rámci státních a stranických mocenských struktur. V takovýchto podmínkách můžeme očekávat, že zde budou aktéři ve větší míře „*vystavováni konfliktům mezi státními zájmy či ideologickými nároky a na druhé straně lokálními diskurzy, mentalitami i praxí.*“²² Tato situace má potenciál postihnout širší paletu rozhodovacích východisek a strategií, než by tomu bylo v prostředí „centra.“

Na základě analýzy společensko-mocenských vazeb loajalit a životních strategií se pokusím zodpovědět obecnější otázky, týkající se zdrojů **legitimity** normalizačního panství. Na základě dominantního polistopadového diskurzu by se prověrky daly interpretovat jako jednoznačně destabilizační prvek. Vzhledem k tomu, že při prověrkách došlo ke stranickému postihu obrovského množství kvalifikovaných lidí, včetně špičkových vědeckých a jiných pracovníků je tato interpretace prověrek nabíledni. Celá řada z bývalých členů KSČ byla navíc následně zbavena funkcí, možnosti výkonu svého zaměstnání, nebo byla navíc postižena nějakou formou perzekuce, či přímo trestněprávní represe. Resentiment a frustrace vzniklé z tohoto propadu (popř. napětí mezi vysokou mírou kulturního a sociálního kapitálu a nedostatkem politického, či ekonomického kapitálu) mohly snadno vyústit v různé formy opozičního chování, či otevřeného odporu proti normalizační moci.

Aniž by bylo nutné popírat tento destabilizační potenciál prověrek, je potenciálem této práce ukázat, že mohly zároveň hrát výraznou roli v procesu upevňování legitimacy normalizačního panství. Stranický postih a s ním spojené kariérní, či společenské znevýhodnění až propad, mohl mnohé motivovat ke zvýšené aktivitě a projevům loajality, ve snaze o znovunabytí ztraceného postavení, či privilegií. Normalizační diskurz v tomto ohledu nabízel značnou rétorickou otevřenost všem „*poctivě pracujícím*“ a vyloučeným tak mohl poskytnout perspektivu nápravy, znovuzískání ztraceného postavení, popř. návratu do řad strany.

Otázkou je nejen, zda tato diskurzivní otevřenost KSČ nápravě a návratu postižených představovala reálnou možnost. Patrně důležitější z hlediska úvah o legitimitě režimu je otázka, zda (a případně do jaké míry) byla tato perspektiva postiženými vnímána jako reálná šance na zlepšení životní situace a jako takové jí byly podřizovány strategie každodenního jednání. Další otázkou bude zjistit význam, jaký tato skupina zaujímal v porovnání s těmi,

22 SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my. Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945–1960)*. Praha 2011. Citováno dle MRŇKA, Jaromír. *Proměny společnosti v pohraničí českých zemí na příkladu okresů Šumperk a Zábřeh 1945–1960*. Diplomová práce FF UK. Praha 2013. s. 23.

kterí nepovažovali možnost nápravy a návratu do řad KSČ za reálnou (popř. ji vnímali jako neakceptovatelné ponížení, neslučující se s jejich morální integritou), popřípadě zda lze nalézt kritéria, podle kterých se členové obou skupin navzájem odlišovali.

I.2.1.O terminologii

Zatímco v pramenných materiálech se nejčastěji setkáváme s eufemicky znějícím označením „Akce výměny stranických průkazů,“ poněkud maskujícím radikální ráz celé akce, v dobové i současné historiografické produkci je patrné lavírování mezi termínem *čistky* a momentálně spíše převažujícím termínem (stranické) „prověrky.“ Oba nicméně navazují i na oficiální dobovou terminologii. Termín „**prověrky**“ poměrně pregnantně vyjadřuje podstatu procesu probíhajícího v rámci KSČ i mimo ni, na úřadech a dalších pracovištích. Představuje neutrální analytický termín, na rozdíl od emocionálně zabarveného termínu „čistky,“ který v sobě ukrývá jednak poukaz na období stalinského teroru v Sovětském svazu a zároveň i dobovou představu očišťování strany od nežádoucích členů.

Dalším terminologickým problémem, se kterým se tato práce intenzivně potýká je samotné pojmenování skupiny, o které pojednává totiž o lidech vyloučených a vyškrtnutých ze strany v letech 1969/70. V tomto případě se v práci snažím o vystříhání se emocionálně zabarveného označení „oběti stranických prověrek,“ které determinuje osud popisovaných aktérů příliš jednoznačně a jak uvidíme dále, ve velkém množství případů i poněkud zavádějícím způsobem. Pro zjednodušení bych se v případech, ve kterých bude třeba nazvat celou zkoumanou skupinu, přidržel termínu „**postižení**,“ resp. „**vyloučení**,“ a to v některých případech pro zjednodušení i pro ty aktéry, kteří opustili stranu ještě před stranickými prověrkami a u těch, kteří nebyli stranou potrestáni vyloučením, ale nižším trestem vyškrtnutí. To vše při vědomí potenciálně rozdílného postavení obou skupin.

Důležitým termínem je rovněž samotné pojmenování popisovaného období. Výše zmíněné informované používání dobových termínů normalizace a konsolidace přidávám obecnější termín „**státní socialismus**.“ Tento termín, hojně užívaný v německé historiografii z mého hlediska výstižně pojmenovává období Československa po přijetí socialistické ústavy v roce 1960.

V práci bude často používán dobový termín „**technicko-hospodářský pracovník**,“ nebo též zkratka „**THP**.“ Jedná se o označení sociálního zařazení, které se velice intenzivně objevuje ve stranických materiálech a statistikách, včetně dobových analýz stranických prověrek. Při bližším pohledu je zřejmé, že toto označení zahrnuje širokou škálu profesí zahrnující mistry a

dílovedoucí v průmyslu, zemědělství i stavebnictví, dále techniky, inženýry, ekonomy a další odborné pracovníky v průmyslu, zemědělství, ale i při státních úřadech a institucích. Vzhledem k tomu, že se s touto skupinou ve stranických materiálech často pracuje, jako by se jednalo o homogenní statistickou jednotku, je velice obtížné nahradit ji příhodnějším analytickým termínem. Pokud není možné jinak, držím se v práci dobového termínu.

I.3.Slovo k literatuře

I.3.1.Normalizace v historiografii

Z pochopitelných důvodů patří dnes období normalizace mezi nejvytěžovanější témata bádání na poli moderních českých dějin. Zatímco mezi laickou veřejností se těší popularitě především produkce věnující se všednodenním a popkulturním aspektům normalizační reality, v oficiální historiografické produkci můžeme vysledovat několik dominantních proudů. Od devadesátých let dominantní proud zabývající se mapováním perzekuce neztrácí dodnes na popularitě. Jmenujme například *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972* Jaroslava Cuhry, z novějších pak například *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969-1989)* Jaroslava Pažouta. S problematikou represí a perzekucí souvisí tematizace nejrozličnějších forem opozice, respektive odporu proti normalizační moci, která se v polistopadové produkci rovněž těší značné popularitě. Knihy jako *Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu, Normalizace 1969-1989, příspěvek ke stavu bádání*, nebo *Opozice, moc, společnost* Milana Otáhalo, popř. *Opozice a společnost po roce 1948* Oldřicha Tůmy a Tomáše Vilímka jsou toho dobrým dokladem.

Samostatným a významným předmětem bádání se pochopitelně stala Charta 77 a disent obecně. Ty jsou dokumentovány nejen historiografickými pracemi, ale i rozsáhlými edicemi dokumentů, které byly vydávány od samého počátku 90. let především zásluhou Viléma Prečana a Jiřího Gruntoráda. Příčinám a průběhu sametové revoluce se dlouhodobě intenzivně věnuje Jiří Suk.

Kromě publikací zdůrazňujících represivní povahu normalizačního režimu vznikají i práce tematizující toto období obecněji. Sociálně dějinný pohled na druhé dvacetiletí státního socialismu nabízí Lenka Kalinová v knize *Konec nadějí a nová očekávání*, nebo již zmiňovaní Oldřich Tůma a Tomáš Vilímk ve sborníku *Česká společnost v 70. a 80. letech: sociální a ekonomické aspekty*.

Kulturněhistorický přístup k dějinám, který se začíná prosazovat zhruba od počátku druhé dekády 21. století, reprezentovaný kupříkladu pracemi Michala Pullmanna (***Konec experimentu***) nebo Pauliny Bren (***Zelinář a jeho televize***). Ambicí těchto prací byla především snaha překlenout zdánlivé rozpory mezi koexistujícími obrazy normalizace. První, pocházející z produkce oficiální polistopadové historiografie, ukazující normalizaci jako příběh (obnovené) totalitní moci a odporu proti ní, resp. vzniku nejrozumnějších nezávislých „ostrůvků.“ Druhý obraz pochází ze vzpomínek pamětníků a je vydatně přiživovaný populární kulturou líčící normalizaci jako období úsměvných televizních seriálů, estrád a sociálních jistot.

I.3.2.Prověrky v literatuře

Samotná problematika stranických prověrek není v historiografické produkci ničím neznámým a tvoří významný mezník tuzemské historické paměti. Vzhledem ke svému zásadnímu významu v životech mnoha prominentních představitelů pražského jara (ze kterých se mnohdy rekrutovali pozdější představitelé disentu), jsou stranické prověrky tematizovány již dobovými reflexemi. Asi nejznámějším příkladem je ***Obnovení pořádku*** Milana Šimečky, která vyšla již v roce 1979 v Kolínském exilovém nakladatelství Index, či již zmíněná exilová práce Jiřího Pelikána ***Socialist Opposition in Eastern Europe: Czechoslovakian example.***

Tato dobová produkce je pochopitelně zatížena samotnými okolnostmi svého vzniku – byla psána exponovanými představiteli obrodného procesu, na které normalizační změny dopadly nejtěživěji (ať již formou více či méně nucené emigrace jako u Pelikána a dalších, či profesním a sociálním propadem v případě Šimečky). Osmašedesátnický diskurz o stranických prověrkách byl (částečně snad i z nedostatku alternativních výkladů) přijat za dominantní formu výkladu i po roce 1989 a jako takový přijímán veřejností a populární kulturou.

Rovněž odborná historiografická literatura se tématem čistek začala zabývat poměrně záhy. Jako první a prozatím poslední monografie stranických prověrek s nárokem na komplexní pokrytí problematiky byla v rámci edice Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR vydána v roce 1997 kniha **Jiřího Maňáka *Čistky v Komunistické straně Československa 1969-1970.*** Údaje – především statistického charakteru – obsažené v této knize tvoří v mé práci hlavní východiska při kvantifikování výsledků prověrek na celorepublikové úrovni.

Jiří Maňák se problematikou prověrek dílčím způsobem zabýval i nadále. Výsledkem se stala v roce 2011 publikace vydaná v rámci Studijních materiálů ÚSD AV ČR pod názvem ***Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: Postup „normalizace“ a jeho vyvrcholení v „očistě“ liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa.***

Stranické prověrky a počátky konsolidace na regionální úrovni popisuje rovněž sborník editovaný Emilem Gímešem a Františkem Koudelkou ***Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*** z roku 1996.

Tématem prověrek se poměrně zevrubně zabývá i monografie věnovaná problematice kádrování v normalizačním Československu od autorů Vladimíry Hradecké a Františka Koudelky ***Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969-1974***.

Dalším badatelem dlouhodobě se zabývajícím problematikou kádrování a prověřování v KSČ je **Marie Černá** z ÚSD AV ČR. Stat' ***Náš nepřítel oportunista*** publikovaná ve sborníku *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí: Československo 1948-1989* se zabývá obecně fenoménem prověrek a jejich kontextu v rámci KSČ a československé společnosti.

Důležitou prací v tomto ohledu je monografie vypracovaná kolektivem kolem Jakuba Jareše, Matěje Spurného a Katky Volné ***Náměstí Krasnoarmějců 2***. Ta se zabývá problematikou prověrek a konsolidace v prostředí Filosofické Fakulty Univerzity Karlovy. Zkoumání je zaměřeno na prostředí vysokoškolských studentů a pedagogů vytvářející specifický a dalo by se říci elitní mikrokosmos.

Prověřená fakulta od Katky Volné, Jakuba Jareše, Matěje Spurného a Kláry Pinerové se pak zaměřuje na samotný průběh prověrek na Filosofické fakultě UK. Tvoří především unikátní edici dokumentů ilustrujících průběh prověrek, mj. dodatků k životopisům a dalších písemností charakterově shodných s prameny, se kterými pracuji ve své práci. Obě zmíněné publikace představují významnou konceptuální i metodologickou inspiraci mé práce.

V podobně exkluzivním prostředí se pohybuje i zkoumání Jana Mervarta v knize ***Kultura v karanténě***, která se zabývá procesem konsolidace československých uměleckých svazů. Ta využívá podnětných teoretických konceptů (mj. Gramsciho teorii hegemonie) k odhalení dialogického charakteru utváření normalizačního konsenzu, které v posledku odsunulo umělecké svazy, resp. humanitní inteligenci do marginálních pozic v rámci společnosti.

I.3.3. Strana vyloučených

Z dosavadní literatury (ať již psané samotnými oběťmi prověrek a vydávané v zahraničních nakladatelstvích nebo samizdatu, tak i z porevoluční historiografická produkce) máme, až na nepatrné výjimky, možnost seznámit se především s elitními částmi této skupiny. Jak píše Marie Černá: „*paměť prověrek je ve veřejném prostoru formována těmi, kdo o nich hovoří a píší, a to jsou nejčastěji právě bývalí straníci, příslušníci inteligence, sice ne výlučně, ale převážně humanitně zaměřené.*“²³ A dále: „*stranické prověrky mají své výrazné mluvčí, kteří byli prověrkami postiženi, a umějí publikovat. Vyloučení ze strany bylo v těchto případech spojeno se ztrátou zaměstnání a výrazným sociálním propadem.*“²⁴

Tato paměť je bezesporu významná. Pro mnoho představitelů pozdější opozice, disentu bylo jejich vyloučení důležitým východiskem k formování nejen osudů ale i názorových východisek. Jak se lze přesvědčit podle osobních výpovědí, vyloučení komunisté byli nežádoucí státním aparátem proti vlastní vůli jakoby „dotlačeni“ k různým formám opoziční činnosti. Za všechny zmiňme seskupování tzv. reformních komunistů, resp. eurokomunistů, jejichž jádro se rekrutovalo z někdejších komunistických špiček.

Poněkud odlišné pojetí této skupiny československých občanů popsal Jiří Pelikán ve své monografii z roku 1976 ***Socialist Opposition in Eastern Europe: Czechoslovakian example.*** V té Pelikán poprvé použil termín použitý v titulu této práce, totiž v originále *The Party of Expelled*. Kategorie lidí, které Jiří Pelikán označil jako **stranu vyloučených**, se neomezuje pouze na občany, kteří se ocitli mimo stranu v důsledku stranických prověrek roku 1970. Nešlo o to, technicky definovat skupinu lidí spojených jedním byrokratickým procesem, nýbrž především o potenciál bývalých straníků (jakožto lidí navzájem spojených socialistickými a komunistickými ideály) vytvořit aktivní a organizovanou protiváhu normalizované KSČ. Tato obnovená avantgardní strana by byla díky své (bolševické) organizovanosti a disciplíně zvrátit moc na svoji stranu, a zachránit tak ideály komunismu před diskreditací normalizačním vedením.

23 ČERNÁ. s.73

24 Tamtéž.

V práci nebudu hovořit pouze o stranicích vyloučených, nebo vyškrtnutých v průběhu prověrek (i když minimálně kvantitativně tvoří většinou část), ale i o těch, kteří řady KSČ opustili v období předcházejícím tedy o oné Pelikánově potenciální půlmilionové „*straně vyloučených*.“ Klíčovým jednotícím kritériem pro tuto práci, stejně jako pro Jiřího Pelikána není zkušenost s konkrétním mocenským mechanismem (stranickými prověrkami), nýbrž obecněji **zkušenost ocitnutí se mimo stranické řady** v souvislosti s vnitropolitickými změnami v Československu následující po srpnu 1968.

I.3.4. Slovo k pramenům a pamětníkům

Pramenná základna mé práce je tvořena archivními materiály úřední provenience. Jedná se především o materiály okresních výborů KSČ v Českém Krumlově a Prachaticích.²⁵ Tyto dva poměrně velkoryse dochované fondy umožňují zkoumat fungování stranického aparátu na okresní úrovni. Především stranickou reflexi procesu konsolidace a tzv. „očišťování“ okresu od stoupenců pražského jara. Rovněž dobře dokumentují od počátku do konce celý proces stranických prověrek, včetně souhrnných zpráv zaměřujících se nejen na samotný průběh prověrek, ale i na dlouhodobější trendy ve složení stranické organizace. Zvláště patrný je důraz na sociální, věkové a částečně i genderové složení stranické organizace – tyto ukazatele byly sledovány celostranicky.²⁶ Okresní organizace (především Okresní kontrolní a revizní komise) se rovněž zabývaly některými žádostmi ze strany postižených – stížnostmi a odvoláními vyloučených, ale i žádostmi o znovupřijetí do strany (ať už se jimi zabývala primárně, či pouze schvalovala rozhodnutí Základních organizací).

Další pramenem důležitým pro můj výzkum je fond Jihočeského krajského výboru v Českých Budějovicích (dále JKV KSČ), uložený v Státním oblastním archivu v Třeboni. Krom obsáhlé kartotéky zahrnující odvolání a stížnosti vyloučených a vyškrtnutých z obou sledovaných okresů, obsahuje fond mj. i některé pohovorové listy. Informace z celostátní úrovně jsou pak čerpány především z fondu ÚV KSČ, fondu XV. sjezdu KSČ a fondu byra Ústřední kontrolní a revizní komise, všechny shromažďované v Národním archivu v Praze.

O tuto pramennou základnu se opírá druhá část mé práce, která se snaží zmapovat komunikaci probíhající mezi vyloučenými a stranickým aparátem. Rovněž z ní jsou ovšem čerpány informace využité ve třetí části mé práce, ve které se snažím postihnout varietu osudů vyloučených a porozumět jejich roli v normalizační společnosti.

Kromě textů odvolání a dalších dokumentů osobního rázu jsou pro výzkum profesních osudů strany vyloučených zajímavé materiály kádrových oddělení jednotlivých institucí a podniků. Součástí kádrové práce byla pravidelná kontrola činnosti nomenklaturních kádrů i ostatních zaměstnanců. V rámci pravidelných hodnocení tvořili vyloučení a vyškrtnutí kategorii, na

²⁵ Oba jsou uloženy v příslušných Státních okresních archivech, tedy v Českém Krumlově a Prachaticích.

²⁶ MAŇÁK, s. 11.

kterou byl kladen zvláštní důraz. Tyto zprávy tak tvoří další z důležitých zdrojů poskytující představu o osudech postižených v zaměstnání a v několika málo případech, kdy se dochovaly celistvěji v osobních kádrových spisech poskytují i poměrně přehledný obraz vývoje ve dvou až tříletých intervalech.

Z dalších úředních pramenů bylo dílčím způsobem použito materiálů obecních, městských a okresních národních výborů, obecních kronik a dobového tisku. Z tisku jsem se zabýval především deníkem Jihočeská Pravda, tiskovým orgánem JKV KSČ a týdeníky Jiskra a Hraničář. Pro doplnění osobních údajů o osudech vyloučených, bylo užito některých dochovaných osobních složek ze svazků Státní bezpečnosti uložené v Archivu bezpečnostních složek.

V neposlední řadě jsem čerpal cenné informace z rozhovorů s pamětníky z řad samotných aktérů (Marta Ziegrosserová, Milada Kalinová), nebo z okruhu jejich příbuzenstva (Pavla Nová, Karel Postl, Vladimír Šimeček) a dalších (Karel Pecháček, Jan Urban). Tyto rozhovory nicméně poskytly spíše prostor pro doplnění detailních informací, než dostatečnou bázi pro výzkum založený na orálně-historickém výzkumu. Zmíněným pamětníkům nicméně patří můj obzvláštní dík.

I.4. Stranické prověrky roku 1970, jejich význam a ohlas

I.4.1. Čistky nebo prověrky?

Důležitým předpokladem pro konsolidaci moci nové komunistické garnitury, soustředěné kolem Gustáva Husáka, měla být „rozsáhlá a důsledná výměna lidí ve vedoucích funkcích.“²⁷ K tomuto účelu posloužila na celostranické úrovni rozsáhlá prověrka, která probíhala v průběhu roku 1970²⁸ pod oficiálním označením „Akce výměny stranických průkazů.“ Spolu s následujícími prověrkami probíhajícími i mezi nestraníky posloužila výměna stranických průkazů nejen k „očistě“ strany (resp. zaměstnaneckého sektoru) od představitelů pražského jara, ale i k ustavení základních diskurzivních maxim, platných po celé následující období normalizace, stvrzené a kodifikované o rok později v ***Poučení z krizového vývoje ve straně a vládě***.²⁹

Samotná výměna stranických průkazů není v dějinách komunistické strany ojedinělým jevem, ani striktně akcí ad hoc designovanou kvůli událostem po srpnu 1968. Jednalo se o jeden ze základních administrativních a disciplinačních mechanismů, kterými strana zajišťovala pořádek ve svých řadách. Do roku 1970 prošla poválečná KSČ celkem třemi výměnami stranických legitimací. Zatímco v případě výměn roku 1955 a 1960 se jednalo víceméně o administrativní proces, výměna legitimací roku 1950 byla spojena s plošnou prověrkou členské základny, kterou neprošlo 8,4 % z 1 846 957 členů.³⁰ Následující výměnu plánovanou na rok 1967 se po několika odkladech podařilo uskutečnit až roku 1970. Stranu tehdy muselo opustit 21,7 % členů a co do rozsahu postihů se stala nejmasovější prověrkou v celém období.³¹ Při následující výměně stranických legitimací roku 1979 se opět jednalo o převážně administrativní proceduru. V intervalech zhruba jednoho desetiletí byla prováděna velká

27 HRADECKÁ, V. KOUDELKA, F. *Kádrová politika a nomenklatura*. Praha 1998. s. 37.

28 Drtivá většina pohovorů byla provedena do konce roku 1970. Nicméně v ojedinělých případech se prověřkové řízení protáhlo do následujících let.

29 Ustanoveny byly především dva základní principy klíčové pro „identitu“ normalizačního diskurzu, kterými byla v následujícím období poměřována loajalita k normalizační moci. Totiž závaznost oficiálního – stranického – výkladu minulosti a výsostné postavení tzv. „krizového období.“ Tento trend příznačně ilustrují např. kandidátské či členské osobní dotazníky, ve kterých kolonky týkající se jejich válečné minulosti důsledně vystřídaly dotazy na aktivitu v tzv. „krizovém období.“ viz např. JAREŠ, Jakub. a kol. *Prověřená fakulta*. Praha 2009. s. 90.

30 MAŇÁK. s. 36.

31 MAŇÁK. s. 58.

inventura stranických struktur, během kterých se kontrolovala aktivita jednotlivých členů, placení členských příspěvků atp. Vždy při těchto příležitostech docházelo k disciplinaci členů prostřednictvím stranických trestů, včetně vyškrtávání a vylučování.

Mezi stranické tresty patřila ještě důtka, nebo důtka s výstrahou. Ty však podle usnesení ÚV KSČ během prověrek roku 1970 užívat by neměly. Pohovorovým komisím byl tedy výběr zúžen na tři varianty: ponechání členství, vyškrtnutí (resp. pozastavení členství) a vyloučení. Vyškrtnutí a vyloučení jsou dva klíčové pojmy, které nás budou celou prací provázet. Jedná se o dva nejvyšší tresty, kterými mohli být členové KSČ trestáni. Vyškrtnutí bylo trestem nižším, kterým byly postihovány lehčí prohřešky proti straně, jak uvidíme dále, jednalo se především o pasivitu, tj. neúčast na stranických schůzích, malou angažovanost v politických otázkách, neplacení členských příspěvků a podobně. Obecně se tento trest vyznačoval menší mírou stigmatizace a postiženému ponechával poměrně značnou možnost eventuálního znovupřijetí do řad strany. Vyloučení pak bylo nejvyšším možným stranickým trestem. Byly jím postihovány nejtěžší prohřešky proti straně a jejím ideologickým východiskům.

Na základě nařízení nejvyššího stranického vedení, byla v roce 1970 tato akce využita k očištění strany nejen od lidí dlouhodobě pasivních, neplatičů členských příspěvků, ale především od představitelů československého obrodného procesu, a dalších ideových odpůrců nového stranického vedení.³² Pro tuto kategorii straníků se v jazyce stranické administrativy vžila pojmenování jako „pravicoví oportunisté“, „nepřátelé socialismu“, „exponenti pravice“ či „revisionisté.“

32 Jak upozorňuje HRADECKÁ, KOUDELKA, důležitým zdrojem vysokých čísel především mezi vyškrtnutími byla snaha vypořádat se s dopady tzv. „liberalismu“ uvnitř stranických organizací, který se mj. projevoval nepořádkem v členské evidenci. Mnozí členové, kteří se rozhodli opustit řady KSČ nebyli vyřazeni ze stranické evidence, jejich odchod nebyl schválen příslušnými orgány, popř. při stěhování se nenahlásili u nové ZO KČS. Mnozí vyškrtnutí během prověrek tedy fakticky již dávno nemuseli být členy strany.

I.4.2. Průběh prověrek na celostátní úrovni

Snahy o „očistu“ stranického aparátu od „exponentů pražského jara“ a celkově odpůrců tzv. „progresivního křídla“ ve straně rezonovaly již od srpna 1968. Od okamžiku Husákova převzetí moci ve straně v dubnu 1969 měly tyto tendence možnost propuknout na plno. Očišťování v této fázi probíhalo shora, tedy od nejvyšších pater stranické hierarchie od členů ÚV KSČ i KSS, poslanců Federálního shromáždění, přes členy krajských výborů, až po předsednictva okresních výborů.³³ Samotná akce stranických prověrek tedy započala v době, kdy protagonisté pražského jara byli odstraněni z klíčových funkcionářských pozic napříč stranickou hierarchií, *„reformní síly v orgánech KSČ byly zatlačeny do defenzivy, vedly ústupový boj,“*³⁴ a stranické řady již tehdy opustily desetitisíce členů.

Výměna stranických průkazů byla plánována s velkým předstihem. V roce 1967 byl její termín určen na druhou polovinu roku 1969. Po dvojím odložení výměny (nejprve na druhou polovinu roku 1970, poté na začátek roku 1972) byl sekretariátem ÚV KSČ v průběhu listopadu 1969 (tedy již za Husákova vedení) vypracován podrobný návrh na její provedení. Kromě termínu zde byl především pozměněn charakter celé akce – z čistě administrativní procedury (jak ji v roce 1967 schválil i Antonín Novotný) byla změněna na prostředek očisty strany. Prováděcí směrnice *„Akce výměny stranických legitimací“* byla schválena předsednictvem Ústředního výboru KSČ 5. ledna 1970 a ÚV KSČ předložena na zasedání 28.-30. ledna 1970.³⁵

Samotná akce byla spuštěna ihned po lednovém zasedání Ústředního výboru. Stejně jako očištný proces předcházející prověrkám, i samotné prověrky postupovaly sestupně od nejvyšších stranických pater směrem níže ve stranické hierarchii a to tak, že *„na základě skončených pohovorů se hned ustavovaly komise, které měly provádět pohovory vždy o stupeň níže.“*³⁶ Členové předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ, kteří po lednovém plénu setrvali ve svých funkcích získali automaticky vyměněnou legitimaci. Z těch pak byly sestaveny komise pověřené pohovory s členy a kandidáty ÚV KSČ, ÚV KSS, ÚKŘK a mj. i vedoucími

33 Viz. MAŇÁK. s. 20nn., srov. BÁRTA, Miloš a kol. *Československo roku 1968, 2. díl: počátky normalizace.* Praha 1999.

34 MAŇÁK. s. 28.

35 Tamtéž. s. 39.

36 Tamtéž. s. 43n.

tajemníky krajských výborů. V březnu pak prověrky pokračovaly pohovory mezi aktivem ÚV KSČ a vybranými základními organizacemi. Jednalo se o nomenklатурní kádry v působnosti ústředního výboru a základní organizace, které byly přímo řízené ÚV KSČ, mj. základní organizace v Československé televizi a Rozhlase, nebo v Akademii věd. Vzhledem k již zmíněné předchozí očistě nejvyšších sfér stranické hierarchie, mezi nejvyššími funkcionáři KSČ, tyto prověrky probíhaly rychle a byly bez problémů ukončeny během února a března.³⁷

Stranické vedení se záhy stalo terčem kritiky v prověřených orgánech krajských a okresních stranických organizací. Vytýkána mu byla především nedostatečná razance při vypořádávání se s ideovými odpůrci uvnitř stranického vedení – především s Alexaxndrem Dubčekem a Oldřichem Černíkem. Dalším bodem pak byly obavy z přílišného liberalismu vůči prověřovaným členům základních organizací, resp. nedůsledné očisty řadového členstva strany. 14. dubna 1970 se sešla schůze předsednictva ÚV KSČ, na které byly tyto stížnosti projednávány spolu s dotazníky krajských předsednictev o dosavadním průběhu prověrek. Tato schůze se stala klíčovým milníkem celé akce.

Na základě zmíněných stížností došlo k částečnému přehodnocení charakteru celé prověřkové akce. Klíčovým dokumentem pro tento obrat byly tzv. ***Závěry předsednictva ÚV KSČ ze dne 14.4.1970*** – dokument, kterým byl vyhlášen svého druhu mimořádný stav v komunistické straně. Ten umožňoval dočasné nerespektování platných stanov KSČ.³⁸ Stranické orgány mohly pozastavovat členství jednotlivcům i činnost celých základních organizací, které mohly být (a také se k tomuto kroku ve velkém přistupovalo) zcela zrušeny, popř. sloučeny. Členové, kterým bylo členství pozastaveno museli o pohovor před komisí sami požádat, v opačném případě mohli být bez dalšího vyloučeni. Tento stav pak byl zrušen až usnesením předsednictva ÚV KSČ 11.9.1970 tedy poté, co byla drtivá většina pohovorů v základních organizacích již provedena.

Prověrky ve zvláštním režimu probíhaly za bedlivého dohledu okresních výborů, které měly rozhodující slovo při schvalování většiny verdiktů navržených pohovorovými komisemi. Komise totiž pouze podávaly návrhy, které pak byly schvalovány nadřízenými stranickými orgány, povětšinou okresními výbory. Schvalovány byly zpravidla beze změn, nicméně případů změny verdiktu, popř. návrhů na opakování pohovoru nebylo nikterak málo.

³⁷ Tamtéž. s. 44.

³⁸ Tamtéž. s. 53.

Samotným předmětem pohovorů byly činy, postoje a názory prověřované především v období Pražského jara, v době srpnového vojenského zásahu a v období po nástupu Husákova vedení. „*Prověřovaný člen měl při pohovoru před komisí dokazovat, že si svými postoji v roce 1968 a svou angažovaností v podpoře kursu nového stranického vedení členství v komunistické straně zaslouží.*“³⁹

Souhrnná zpráva ÚV KSČ z 9. října, tedy z doby, kdy zbývalo provést jen minimální množství pohovorů (cca 0,7 %), hovoří o **67 147** vyloučených a dalších **259 670** vyškrtnutých – celkově o **324 817** postižených.⁴⁰ Vyjádřeno v relativních číslech došlo k úbytku **21,7 %** členů, 17,2 % bylo vyškrtnuto a 4,5 % vyloučeno. Dopad prověrek se pochopitelně lišil v různých oblastech. Velký rozdíl je patrný mezi jednotlivými zeměmi, kdy v Čechách postihly prověrky podstatně větší část členstva (23 %) než na Slovensku (17,5 %). V rámci krajů pak bylo nejvíce postižených napočítáno ve Východočeském kraji (26,3 %) a nejméně v kraji Západoslovenském, kde sítím stranických prověrek neprošlo 16,1 % členů. Jihočeský kraj se pak v těchto tabulkových počtech umístil lehce nad průměrem s 22,5 % vyloučených a vyškrtnutých.⁴¹

Za pomyslnou tečku za stranickými prověrkami je v literatuře považováno rozhodnutí Ústředního výboru KSČ k založení a vedení tzv. **Jednotné centrální evidence představitelů, exponentů a nositelů pravicového oportunismu, organizátorů protistranických, protisocialistických a protisovětských kampaní a akcí v kádrové evidenci ÚV KSČ**. Směrnice k jejímu provedení byla schválena ÚV KSČ 8. ledna 1971 a byla uložena krajským výborům strany. Ty pak následující dva roky (do roku 1973) vytvářely seznamy osob doporučených k zařazení do centrální evidence.⁴² Během této doby bylo k evidenci postupně navrženo 10.504 lidí, z nich se do evidence samotné dostalo 6.335 osob z toho 5.192 bývalých členů KSČ.⁴³ Návrhy však sekretariát ani předsednictvo ÚV KSČ neprojednaly a neschválily.

39 Tamtéž. s. 56.

40 MAŇÁK. s. 58.

41 Tamtéž.

42 SKALECKÁ, Veronika. *Pardubice v období normalizace: politika, kultura a média od srpna 1968 do listopadu 1989*. Červený Kostelec 2016. s. 95.

43 http://www.totalita.cz/vysvetlivky/exp_prav_smernice.php přístup 14.1.2019.

I.4.3. Důsledky stranických prověrek

Stranické prověrky si vyžádaly více než tři sta tisíc obětí. Spolu se straníky, kteří opustili KSČ ještě před samotným vypuknutím prověrek se jedná o skupinu zhruba půl milionu občanů. Je však zcela přirozené, že u podobně vysokého množství osob se setkáme s velice různorodými důsledky, které stranické prověrky pro jednotlivé postižené měly. Tyto důsledky se pochopitelně liší především v závislosti na zastávané pozici, ale i na výši stranického trestu, tedy zdali šlo o vyškrtnutí, či vyloučení.⁴⁴

Ambivalentní přístup ke „straně vyloučených“ je přítomen i v oficiálních prohlášeních stranických orgánů. V jedné z rezolucí XIV. sjezdu KSČ se proklamuje, že postih při stranických prověrkách by sám o sobě neměl být pro daného překážkou ve společnosti i v zaměstnání, pokud ovšem nezastává nepřátelská politická stanoviska: *„počítáme s každým občanem našeho socialistického státu, který se chce upřímně podílet na našem společném úsilí. Týká se to i těch, kteří nedostali stranickou legitimaci a chtějí prací napravit své chyby. S těmi, kteří stojí politicky na druhém břehu, povedeme dál rozhodný politický boj.“*⁴⁵

Podle Stanislava Sikory prověrky *„neprobíhaly s takovou krutostí jako v 50. letech a nebyly spojeny s vyvlastňováním majetku, protože to nejcennější, co postižení lidé měli, byla možnost vykonávat kvalifikovanou práci.“*⁴⁶ S těmito možnými důsledky bylo stranické vedení seznámeno, ale z jeho plošného zavádění do praxe se obávalo, neboť mohlo ústít v situaci, kdy by se naprosto nedostávalo kvalifikovaných pracovníků. To ostatně dokládá referát Gustáva Husáka ze zasedání PÚV KSČ z prosince 1970, kde Husák mimo jiné říká: *„Žiadny režim nezahadzuje skúsenosti, vedomosti a talenty ľudi. Nemožeme to ani mi robiť a nemáme k tomu žiadne dôvody. Tendencie, ktoré niekde vznikajú – inžinier alebo veľmi schopný pracovník, ktorý sa politicky skompromitoval, nech ide k lopate – nemajú nič spoločného s komunistickou politikou. Treba proti takýmto falošným a radikalistickým tendenciám so všetkou zodpovednosťou bojovať.“*⁴⁷

44 ČERNÁ, Marie. *Náš nepřítel oportunista*. in TÝŽ. *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí*. s. 75.

45 Rezoluce XIV. Sjezdu KSČ, I. Vnitrostranický život. Viz XIV. sjezd Komunistické strany Československa: Praha 25. května - 29. května 1971. Praha 1971. s. 571.

46 SIKORA, Stanislav. *Zo strany von! Čistky radového členstva KSČ na Slovensku roku 1970*. in ROGUEOVÁ, Jaroslava a kol. *Adepti moci a úspěchu: etablovanie elit v moderných dejinách: jubileum Valeriána Bystrického*. Bratislava 2016 s. 536.

Podle Sikory se v tomto místě jednalo spíše o rétoriku než o skutečné záměry stranického vedení, kde přeci jen převážila averze vůči ideovým odpůrcům normalizačního vedení. Přesto je patrné, že oficiální diskurz ponechával v praxi značný manévrovací prostor nejen při interpretaci pojmů jako „exponent pravice“ a podobných, ale i ve vztahu k bývalým komunistům. Nejednoznačnost výše zmíněných závěrů v konfrontaci s normalizační realitou se pokusím prokázat v této práci.

47 Projev Gustáva Husáka na zasedání ÚV KSČ 10. - 11. prosince 1970, citováno dle SIKORA, Stanislav. *Zo strany von! Čistky radového členstva KSČ na Slovensku roku 1970*. s. 536.

II. Konsolidace na Českokrumlovsku a Prachaticku

II.1. Stručná charakteristika okresů Český Krumlov a Prachatice

Prostředí okresů Český Krumlov a Prachatice mělo (a dodnes má) v rámci Čech, resp. Československa své specifické rysy. Jedná se o okresy s nízkou hustotou zalidnění a vysokým podílem zemědělství na celkovém charakteru okresního hospodářství. To má své příčiny i ve vysoké míře zalesnění okresů (v polovině 70. let zabíraly lesy 52 % plochy okresu Prachatice).⁴⁸ Okres Český Krumlov dlouhodobě zaujímal se svými 31 obyvateli na km² pozici nejhřidčeji osídleného okresu v rámci republiky a v roce 1970 byl na předposledním místě v počtu obyvatel.⁴⁹ Okres Prachatice pak držel primát jako vůbec nejméně zalidněný okres v ČSSR. Co do hustoty osídlení se držel v těsném závěsu za českokrumlovským okresem. Zároveň je prachatický okres dobovými statistikami označován za nejméně industrializovaný okres v rámci jihočeského kraje.⁵⁰

Města Český Krumlov i Prachatice byla před válkou obydlena převážně německým obyvatelstvem. Stejně tak i drtivá část obou okresů, především v bezprostředně příhraniční oblasti. Poválečné vysídlení se tedy týkalo většiny obyvatelstva těchto okresů. Například v okrese Kaplice, který byl správní reformou v roce 1960 přičleněn k okresu Český Krumlov, zůstalo po vysídlení pouze cca 1300 obyvatel německé národnosti. Uvolněný prostor pak byl dosídlován především bezzemky z vnitrozemí jižních Čech, Vysočiny a dalších oblastí Čech a Moravy. Důležitou dosídleneckou skupinou pak byli Slováci ze Slovenska, Rumunska a Maďarska a Volyňští Češi.⁵¹ Stejně jako většina Českého příhraničí byly tedy i okresy Český Krumlov a Prachatice z demografického hlediska definovány především masivní obměnou obyvatelstva po druhé světové válce.

48 LANG, František, ed. *30 let socialistického zemědělství okresu Prachatice*. Prachatice 1979.

49 Viz *Zpráva pro okresní konferenci KSČ v Prachaticích 1971*. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice 1945-1990 k. 10.

50 Tyto charakteristiky si oba okresy udržely až do dnes, kdy jsou se shodnými 37 obyvateli/km² okresy s nejmenší hustotou zalidnění. Viz údaje ČSÚ dostupné on-line:

https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika_okresu_pt

https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika_okresu_ck

51 *25 let socializace vesnice na českokrumlovském okrese: [jubilejní sborníček]*. Český Krumlov 1973. s.9nn

Přes intenzivní snahu místních i centrálních orgánů, v čele s tzv. dosídlovacími komisemi, o znovuzalidnění pohraničí se tyto snahy dařilo realizovat jen velmi pomalu a na některých místech došlo k jejich úplnému nezdaru. Jak zmiňuje již citovaná brožura o českokrumlovském zemědělství, k nelibosti oficiálních míst se nepodařilo „*udržet lidi*“ obzvláště ve výše položených horských osadách jako například v Pohoří na Šumavě.⁵² Podobné osady pak byly často následně z bezpečnostních důvodů demolovány. Nedostatečnou efektivitu zalidňování dokládá i skutečnost, že oba okresy se na počátku 60. let počtem obyvatel pohybovaly zhruba na **polovině stavu z let dvacátých** (V roce 1961 se okres Český Krumlov počtem obyvatel pohyboval na polovině počtu z roku 1920).⁵³

Osídlení bylo koncentrováno především v okresních městech – mimo Českého Krumlova a Prachatic jsou pro sídelní strukturu okresů důležitá především města Kaplice a Vimperk, která do reformy státní správy v roce 1960 tvořila sídla samostatných okresů.⁵⁴ Dále pak města Větrní, Loučovice, Horní Planá a Velešín v českokrumlovském a Volary, Lhenice a Netolice v prachatickém okrese.

Průmysl v okrese Český Krumlov byl koncentrován kolem podniků Motor Kaplice, Jihostroj Velešín, Jihočeské Papírny (JIP) se sídlem v Loučovicích a Větrní, Lira Český Krumlov. Obyvatele prachatického okresu zaměstnávaly průmyslové podniky jako brněnský Ingstav, Agrostav v Prachaticích; dřevozpracující závod ve Volarech vybudovaný v roce 1962 a na počátku 50. let vybudovaný podnik Šumavan se sídlem v Prachaticích a Vimperku. Zaostávání okresů v rozvoji průmyslové výroby bylo podrobováno kritice v průběhu pražského jara.

Charakter okresů byl na počátku 70.let převážně zemědělský. Zemědělství bylo organizováno dvojím způsobem. Především vnitrozemské zemědělské oblasti byly organizovány formou jednotných zemědělských družstev (JZD). Mezi lety 1965 až 1972 bylo v okrese Český Krumlov 14 JZD. Jejich organizace byla v roce 1974 zjednodušena sloučením na pouhých 9 s průměrnou výměrou 1177 ha.⁵⁵

52 Tamtéž. s.10.

53 Tamtéž

54 Bývalý okres Kaplice byl roku 1960 přičleněn k okresu Český Krumlov, okres Vimperk se stal součástí Prachatického okresu.

55 Tamtéž. s. 56

Důležitější roli v organizaci zemědělství především v příhraničních oblastech Šumavy měly státní statky (SS), které patřili k největším zaměstnavatelům obou okresů. V roce 1970 bylo v českokrumlovském okrese 9 státních statků s celkovou výměrou 46 000 ha, další tři hospodařily v okrese Prachatice. V organizaci státních statků můžeme sledovat obdobný trend jako u JZD vedoucí k centralizaci řízení rozdrobených organizací. Důležitou změnou v organizaci šumavského zemědělství bylo rozhodnutí centrálních orgánů o zřízení Oborového podniku Státních statků Šumava se sídlem v Českém Krumlově. Podnik sdružoval dříve samostatné statky v okresech Český Krumlov, Prachatice a částečně i České Budějovice o celkové výměře 76 500 ha, (z toho 36 000 ha orné půdy) a oficiálně zahájil činnost 1.1.1971.⁵⁶ Nepříliš četná literatura zabývající se normalizací na venkově poukazuje na specifické rysy tohoto prostředí v rámci republiky. Vzhledem k odlišným vývojovým trajektoriím hospodářství a společnosti ve městech a na venkově autoři poukazují i na odlišné vnímání dobových mocenských a sociálních mechanismů. Zatímco městským obyvatelstvem mohla být normalizace vnímána jako období ekonomické i sociální stagnace, či přímo degresu, na venkově tomu mohlo být naopak. Československé zemědělství totiž v 70. letech „vstupovalo do své nejúspěšnější fáze.“⁵⁷

V 70. letech se začíná naplno projevovat zvýšení efektivity zemědělské produkce socializovaného zemědělství. Ke zlepšení práce v zemědělství přispěla rovněž masivní výstavba velkokapacitních zemědělských farem, a především pak motorizace, která na sklonku 70. let už prakticky úplně vytlačila tažnou sílu zvířat. Všechny tyto kroky zároveň s rozmachem sociálního zabezpečení vedly k výraznému zkvalitnění života na vesnici, včetně odstranění dětské práce a v posledku i k pozastavení migrace venkovských obyvatel za prací do měst.

Jak poukazuje Vaněk a Krátká, nejen platy v zemědělství, ale i průměrná životní úroveň venkova v osmdesátých letech dokonce předčily životní úroveň ve městech. Při studiu okresů Český Krumlov a Prachatice je proto třeba mít tyto faktory na paměti, neboť obraz období normalizace se může zdát být „*prizmatem venkova a jeho obyvatel zcela jiný, než jak je dnes líčen.*“⁵⁸

56 Z toho 46 000 ha v okrese Český Krumlov, 24 500 ha v okrese Prachatice a 6 000 ha v Česko Budějovickém okrese. Zaměstnával přes 7 500 lidí. Viz Tamtéž. s. 68

57 VANĚK, Miroslav, ed. a KRÁTKÁ, Lenka, ed. *Příběhy (ne)obyčejných profesí: česká společnost v období tzv. normalizace a transformace*. Praha 2014 s. 476.

58 Tamtéž. s. 479. Pro srovnání citujeme z brožury *25 let socializace na českokrumlovském okrese*. s. 73.: „na této základně usilovaly protisocialistické síly v krizových letech 1968-69 o rozbití dělnicko-rolnického svazku. Jejich plány však ztroskotaly, protože nebraly v úvahu hluboké sociálně ekonomické změny v zemědělství, které podstatně změnily podmínky života rolníků, značně zvýšily jeho životní úroveň a daly jim

II.2. Události roku 1968 a 1969 a počátky konsolidace

II.2.1. Pražské jaro

Počátky obrodného procesu na okresní úrovni jsou kladeny do doby okresních konferencí konaných v průběhu března 1968. Ty se v obou okresech konaly shodně 9.-10.3.1968 a měly za úkol vypořádat se se změnami ve straně, které následovaly po vyhlášení lednového Akčního programu. Obě konference proběhly poklidně, pravděpodobně i proto, že se jednalo o jedny z prvních okresních konferencí po lednu 1968. V obou okresech nedošlo k žádným výrazným změnám ve vedení okresní organizace a závěrečné rezoluce, přes drobné neshody a výtky, vyjádřily formální souhlas s novou stranickou linií, vytyčenou lednovým akčním programem KSČ.

Tato netečnost vůči obrodným impulsům přicházejícím z centra vyvolala v obou okresech kritiku některých jednotlivců. Ta byla provázána mediální publicitou především v tiskovém orgánu Jihočeského krajského výboru KSČ (JKV KSČ) **Jihočeská Pravda** (JP).⁵⁹

Poklidnější podobu měla okresní konference na Českokrumlovsku. Zde byla kritika poklidného průběhu okresní konference navíc doplněna o kritiku skutečnosti, že volba členů předsednictva OV KSČ neprobíhala tajně, nýbrž aklamací. Debatu rozproudil anonymní článek, uveřejněný v Jihočeské Pravdě 27.3.1968. Pisatel v něm komentoval situaci v okrese mimo jiné poukazem na přezdívkou „**republika v republice**,“ která měla poukazovat na netečnost okresních orgánů vůči celorepublikovým trendům.⁶⁰ V návaznosti na debatu v tisku a po kritice a připomínkách členů strany a základních organizací se plenární zasedání OV KSČ rozhodlo obnovit hlasování o složení POV KSČ. Hlasování bylo tentokrát provedeno tajně, počet členů předsednictva byl rozšířen z 8 na 11 členů, v pozici vedoucího tajemníka

sociální jistotu a perspektivu. Proto družstevní rolnictví setrvalo na pozicích socialismu a přispělo významnou měrou ke konsolidaci našeho života. Uplynulé čtvrtstoletí (...) zaznamenalo podstatných změn nejen ve výrobní sféře, ale také ve způsobu života rolníka samého. Družstevní rolník se stal rovnoprávným občanem našeho socialistického státu, s možností se aktivně účastnit jeho řízení a budování. Sociální zabezpečení (...) mateřský příspěvek, zvyšuje se důchod. (...) lázeňské léčení, rekreace doma i v zahraničí. Rozvíjí se péče o mladou generaci (...) budují se nové domky a byty, (...) kulturní a zdravotní péče (...) změnil se sám rolník, jeho způsob výroby, života i myšlení. A to samo o sobě je největším vítězstvím.“

59 Ve stejné době se někteří redaktori Jihočeské Pravdy soustředili se svou kritikou na počínání vedoucího tajemníka JKV KSČ **Jaroslava Trojana** a rovněž šéfredaktora Jihočeské Pravdy **Josefa Hadrávka**, který vyústil v rezignaci obou zmíněných.

60 Jihočeská Pravda roč. XXIV č.75 z 27.3.1968. s. 1.

byl potvrzen **Ing. Adolf Chrt**, který funkci zastával od roku 1965. V pozici ideologického tajemníka zůstal **František Tůma**, zbývajících 9 členů bylo vyměněno, či doplněno.⁶¹

V Prachaticích kritika březnové okresní konference vedla k rozsáhlým jednáním komunistů z okruhu okresního soudu, Okresního národního výboru (ONV) a ze školství, které vyvrcholilo petiční akcí požadující odstoupení vedoucího tajemníka OV KSČ v Prachaticích **Karla Tondra**. Vzhledem k tomu, že se jednalo ve sledovaných okresech o ojedinělou iniciativu, která hrála zásadní úlohu v procesu konsolidace v Prachaticích budeme se jí a jejím aktérům věnovat podrobněji. Budeme o ní hovořit pod nepřesným názvem, pod kterým nicméně vešla ve známost jak u čtenářů Jihočeské Pravdy, tak ve vnitrostranických dokumentech, totiž jako o **Prachatické skupině**.

61 Tamtéž.

II.2.2. Prachatická skupina

Podle materiálů vyšetřovací komise ustanovené prachatickým OV KSČ na konci roku 1969 inicioval kritiku výsledků okresní konference patrně **Robert Marek** (právník z advokátní poradny a bývalý tajemník OV KSČ), během schůze Základní organizace KSČ (ZO KSČ) při soudu a prokuratuře. Tato ZO KSČ následně – 22. března 1968 – přijímá rezoluci požadující odstoupení vedoucího tajemníka OV KSČ **Karla Tondra**. Rezoluce se záhy rozšířila do dalších ZO KSČ, především v některých městských orgánech a mezi pracovníky ve školství. Klíčovým okamžikem se stala společná schůze MěV KSČ a rady MěNV Prachatice, konaná 25.3.1968. Za přítomnosti zástupců dalších základních organizací a závodů zde byla do ranních hodin projednávána kritika okresního vedení strany, jehož chování podle účastníků schůze hraničilo „někdy až s absolutním diktátorstvím jedinců.“⁶² Terčem kritiky se stal nejen vedoucí tajemník **Karel Tondr**, nýbrž i tajemník ideologického úseku OV KSČ v Prachaticích **Jaromír Mazanec**, vedoucí tajemník JKV KSČ a osobní Tondrův přítel **Jaroslav Trojan**⁶³ a šéfredaktor Jihočeské Pravdy **Josef Hadrávek**.⁶⁴ Požadováno bylo též konání nové okresní konference, na které by se mohla projednat vznesená kritika. V ranních hodinách byl konečně přítomnými odsouhlasen dopis vedoucímu tajemníkovi Tondrovi, ve kterém je obviňován z „bránění obrodnému procesu“ a kritizován za vážné deformace a porušování socialistické zákonnosti. Dále mu byla dávána za vinu „špatná kádrová práce a zneužívání funkce.“⁶⁵ Závěrem byla **Tondrovi**, stejně tak jako **Mazancovi** a ideologickému tajemníkovi JKV KSČ **Milanu Machovi - Žižkovi** vyslovena nedůvěra a byl na nich požadován odchod z funkce. Dopis následně podepsalo 39 členů strany i nestraníků.

62 Tamtéž.

63 **Jaroslav Trojan** po své rezignaci na funkci vedoucího tajemníka JKV KSČ dál pokračoval v politické kariéře. Zastával pozici poslance a posléze místopředsedy Federálního shromáždění a po dubnu 1969 patřil mezi přední kritiky Husákova vedení z ultra-konzervativních pozic. Spekulovalo se o jeho napojení na sovětské tajné služby, nicméně jeho normalizační kariéra byla předčasně ukončena r. 1971 autonehodou, během které zemřel. Viz PACHOLÍK, Tomáš. *Pražské jaro a srpen 1968 na Českobudějovicku*. Diplomová práce PF JČU. České Budějovice 2011. s. 103.

64 Trojan rezignoval na post vedoucího tajemníka 22.3.1968. Josef Hadrávek se funkce šéfredaktora vzdal o 3 dny dříve. Viz Jihočeská Pravda roč. XXIV č. 67 z 19.3.1968; Tamtéž roč. XXIV č.70 z 22.3.1968.

65 Tamtéž.

O den později o tomto jednání a o dopise rozsáhle informovala Jihočeská Pravda z podnětu hlavních autorů dopisu – již zmíněného **Roberta Marka**, ředitele prachatické pedagogické školy **Jana Mádl**a a **Jana Olivy**.⁶⁶

Podle článku uveřejněného v Jihočeské Pravdě se 27.3.1968 v Prachaticích sešlo plénum OV KSČ rozšířené o zástupce místních výborů a zástupce autorů dopisu.⁶⁷ Již z počátku se dopis nesetkal s porozuměním a první, kdo provedl poslušný obrat byl jeden z hlavních autorů dopisu Jan Oliva. Ten označil Mádl a Marka za své hlavní spolupachatele a provedl sebekritiku. Po něm následovali další účastníci společné schůze městských výborů. Jak informovala Jihočeská Pravda: „řada soudruhů, kteří dopis podepsali nebo s ním souhlasili, již v úvodu nebo průběhu jednání sami odmítli formu dopisu, distancovali se od něho, přiznali, že podlehl psychóze.“⁶⁸

Závěrem pléna bylo odmítnutí a odsouzení „hanlivé a urážlivé formy dopisu a později i jeho obsahu“,“⁶⁹ odmítnutí konání nové okresní konference, a nakonec i vyslovení plné důvěry vedoucímu tajemníkovi Tondrovi. V reakci na předchozí medializaci byl do jednání pléna pozván redaktor Jihočeské Pravdy, jemuž byl „vysloven naléhavý požadavek, aby se Jihočeská Pravda vyjádřila v tom smyslu, že nešlo o komunisty z Prachatic ale o malou skupinu několika komunistů a bezpartijních.“⁷⁰

66 Tamtéž.

67 Jihočeská Pravda, roč. XXIV č. 76 z 29. 3. 1968, s.1.

68 Tamtéž.

69 Tamtéž.

70 Tamtéž.

II.2.3. Další vývoj

Mimořádné okresní konference konané na konci června 1968 se v obou okresech projevovaly s poněkud odlišnou dynamikou. V Českém Krumlově se konference nesla v duchu opatrné obhajoby pozvolných změn v okresní politice a obrany proti kritikům, kteří požadovali personální změny a důkladné přihlášení se k obrodnému procesu.⁷¹ Naproti tomu konferenci v Prachaticích provázela především obnovená kritika stávajícího vedení OV KSČ. Terčem kritiky se stal opět především vedoucí tajemník **Karel Tondr** a ideologický tajemník **Jaromír Mazanec**. Tondr se sice nakonec svého znovuzvolení do pléna OV KSČ dočkal, nicméně s vysokým počtem negativních hlasů (70 hlasů proti zvolení). Na konferenci došlo ke značné obměně členstva OV KSČ z celkového počtu 48 bylo 28 členů zvoleno nově. Ve funkci vedoucího tajemníka byl Tondr vystřídán **Josefem Maškem**.⁷²

Zajímavým bodem okresní konference, který rovněž navazoval na události z března byly dvě rezoluce ZO KSČ ve školství. Rezoluce ZO KSČ při Pedagogické škole v Prachaticích se postavila proti kandidatuře **Jana Olivy** na krajskou konferenci KSČ. Členové ZO KSČ při ZDŠ Zlatá stezka (tedy ve škole, ve které Oliva působil jako ředitel) protestovali proti Olivově kandidatuře do OV KSČ. Odvolávali se na jeho nedemokratické způsoby práce, ale i na jeho oportunistické jednání při březnových jednáních.⁷³

Obě konference hleděly s opatrností na lokální bujení občanského života mimo stranu. Všímalý si rozmachu Lidové strany, která na Českokrumlovsku zpětínásobila počet svých členů; dále pak vzniku místní organizace Socialistické strany. S neskrývaným rozhořčením pak komentovaly vznik místních organizací KAN a Klubu 231. Činnost rozvíjely nově vznikající organizace Junáka a Sokola. Důležitým regionálním médiem zprostředkovávajícím

71 „Slyšíme například hlasy, že se na našem okrese nic neděje, k žádné obrodě prý nedochází. Tito lidé spatřují obrodu především ve výměně předních kádřů za každou cenu, ale dál již o obrodě nepřemýšlí.“ viz Referát vedoucího tajemníka A. Chrtá pro okresní konferenci KSČ v Českém Krumlově 29.6.1968. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 178.

72 Diskuzní příspěvek Bohumila Hradského, Jana Mádlů a dalších na Okresní konferenci v Prachaticích 29.6.1968. SOkA Prachatic f. OV KSČ Prachatic k. 8.

73 Rezoluce ZO KSČ při ZDŠ Zlatá Stezka v Prachaticích z 28.6.1968 a Dopis ZO KSČ při Pedagogické škole Prachatic. SOkA Prachatic f. OV KSČ Prachatic k. 8.

myšlenky obrodného procesu se stal časopis Dialog vydávaný českokrumlovským okresním domem osvěty.⁷⁴

⁷⁴ Zpráva pro Okresní konferenci v Českém Krumlově 29.6.1968. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 178.

II.2.4. Změny na vedoucích politických pozicích

Jak již bylo naznačeno výše, situace v nejvyšším vedení českokrumlovské organizace byla poměrně stabilní. Dlouhodobý vedoucí tajemník **Ing. Adolf Chrt** (1965-1970) byl v únoru roku 1970 ve funkci vystřídán **Josefem Maňákem** a dál pokračoval v kariéře stranického funkcionáře.⁷⁵ Josef Maňák působil ve funkci tajemníka prvního oddělení na JKV KSČ, ve které byl v březnu 1968 vystřídán (pro nemoc) Milanem Machem-Žižkou. V září 1969 byl kooptován do POV KSČ v Českém Krumlově a zvolen do funkce tajemníka pro ideologický úsek. Ve funkci vedoucího tajemníka prachatického OV KSČ setrval až do roku 1988.⁷⁶

V Prachaticích pak byla situace o něco komplikovanější. Zde funkci vedoucího tajemníka OV KSČ od roku 1962 zastával **Karel Tondr**, dlouhodobý profesionální funkcionář KSČ a politik (před tím, než se stal členem OV KSČ Prachatic, byl od roku 1955 vedoucím tajemníkem OV KSČ Vimperk, který zanikl v roce 1960 spolu se zánikem okresu). Pod tlakem ostré kritiky byl mimořádnou okresní konferencí v červnu 1968 nahrazen ve funkci **Václavem Maškem**, instruktorem prachatického OV KSČ.

Na konci března 1971 ustavující schůze nového předsednictva OV KSČ Prachatic volila nového vedoucího tajemníka. Přítomný **Karel Tondr**, v té době již jako tajemník JKV KSČ⁷⁷ navrhl nového vedoucího tajemníka OV KSČ **Milana Macha-Žižku**, od ledna 1971 pracovníka aparátu JKV KSČ a dlouholetého funkcionáře OV KSČ, který byl následně i zvolen.⁷⁸ Na sklonku 70. let byl Mach-Žižka vystřídán **Františkem Šúnou** (1978-1989). Ten do té doby zastával funkci předsedy OV NF v Prachaticích a tajemníka pro politickoorganizační práci OV KSČ.⁷⁹

75 Přešel do aparátu OV KSČ v Českých Budějovicích. Později působil jako vedoucí tajemník OV KSČ v Jindřichově Hradci a jako tajemník JKV KSČ. Viz *Žádost o uvolnění A. Chrta z funkce člena pléna OV KSČ z 27. 4. 1970.* pro schůzi POV KSČ Český Krumlov. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 47.

76 VALEŠ, Lukáš. PETRÁŠ, Jiří. *Sametová revoluce v jižních Čechách I: Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989/1990*. Plzeň 2017.

77 Tondr následně působil i jako poslanec České národní rady od r. 1971 do 1986. viz údaje PSP ČR dostupné on-line <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=4241&org=273>

78 Zápis z ustavující schůze POV KSČ v Prachaticích z 28.března 1971. SOkA Prachatic, f. OV KSČ Prachatic k. 100.

79 VALEŠ, Lukáš. PETRÁŠ, Jiří. *Sametová revoluce v jižních Čechách II: Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989/1990*. Plzeň 2018. s.213.

II.2.5. „Srpnové události“ a počátky konsolidace

Pozvolný začátek konsolidace na úrovni okresů v Českém Krumlově i v Prachaticích byl odstartován na červnovém a následně říjnovém plénu OV KSČ. Červnové plénum mělo seznámit okresní organizace s novým směřováním KSČ po změnách v nejvyšším vedení strany, s výsledky dubnového pléna ÚV KSČ a prováděcí směrnicí k očištění strany z května 1969.

Červnová pléna okresních organizací byla provázena ostrými debatami a nový vývoj ve straně se setkal spíše s vyhýbavými reakcemi, nebo vyloženým nesouhlasem. S projevem odmítajícím Husákovu stranickou linii v Českém Krumlově vystoupil například **Ivan Nový**, bývalý člen aparátu ÚV KSČ a účastník XIV. (Vysočanského) sjezdu KSČ.⁸⁰ Rovněž v základních organizacích vzbuzoval nový vývoj ve straně vlnu odporu. Ta se projevovala při formulování nejrůznějších rezolucí, které byly adresovány ústředním orgánům strany.⁸¹ Roli pionýrů konsolidace v obou okresech přijali aktivisté klubu **Tribuny**.⁸²

Nesouhlas s politikou strany se začal projevovat rovněž vystupováním ze stranických řad. V červnu např. podal žádost o ukončení členství ve straně předseda ZO KSČ při Elektrárně Lipno **František Petrouš**. Vzhledem k tomu, že spolu s ním podalo žádost i dalších 8 členů, muselo jejich rozhodnutí potvrdit POV KSČ. Celá základní organizace pak byla pro nedostatek členů zrušena.⁸³

Dobrovolné vystupování ze strany se až do začátku stranických prověrek stalo velice rozšířeným jevem, ať už jej žadatelé odůvodňovali nesouhlasem s politikou strany, vstupem vojsk, či pasivitou a nezájmem. Většina dobrovolných odchodů se týkala dělníků. Ze **Závodů**

80 Viz Žádost o potvrzení vyloučení Ivana Nového z KSČ 4.5.1970. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fascikl 592. Přípomínky a stížnosti.

81 Jednalo se např. o rezoluce podporující studentskou stávku, volbu Josefa Smrkovského do čela Federálního shromáždění, odmítající listopadovou rezoluci ÚV KSČ, odmítající rozhodnutí ÚV KSČ neúčastnit se sjezdu jugoslávských komunistů apod. Viz Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov 26.10.1970 o realizaci usnesení lednového pléna ÚV KSČ k výměně členských legitimací. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 48.

82 „Průlomem do monopolu pravice na sdělovací prostředky bylo založení časopisu *Tribuna* jako orgánu byra ÚV KSČ, který v této těžké době navázal na revoluční a internacionalistické tradice československého komunistického tisku.“ viz Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. Sjezdu KSČ, přístupné on-line http://www.totalita.cz/txt/txt_poucení.php. Srovnání viz např. MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha 2017. s. 426.

83 Viz Žádost o potvrzení vyloučení Františka Petrouše z KSČ ze 7.1.1970. SOA Třeboň, f. JKV KSČ fasc. 589. Stížnosti a připomínky.

Rudého Práva (ZRP) ve Větrní například odešlo 82 členů, většinou dělníků a **Jihočeské Strojírny (Jihostroj) Velešín** opustilo 71 členů, rovněž převážně dělníků. Ve Velešínském Jihostroji byl ze vzniklé situace viněn především předseda Celozávodního výboru KSČ (CZV KSČ) **Ing. Ivan Knetig** a bývalý člen PÚV KSČ **Vladimír Šimeček**. Podobně byla hodnocena situace v ZO KSČ v Rudných dolech Bližná, kterou ještě před prověrkami opustilo 7 členů, vedoucí provozu byl vyloučen při prověrkách a zproštěn funkce.⁸⁴

K prvním vážnějším personálním změnám začalo na okresní úrovni docházet až po zářijovém plénu ÚV KSČ, s jehož výsledky se v okresech seznamovali v průběhu října. Jednalo se především o OV KSČ, ONV, svá místa opouštějí například předseda OV NF v Prachaticích **Karel Zikmund**,⁸⁵ či předseda krumlovského ONV **RSDr. Miroslav Svoboda**.⁸⁶ Místa uvolněných tajemníků OV KSČ byla doplněna kooptací. V této době se do aparátů OV KSČ dostávají i oba budoucí vedoucí tajemníci **Maňák** a **Mach-Žižka**. Oba na okresní výbory přicházejí z aparátu JKV KSČ.

Důležitým krokem směrem ke konsolidaci okresních organizací bylo vypracování analýzy jejich vývoje v letech 1968-69 s cílem vytipovat hlavní centra obrodného procesu (řeceno dobovým jazykem „*centra pravicového oportunismu*“) v okrese. Těmto ohniskům pak byla přičítána hlavní vina na krizovém období a jejich představitele zpravidla čekaly exemplární tresty (vyloučení) udělované ještě před samotným začátkem stranických prověrek. Jednalo se víceméně o jednotlivé základní organizace především při státních úřadech a organizacích okresní úrovně, nebo celozávodních organizace, kterým nebyla věnována v rámci stranického aparátu obzvláštní publicita.⁸⁷

Na Českokrumlovsku byla za hlavní představitele pravicového oportunismu označena mj. skupina hornoplánských pedagogů kolem již zmíněného **Ivana Nového**.⁸⁸ Školské organizace byly za problematické označeny shodně v obou okresech. Z organizací v médiích byla věnována pozornost Okresnímu osvětovému domu v Českém Krumlově. Ten vydával časopis

84 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 48.

85 *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatic v roce 1970*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatic dne 14.9.1970. s. 3. SOkA Prachatic. f. OV KSČ Prachatic. k. 98.

86 Uvolnění předsedy ONV a člena OV KSČ Svobody bylo podle zprávy hodnotící vývoj do zahájení prověrek zastíráno jinými důvody než jeho jednoznačným pravičáctvím. *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ. s. 8. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 48.

87 Tamtéž. s. 6.

88 Do této skupiny by se dal zařadit bývalý pracovník aparátu ÚV KSČ **Karel Fesl**, ředitel hornoplánské ZDŠ **Jan Ziegelbauer** spolu s manželkou **Martou** a Nového manželkou **Věrou**. Viz dále.

Dialog, označený za propagátora obrodného procesu. V Prachaticích byla prověřována redakce okresních novin **Hraničář**, jež byla následně rozpuštěna a činnost časopisu zastavena. Ještě před pohovory bylo navrženo několik stranických trestů vedoucím závodů, pracovníkům některých ředitelství státních statků a okresních zemědělských sdružení (OZS). Stranického postihu a zproštění funkce se dále dočkal již zmíněný předseda CZV KSČ Jihostroje Velešín **Ing. Ivan Knetig**, pracovníci vedení Motoru Kaplice, nebo vimperského závodu **Stráž**.⁸⁹

Výsledkem rozsáhlého šetření, kterým byla pověřena zvláštní skupina ustavená OV KSČ bylo označení hlavních iniciátorů Prachatické skupiny. Ta byla obviňována především z pokusu o svržení okresního vedení a z nelegálního pokusu vytvořit alternativní centrum politiky v okrese. Jednalo se o již zmíněného **Jana Mádlu**, ředitele prachatické pedagogické školy, právníka **Robertu Marku**, ředitele ZDŠ **Jana Olivu**, ředitele prachatického gymnázia **Jiřího Dolejše** a předsedu prachatického MěNV **Františka Kučeru**. Všem zmíněným vyšetřovací komise navrhla trest vyloučení ze strany, ten byl v případě prvních čtyřech odsouhlasen a v průběhu února realizován. Františku Kučerovi byl trest změněn na důtku s výstrahou nicméně mu byla doporučena resignace na post předsedy MěNV. Vyloučení ředitelů škol pak byli v březnu odvoláni ze svých funkcí a přeřazeni do učitelských pozic na svých školách.⁹⁰

Komise označila i další členy Prachatické skupiny: advokáta **Antonína Hracha**, inspektora pro ochranu přírody ONV **Adolfa Hřebíka** a dále **Bohumila Hradského**, **Jiřího Petráska**, **Jana Lindu**, **Ctimíra Kubaštu**, **Milana Ludačku** a **Jana Vandlíčka**. Ti byli potrestáni nižšími stranickými tresty důtek a napomenutí, nicméně byli zbaveni svých funkcí a během stranických prověrek byli vyloučeni. Vypořádání se s představiteli Prachatické skupiny znamenalo vyvrcholení „očisty“ stranického aparátu před začátkem výměny stranických legitimací.⁹¹

Podle zprávy ze září 1970 odešlo na Českokrumlovsku v období mezi rokem 1968 a začátkem prověrek ze strany 568 členů, z toho 10 jich bylo vyloučeno. Většinový podíl na těchto odchodech (více jak 60 %) tvořili dělníci, a že nadpoloviční většina uváděla jako důvod svého

89 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48. a Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970. s. 3. SOkA Prachatice. f. OV KSČ Prachatice. k. 98.*

90 *Zpráva komise o výsledcích stranického šetření Prachatické skupiny pro POV KSČ Prachatice 9.2.1970. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 46.*

91 *Tamtéž.*

odchodu ze strany nesouhlas se srpnovou vojenskou intervencí a změnami v politice, druhým hlavním důvodem pak byla dlouhodobá pasivita.⁹²

Podle zpráv hodnotících vývoj v okresech se živelný pohyb v tomto období týkal víceméně jen městských oblastí, resp. podniků, bez výraznějších zásahů ze strany vesnických organizací. Pro ty mělo být typické „*tiché sledování dalších událostí*.“⁹³

92 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací.* Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48

93 *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970.* Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970. s. 3. SOkA Prachatice. f. OV KSČ Prachatice k. 98.

II.3. Výměna stranických průkazů na Českokrumlovsku a Prachaticku

II.3.1. Zahájení prověrek

Stranické prověrky byly zahájeny na základě rozhodnutí lednového pléna ÚV KSČ jako *Akce výměny stranických průkazů*. Směrnice ústředního výboru strany byly na počátku února 1970 schváleny okresními výbory a následně s nimi byly seznamovány jednotlivé ZO KSČ. Stejně jako předchozí konsolidace ústředních a krajských orgánů po dubnu 1969, i samotné stranické prověrky měly postupovat v očiště sestupně, od vyšších orgánů směrem k řadovému členstvu. Jako první byli členy nadřízených orgánů prověřováni členové a pracovníci aparátu OV KSČ, pracovníci okresních institucí a příslušné nomenklaturní kádry.

V samotném začátku stranických prověrek byly vybrány tzv. **střediskové komise** – skupiny prověřených straníků, rekrutující se převážně z pracovníků a členů OV KSČ a dalších spolehlivých členů, jakými byli např. již zmínění členové klubů Tribuny.⁹⁴ Střediskové komise měly za úkol vést prověřkové pohovory s vytipovanými členy základních organizací, kteří byli předvybráni za členy pohovorových komisí v ZO KSČ. Výsledky pohovorů vedených střediskovými komisemi byly schvalovány POV KSČ, kde často docházelo k přehodnocení výběru kandidátů do komisí, resp. rovnou k jejich vyloučení či vyškrtnutí. V Prachaticích tak bylo v průběhu března vybráno a schváleno 648 straníků pro činnost v pohovorových komisích.⁹⁵

Ustanovené pohovorové komise měly na základní úrovni za úkol nejdříve vypracovat plán průběhu pohovorů s předběžnými cíli. Plány musely být založeny na podrobných analýzách činnosti organizace a projednány a schváleny v POV KSČ. Teprve poté směly jednotlivé komise s prověřováním začít.⁹⁶

94 Např. v Českém Krumlově bylo ustaveno 25 střediskových komisí čítajících 75 prověřených členů. *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

95 *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970. s. 6. SOKA Prachatice. f. OV KSČ Prachatice k. 98.

96 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

II.3.2. Usnesení PÚV KSČ ze 14.4.1970

Prověrky na základní úrovni začínaly zvolna a k nelibosti stranického vedení se jim nedařilo dosáhnout požadované efektivity při očišťování strany od nežádoucích členů. Relativní mírnost počáteční fáze prověrek (alespoň ve srovnání s finálními výsledky) ilustrují průběžné zprávy o průběhu prověrek předkládané POV KSČ. V Prachaticích byly k 20.4.1970 z celkového počtu 200 základních organizací zahájeny pohovory v 88. Prověřeno bylo 1169 členů a z toho u 1118 bylo doporučeno stranickou legitimaci vrátit. Pouze ve 28 případech bylo rozhodnuto zrušit členství a 18krát padl verdikt vyloučení. Sítem prověrek tedy **neprošla necelá 4 %** prověřovaných, většinou technickohospodářských pracovníků.⁹⁷ Podle zprávy se mezi řadovým členstvem objevovaly ojedinělé projevy odporu proti prověrkám.⁹⁸

Výrazným předělem v rámci procesu výměny stranických legitimací se tak stalo usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 14.4.1970. Vedení strany, pod vlivem neuspokojivých výsledků z prvních měsíců prověrek, výrazně zpřísnilo celý proces stranické očisty a zavedlo ve straně svého druhu výjimečný stav, který stranickým orgánům umožnil dočasně nerespektovat stanovy strany.⁹⁹ Během této fáze prověrkové akce pak skutečně došlo ke značnému navýšení počtu vyloučených a vyškrtnutých.

Směrnice PÚV KSČ byla okresními výbory zpracována pouhé čtyři dny po svém vydání. Na 21.4.1970 byl v Českém Krumlově svolán celookresní aktiv střediskových komisí rozšířený o aktivisty a předsedy důležitých základních organizací, který je měl seznámit s usnesením ÚV KSČ a uložit jim, aby posoudili „*zda v ZO KSČ, kde již byly pohovory zahájeny, nebo ukončeny, jsou v souladu s opatřeními a v případech, kde nebylo postupováno náročně, obnovit pohovor a vyvodit závěry.*“ Zároveň měly být před obnovením pohovorů organizovány semináře s cílem „*důkladně je vyzbrojit a připravit na pohovory.*“¹⁰⁰

97 Zpráva pro POV KSČ Prachatice o postupu výměny členských průkazů ke dni 20.4.1970. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 97.

98 „Vyskytlo se několik málo jedinců jako např. soudruh Půbal z ČZM, kteří otevřeně vystupovali proti členům komisí a prohlašovali, že současná politika strany nebude mít dlouhé trvání, a že během 3-4 let dojde k novému zúctování.“ Tamtéž.

99 MAŇÁK, s. 41.

100 Zápis ze zasedání POV KSČ Český Krumlov z 20.4.1970. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 97.

Na základě směrnice byly dále vybrány nejrizikovější základní organizace, ve kterých byl předpokládán největší odpor proti prověrkám. Na Prachaticku bylo vybráno 37 a na Českokrumlovsku 22 ZO KSČ.¹⁰¹ Těmto organizacím bylo odebráno právo provádět si pohovory samostatně. Zároveň bylo všem jejich členům pozastaveno členství a pohovory s nimi pak byly prováděny pouze na základě vlastní žádosti.¹⁰²

V rámci tohoto „frontálního útoku proti pravici“¹⁰³ došlo k výraznému zintenzivnění, a především zpřísnění práce prověřovacích komisí. To se projevovalo nejen při nových pohovorech, ale i četným přehodnocováním výsledků již uzavřených pohovorů. Výrazně se to promítlo v průběžných počtech vyloučených. Podle zprávy z 1.6.1970 bylo v té době provedeno již 3272 (tedy zhruba 68,8 %) pohovorů a počet vyškrtnutých a vyloučených se vyhoupl již na 19,3 % (632 členů z toho 117 vyloučených).¹⁰⁴

101 Z těchto 37 ZO bylo celých 20 na úseku školství. Ve školských organizacích podle zprávy OKRK „nebyl zájem ze strany členů strany vzájemně dokazovat protistranickou činnost některých učitelů a ostatních pracovníků. Zde se projevil liberalismus a tzv. kolegialita, která vycházela z toho, že jednotlivci spolu na daném úseku budou dále pracovat a proč by si to s ním měl na dlouhou dobu rozházet. Byly případy, kdy v těchto souvislostech se doslova ztratila písemná kompromitující dokumentace z výborových a členských schůzí.“ Viz Zpráva OKRK KSČ o postupu výměny členských průkazů ku dni 29.5.1970. SOkA Prachatice f. OV KSČ k. 199.

102 V českokrumlovské organizaci bylo pozastaveno členství 541 členům, v prachatické 916. Více než třetině následně průkazy nebyly vydány. *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970.* Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970. s. 8. SOkA Prachatice. f. OV KSČ k. 98. a *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací.* Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. s. 18n. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

103 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací.* Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. s. 19. Tamtéž.

104 *Zápis ze schůze POV KSČ z 1.6.1970.* Tamtéž.

II.3.3. Výsledky prověrek

V prachatickém okrese byly do konce roku 1970 ukončeny pohovory se všemi členy okresní organizace. Na Českokrumlovsku se vypořádávali s obtížemi způsobenými členy, kteří během stěhování nepřevodili své členství do nových členských organizací a byli tak obtížně dohledatelní. Se třemi takovými byly pohovory provedeny v následujícím roce. Všichni byli vyškrtnuti pro porušování stanov. Další čtyři se prověrky dočkali až v roce 1972.¹⁰⁵

Celkovými výsledky prověrek se však předsednictva okresních výborů zabývala v průběhu září 1970, kdy zbývalo provést posledních několik desítek pohovorů. Pro tuto příležitost příslušné OKRK připravily souhrnné analýzy zabývající se nejen výsledky prověrek, ale i vývojem politické situace v okresech. V době konferencí nebyl ještě celý proces definitivně u konce, nicméně zbývalo provést již jen minimum pohovorů.

Na Prachaticku bylo z původního počtu **5 251** členů k 1.1.1970 provedeno **5 063** pohovorů (96,5 %), přičemž bylo rozhodnuto vydat legitimaci u **4 026** členů (79,5 %). Zrušit členství bylo rozhodnuto u **786** osob (15,5 %) a vyloučeno bylo **251** (5 %), celkem tedy nebylo vydáno **1 037** legitimací. Kromě toho bylo členství zrušeno bez pohovorů u 123 osob. K 10.9.1970 stav okresní organizace čítal **4139** členů tedy cca 78,8 % stavu na počátku roku.¹⁰⁶

V českokrumlovské organizaci bylo z počtu **4871** členů 1.1.1970 celkem vyloučeno **163** (3,3 %) a členství bylo zrušeno v **1031** (21,16 %) případech. Dohromady okresní organizace přišla o 24,5 % své členské základny. Na podzim roku 1970 v krumlovské organizaci zůstalo **3634** členů, tedy 74,6 % stavu na počátku roku.¹⁰⁷

105 *Zpráva o řešení členských otázek a disciplinární práce za rok 1971 OKRK KSČ Český Krumlov*. s. 1. in Statistický přehled odvolání a stížností k výsledkům výměny členských legitimací za období 1970 – srpen 1972. s. 19. SOA Třeboň f. JKV KSČ fasc. 484.

106 *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970. s. 22. SOkA Prachatice. f. OV KSČ Prachatice k. 98.

107 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. s. 15. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

Relativní množství vyloučených a vyškrtnutých v prachatickém okrese (20,5 %) se pohybují lehce pod celorepublikovým (21,7 %) i krajským průměrem (22,5 %).¹⁰⁸ Oproti tomu českokrumlovské prověrky vykazují čísla **výrazně nadprůměrná**. Obě organizace se navíc zásadně odlišují ve skladbě stranických postihů. Zatímco v okrese Český Krumlov byly tresty vyškrtnutí zastoupeny vysoko nad celorepublikový i krajský průměr, v Prachaticích se zas nadprůměrně vylučovalo.¹⁰⁹

Sociální složení vyloučených a vyškrtnutých na Českokrumlovsku bylo následující: 179 (14,9 %) dělníků v zemědělství, 237 (19,8 %) v průmyslu (celkem tedy **416** dělníků), 18 (1,5 %) členů JZD, 509 (42,6 %) technickohospodářských pracovníků, 200 (16,8 %) důchodců a 51 ostatních.¹¹⁰ Na Prachaticku byla relativní skladba vyloučených podle sociálních skupin následující: 229 (22,1 %) průmyslových dělníků, 86 (8,3 %) dělníků v zemědělství (celkem **315** dělníků), 67 (6,4 %) členů JZD, 465 (44,9 %) inženýrsko-technických a hospodářských pracovníků, mistrů, učitelů, vychovatelů a pracovníků státních orgánů, 136 (13,1 %) důchodců a 54 (5,2 %) se nacházelo v kategorii ostatních.¹¹¹

Tyto relativní hodnoty poměrně věrně kopírují hodnoty celorepublikové. Zásadní odchylku tvoří především na Českokrumlovsku kategorie zemědělských dělníků, kteří jsou zde vzhledem k organizaci lokálního hospodářství zastoupeni výrazně více než v kraji i republice.

108 *Zpráva o průběhu a výsledcích výměny členských legitimací KSČ v roce 1970*. Citováno dle MAŇÁK. s. 104n.

109 Podíl vyloučených celorepublikově byl 4,45 %, v jižních Čechách 4,1 %, Vyškrtnutí celorepublikově 17,2 % 18,4 % pak v Jižních Čechách. Viz Tamtéž s. 118.

110 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. s. 19.. SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

111 *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970. s. 12. SOKA Prachatice. f. OV KSČ Prachatice k. 98.

II.3.4. Důsledky pro stranickou organizaci

Celkový úbytek členstva nepředstavoval pro sledované okresní organizace zásadní problém. Stranická proorganizovanost, tedy poměr členů strany na počet obyvatel, byla v rámci republiky nadprůměrná.¹¹² Příznačné pro celou akci jsou však její důsledky pro strukturu stranické organizace. Aparát KSČ dlouhodobě sledoval demografický vývoj stranické organizace s nelibostí. Jednalo se především o snižování podílu dělníků v členstvu KSČ, soustavné stárnutí strany a rovněž i podíl žen ve straně. Jinak řečeno ukazatele, které měly potenciál podrývat autoritu strany jako avantgardy dělnictva, její emancipační snahy a v neposlední řadě i její životaschopnost.

Tyto tendence byly dlouhodobě sledovány i na Českokrumlovsku a Prachaticku, kde se k obavám celorepublikové organizace přidávaly snahy o větší zastoupení zemědělských dělníků a členů JZD, které byly motivovány zemědělským charakterem okresů. Jak již bylo zmíněno, markantním poklesem počtu dělníků ve stranických organizacích bylo poznamenáno především období od druhé poloviny roku 1968 až do začátku stranických prověrek. Ty pak měly za dílčí cíl zafungovat jako administrativní korektiv tohoto nepříznivého vývoje. I přes zvýhodněné postavení dělníků během pohovorů se trend jejich zmenšujícího se podílu ve straně podařilo zvrátit jen symbolicky, a to v Českém Krumlově. V Prachaticích úbytek dělníků přes všechny snahy pokračoval.¹¹³

V představách o proměně složení členské základny, které byly předkládány ještě na konci dubna na zasedání OKRK, se počítalo s navýšením relativního zastoupení dělnictva a členů JZD především na úkor technickohospodářských pracovníků a učitelů, resp. středoškolských

¹¹² Stranická organizovanost v okrese Prachatice k 1.1.1970 čítala 5532 členů, což odpovídalo zhruba 11,5 % celkové populace v okrese. V Českém Krumlově se 4786 členy pak na počátku roku 1970 strana organizovala zhruba 9,6 % obyvatel okresu. Pro srovnání členstvo strany celorepublikově odpovídalo cca 9,3 % obyvatelstva. Viz ČSÚ, dostupné on-line: https://www.czso.cz/csu/xc/dlouhodoby_vyvoj vyhledáno dne 6.2.2019.

¹¹³ Dělníci se na počátku roku 1970 podíleli na členstvu strany v Českém Krumlově 32,9 %, v Prachaticích pak 29 % (celorepublikový průměr 26,4 %). Na těchto vysokých číslech se významně podíleli dělníci v zemědělství (v krumlovském okrese 12,1 % zemědělských dělníků). Viz *Stručný výtah z rozboru současného stavu členské základny okresní organizace KSČ a předpoklad jejího dalšího třídního, sociálního a věkového vývoje do XV. Sjezdu KSČ*. Zpráva pro plenární zasedání OV KSČ 18.2.1972 v Prachaticích. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 29. a *Sociální složení okresní organizace v porovnání od r. 1968 po výměnu legitimací*. i.č. 222. Zpráva pro plenární zasedání OV KSČ Český Krumlov 15.12.1970. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 27.

profesorů. Praxe prověrek, podobně jako jinde, ukázala vývoj docela jiný.¹¹⁴ Přes všechnu snahu se nadále zmenšoval i podíl členů JZD.¹¹⁵

Důležitým problémem sledovaným stranickými statistikami bylo také stárnutí strany. S tímto vývojem neúspěšně bojoval aparát KSČ minimálně od počátku šedesátých let.¹¹⁶ Ten se projevoval jednak nízkým zastoupením mladých členů a kandidátů (4,9 % členů do 25 let k 1.1.1970 v Prachaticích a 4,6 % v Českém Krumlově), které se po prověrkách ještě snížilo (na 3,6 % v Prachaticích). Na druhou stranu byl provázen vysokým zastoupením seniorů před prověrkami. V Prachaticích 21,9 % před a 27,7 % po prověrkách, V Českém Krumlově 21,7 % před a 22,7 % po prověrkách ve srovnání s celorepublikovými 21,9 %.¹¹⁷

Dlužno poznamenat, že důchodci jsou prakticky jedinou skupinou, která vlivem prověrek zaznamenala markantnější růst.¹¹⁸ S navýšením relativního počtu důchodců v řadách okresní organizace počítala i výše zmíněná dubnová zpráva OKRK. Potvrdily se tak dlouhodobě kritizované trendy v rámci KSČ, totiž stárnutí členstva i snižující se zastoupení dělnictva a rolnictva ve straně, neboli *“posilňování vlivu inteligence na úkor zdravého jádra a podstaty strany, dělnické třídy.”*¹¹⁹

114 Zpráva OKRK doporučuje snížení členské základny o 1000 členů na 4473 a navýšení stavu dělnictva o cca 3 %, členů JZD o 1 %, oproti snížení počtu THP o 4 % a učitelů o 1 %. viz *Zpráva pro zasedání okresní kontrolní a revizní komise KSČ dne 28. dubna 1970: Stanovisko OKRK k současnému složení okresní organizace a předpokládaný výsledek po výměně legitimací*. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 199.

115 Členové JZD se na počátku roku 1970 se na členstvu podíleli 7,9 % v okrese Prachatice, v okrese Český Krumlov pak 2,6 %. V roce 1971 se podíleli na členstvu KSČ v Prachaticích 6,5 %, oproti celorepublikovým 5,2 %.

116 MAŇÁK, s. 11.

117 *Stručný výtah z rozboru současného stavu členské základny okresní organizace KSČ a předpoklad jejího dalšího třídního, sociálního a věkového vývoje do XV. Sjezdu KSČ*. Zpráva pro plenární zasedání OV KSČ 18.2.1972 v Prachaticích. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 29. a *Sociální složení okresní organizace v porovnání od r. 1968 po výměnu legitimací*. i.č. 222. Zpráva pro plenární zasedání OV KSČ Český Krumlov 15.12.1970. SOkA Český Krumlov f. Český Krumlov k. 27.

118 *Informativní přehled o vývoji a složení okresní organizace KSČ v roce 1970: souhrnné výsledky výměny stranických legitimací* Zpráva pro schůzi OKRK Prachatice 25.října 1970. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 199.

119 Na Prachaticku bylo, vzhledem k převážně zemědělskému charakteru okresu, opakovaně kritizováno především nízké zastoupení zemědělských zaměstnanců v KSČ. „Na druhé straně, ačkoliv náš okres je ve své výrobní podstatě převážně zemědělský, kde pracuje převažující část obyvatelstva, je organizováno v KSČ z celkového počtu pouze 9,35 %.“ viz *Zpráva pro zasedání okresní kontrolní a revizní komise KSČ dne 28. dubna 1970: Stanovisko OKRK k současnému složení okresní organizace a předpokládaný výsledek po výměně legitimací*. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 199.

II.3.5. Výsledky prověrek v jednotlivých odvětvích

V období od roku 1968 do konce roku 1970 se výrazně proměnila celá stranická organizace. Nejviditelnější změny se v rámci okresu pochopitelně odehrávaly v klíčových stranických a státních institucích a ve veřejných organizacích. Vedoucí orgány okresních organizací byly první, na které byl vyvíjen konsolidační tlak. Jak již bylo zmiňováno, jejich personální proměna probíhala zhruba od června 1969, důležitým předělem pak byly říjnové konference, během kterých došlo k významným personálním obměnám v aparátech OV KSČ a OKRK.

Před započítáním pohovorů bylo z pléna krumlovského OV KSČ uvolněno 12 členů a 1 byl vyloučen. Dalších 7 členů a kandidátů bylo uvolněno v rámci prověrek. Krumlovská OKRK, která se klíčovým způsobem podílela na organizaci prověrek muselo již v říjnu opustit 6 lidí. V aparátu OV KSČ byli ještě před prověrkami vyměněni všichni tajemníci a 3 další pracovníci, dalších 19 pak bylo uvolněno v rámci stranických prověrek.¹²⁰ V prachatickém OV KSČ po dubnu 1969 rezignacemi a odvoláním odešlo 16 členů a kandidátů, tj 33,3 %. Z 21 členů OKRK, zvolených v roce 1968, bylo před prověrkami odvoláno, nebo rezignovalo 9 členů. Další 4 byli vyloučeni a 2 vyškrtnuti.¹²¹

V městských a celozávodních výborech KSČ došlo na Českokrumlovsku celkem ke 46 změnám v personálním obsazení z toho 6 výborů změnilo předsedu. Třináct základních organizací z 200 bylo zrušeno, 30 jich změnilo předsedu a 172 členy výboru.¹²²

Dalšími důležitými organizacemi, označovanými jako silně zasažené pravicovým oportunismem, byly základní organizace při důležitých okresních institucích. Šlo především o organizace na okresních národních výborech (ONV), některých městských národních výborech (MěNV Český Krumlov, Horní Planá), okresních výborech Národní fronty, rovněž

120 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. s. 9. SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

121 *Vývoj a současný stav kádrové práce*. Zpráva pro plenární zasedání OV KSČ Prachatice 10.12.1971. s. 1n. SOKA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 28.

122 Z toho 18 předsedů a 130 změn v rámci prověrek. Viz *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. s. 19. SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

na okresních soudech a prokuraturách. Jen na ONV odešlo ze strany celkem 42 členů, v OV NF 7 z čehož 4 vyloučení.¹²³

Školské organizace byly obecně považovány za důležité bašty obrodného procesu a stejně tomu bylo i ve sledovaných okresech. Svědčí o tom nejen zmiňovaná **Prachatická skupina**, ale i pozornost, jaká byla ZO KSČ na školách věnována především v průběhu stranických prověrek. Počátek pohovorů na školách se stal terčem ostré kritiky pro svou mírnost, způsobenou kolegiálními vztahy mezi kantory.¹²⁴ Z toho důvodu byly všechny školské organizace prověřovány ve zvláštním režimu umožněném po 14.4.1970, kdy všem členům bylo pozastaveno členství. Během prověrek pak bylo na Prachaticku z původních 308 členů 66 vyloučeno a 29 zrušeno členství. Dramatický úbytek členstva v některých školách vedl na Prachaticku ke zrušení hned 5 základních organizací.¹²⁵

Tvrdý dopad prověrek na úsek školství v prachatickém okrese je vidět i při pohledu na funkce podléhající nomenklaturnímu pořádku OV KSČ. Těch měl okresní výbor ve své kompetenci celkem 32, obsazených před prověrkami 30 komunisty a 2 nestraníky. Z těchto 30 byla rovná polovina zbavena členství, z toho 9 vyloučením a 6 zrušením členství.¹²⁶ Na jejich příkladu lze dobře ilustrovat rozdílné dopady jednotlivých stupňů stranických trestů. Zatímco vyloučení nomenklaturní kádři byli bez výjimky zbaveni funkcí a zpravidla zařazeni jako učitelé (ať už na školách, které dříve vedli nebo na jiných), z 6 bývalých členů, kterým bylo členství zrušeno, byli 3 ve svých funkcích ponecháni (**Josef Šafránek**, Karel Sřeleček a Miroslav Smékal) a 1 z funkce ředitele přemístěn do funkce zástupce (Jiří Šimeček).

Stejně jako na celostátní úrovni byl i liberalizační proces 60. let v okresech Český Krumlov a Prachatice spojen s postupným omezováním kontroly KSČ nad životem v okresech. To se projevovalo mimo jiné omezováním počtu funkcí nacházejících se v nomenklatuře jednotlivých okresních výborů.¹²⁷ Do roku 1968 docházelo k postupnému snižování počtu

123 *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970. s. 9n. SOkA Prachatice. f. OV KSČ Prachatice k. 98.

124 Ve stranických materiálech byly školské organizace kritizovány pro údajnou „bezzásadovost a neprincipiálnost,” byl jim vytýkán „malý stupeň diferenciacie,” kdy bylo „velmi těžké rozpoznat zdravé jádro,” resp. „najít ty, kteří jsou na pozicích.” Viz *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970. s. 7. SOkA Prachatice. f. OV KSČ Prachatice k. 98.

125 Byly to organizace při ZDŠ Husinec, SEŠ Vimperk, ZOU Vimperk, ZDŠ Vlachovo Březí a Gymnáziu Prachatice. Viz Tamtéž.

126 Z těchto 9 vyloučených figurují 3 jako protagonisté Prachatické skupiny - Jan Oliva, Jan Mádl a Jiří Dolejš.

127 Pro srovnání viz HRADECKÁ, KOUDELKA.

nomenklатурních funkcí (např. na úseku průmyslu z 56 v roce 1964 na 43 v roce 1968).¹²⁸ Nové nomenklатурní pořádky okresních výborů, vydávané v průběhu roku 1971, již na všech úsecích počítají s podstatně větším množstvím funkcí, které podléhají nomenklатурě OV KSČ.¹²⁹

Nomenklатурní kádry obecně byly skupinou, na kterou byl kladen obzvláštní důraz při obnovování deklarované „vedoucí úlohy“ strany ve státě. Nejvýrazněji se vylučování a vyškrtávání promítlo mezi kádry ve školství, u soudů a na národních výborech, kde stranu opustila více jak třetina kádrů. Podobné výsledky vykazovaly i nomenklатурní kádry v zemědělství, poněkud méně postižených vykazovaly průmyslové kádry (kolem 20 % shodně v obou okresech). V rámci konsolidačního procesu pochopitelně došlo k jejich částečné obměně. K celkovému zhodnocení této obměny nám bohužel chybí dlouhodobější souhrnné informace, nicméně podle zpráv OV KSČ hodnotících vývoj na konci stranických prověrek zjišťujeme, že s výjimkou školství docházelo k okamžitému odvolání vyloučených v menšině případů (zhruba 20 % postižených).¹³⁰

Na tomto místě je třeba zmínit, že důvodem k vyloučení či vyškrtnutí v rámci konsolidačního procesu nemusely být jen závadné politické postoje a aktivita, nebo naopak pasivita člena KSČ. **Bohumil Blovký**, bývalý ekonomický náměstek Státního statku Volary byl vyškrtnut ze strany za manipulaci s finančními prostředky vyplacenými za účelem socialistické soutěže. Následně byl přesunut na stejnou pozici na statku v Horní Vltavici, kde měl být ponechán do restrukturalizace státních statků. Podobně **Miloslav Dragoun**, předseda JZD Čkyně byl prověřkovou komisí vyloučen z KSČ za korupci.¹³¹ Jednou z vyloučených již v roce 1969 byla pracovnice aparátu OV KSČ v Prachaticích **Blažena Sovová** rovněž za zpronevěření finančních prostředků.¹³²

Zprávy hodnotící průběh prověrek se mj. zbývaly i jejich reflexí u veřejnosti. Kromě nesouhlasu ze strany postižených technickohospodářských pracovníků, kteří „nepochopili

128 *Vývoj a současný stav kádrové práce*. Zpráva pro plenární zasedání OV KSČ Prachatice 10.12.1971. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 28.

129 Pro srovnání prachatický OV KSČ zvýšil počet nomenklатурních kádrů v průmyslu na 82, v zemědělství stoupl počet z 61 na 74. Tamtéž.

130 *Vývoj a současný stav kádrové práce*. Zpráva pro schůzi pléna OV KSČ Prachatice 10.12.1971. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k.28.

131 *Informativní zpráva o řešení kádrů v nomenklатурních funkcích po skončení výměny stranických průkazů* pro schůzi POV KSČ v Prachaticích 12.10.1970. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 99.

132 *Rozbor vývoje členské základny okresní organizace za léta 1967, 1968, 1969*. Zpráva pro schůzi OKRK Prachatice 21.1.1970. SOkA Prachatice f. OV KSČ. k. 199.

*nutnost kádrových změn,*¹³³ dominují názory inteligence o malé tolerantnosti prověřkových komisí. Postižení prý o prověrkách hovoří jako o „útoku na inteligenci“ a o tom, že „*schopné a chytré lidi strana ze svých řad vyhání.*“¹³⁴ Tyto negativní ohlasy ve zprávách vyvažují souhlasné reakce ze strany dělníků, zemědělců a důchodců, kteří „*zcela otevřeně říkají, že takováto očista měla přijít již dříve, že by se mnohému předešlo (...), žádají, aby strana velmi energicky dbala o to, aby ve straně nebyli lidé pro existenční a osobní výhody.*“¹³⁵

133 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970.* s. 21. Tamtéž. k. 48.

134 Tamtéž. s. 22.

135 Tamtéž.

II.3.6. Jednotná centrální evidence exponentů pravicového oportunismu

V návaznosti na stranické prověrky přistoupilo nejvyšší stranické vedení k preventivnímu opatření, které mělo zajistit bezpečnou míru kontroly nad jednotlivci, kteří mohli představovat potenciální hrozbu čerstvě normalizovanému pořádku. Jednalo se o směrnici ÚV KSČ k založení a vedení **Jednotné centrální evidence představitelů, exponentů a nositelů pravicového oportunismu, organizátorů protistranických, protisocialistických a protisovětských kampaní a akcí v kádrové evidenci ÚV KSČ.**

Směrnice byla schválena předsednictvem ÚV KSČ 8. ledna 1971 a její provádění bylo svěřeno krajským výborům strany.¹³⁶ Ty do roku 1973 vytvářely seznamy osob navrhované do centrální evidence, které sestávaly především z protagonistů obrodného procesu, ale i dalších politicky, ideologicky, ale i jinak potenciálně nebezpečných osob. Po uzavření se seznamy již nedočkaly projednávání či schválení ústředním výborem KSČ. I přesto je třeba předpokládat, že seznamy byly důležitým nástrojem sloužícím ke snadné orientaci mezi hlavními nepřáteli normalizačního režimu. Těmto lidem bylo třeba zamezit přístup k funkcím a moci, a jejich činnost bylo třeba preventivně kontrolovat a eventuálně předcházet jejich subverzivní činnosti. Zařazení do centrální evidence pro jedince znamenalo takřka automaticky ocitnout se v hledáčku Státní bezpečnosti.

Z okresu Prachatic bylo JKV KSČ navrženo do Centrální evidence celkem **43** osob. Z okresu Český Krumlov pak pouhých **24**, a to včetně bývalého člena ÚV KSČ a Velešínského soustružníka **Václava Šimáčka**, který byl do centrální evidence navržen ústředním výborem strany.¹³⁷ Z hlediska sociálního složení v Prachaticích tvořili hlavní část (cca 40 %) bývalí funkcionáři především ONV Prachatic a OV KSČ, zhruba čtvrtinu navrhovaných tvořili zaměstnanci ve školství základního i středního stupně, především pak vedoucí představitelé, ředitelé a jejich zástupci. Mezi doporučenými k centrální evidenci měli pochopitelně své důležité místo členové Prachatické skupiny. Oproti tomu v českokrumlovském okrese byli

¹³⁶ SKALECKÁ, s. 95.

¹³⁷ Viz *Seznam osob doporučených k zařazení do jednotné centrální evidence představitelů a exponentů pravice ústředním výborem KSČ*. Dostupné on-line:

http://www.totalita.cz/seznamy/exp_prav_smernice_seznam_01.pdf přístup 20.3.2018.

nejsilněji zastoupeni zaměstnanci v dělnických profesích, následování stranickými a veřejnými funkcionáři.¹³⁸

Z porovnání navrhovaných osob v obou okresech je patrný poněkud odlišný vývoj obou okresních organizací. Zatímco na Prachaticku pozorujeme silný důraz na evidenci bývalých členů KSČ – protagonistů událostí roku 1968, v čele s představiteli Prachatické skupiny – v krumlovském okrese pozorujeme mezi navrhovanými jedinci menší podíl vyloučených komunistů ve prospěch osob zařazených do evidence z jiných důvodů.

¹³⁸ Viz *Seznam osob doporučených k zařazení do jednotné centrální evidence představitelů a exponentů pravice jihočeským krajským výborem KSČ*. Dostupný on-line: http://www.totalita.cz/seznamy/exp_prav_smernice_seznam_03.pdf přístup 20.3.2018.

II.4. Shrnutí

Samotná akce výměny stranických průkazů v okrese Prachatice vykazuje průběh i výsledky, které se víceméně shodují s celorepublikovým průměrem, tak jak jej ukazuje Zpráva ÚV KSČ z 10. a 11. prosince 1970.¹³⁹ Specifický nástup a průběh pražského jara, resp. polednové politiky v obou okresech se projevil i v průběhu konsolidačního procesu. V souladu s celorepublikovými trendy byla personální obměna v obsazení některých klíčových stranických, státních i podnikových funkcí z části provedena ještě před samotnými stranickými prověrkami. Jednalo se především o pracovníky aparátu OV KSČ, funkcionáře ONV a některých podniků, kteří byli následně ze strany vyloučeni nebo vyškrtnuti. Funkce vedoucích tajemníků byly rovněž postupně obměněny, ovšem bez postihu. Rozdíly ve vývoji v obou okresech můžeme dále vyčíst z rozdílných poměrů mezi jednotlivými udělenými tresty. Zatímco vypjatější průběh roku 1968 na Prachaticku se odrazil ve vyšším počtu vyloučených, velké množství vyškrtnutých na Českokrumlovsku svědčí o klidnějším průběhu, provázeném pasivitou a spíše tichým nesouhlasem.

Stranické organizace se potýkaly s problematickými trendy ve vývoji členstva typickými pro celou KSČ. Dlouhodobě byl sledován **úbytek dělníků**, který byl z ideologických důvodů pocíťován velice palčivě. Vývoj po srpnu 1968, který byl provázen masivním úbytkem dělníků tento problém ještě prohloubil. Stranické prověrky měly v tomto ohledu fungovat jako korektiv a opravdu se v jejich průběhu podařilo v tomto ohledu vydobýt stranické administrativě drobné vítězství. I když tak křivka absolutního počtu dělníků ve straně neustále klesala (viz Graf 1), v relativních počtech došlo k částečné nápravě (Graf 2). Zatímco v Prachaticích se podařilo pokles podílu dělníků ve stranické organizaci výrazně omezit, v Českém Krumlově se jejich podíl v okresní stranické organizaci dokonce nepatrně zvětšil, byť o několik málo procentních bodů. Toto statistické zlepšení situace ve stranické organizaci však vynikne pouze ve srovnání se stavem před započítáním prověrek. Při dlouhodobějším srovnávání můžeme pozorovat jejich trvalý odliv. Se zmenšujícím se zájmem dělníků o členství ve straně se pak KSČ potýkala až do roku 1989.

¹³⁹ Citováno dle: MAŇÁK. s. 101nn.

Dalším dlouhodobým trendem, který byl stranickými orgány sledován s nelibostí bylo stárnutí členské základny. V tomto ohledu nepomohly ani prověrky, ze kterých stranické organizace vyšly **starší**, než byly na počátku roku 1970. To je ostatně patrné i na zvyšujícím se podílu důchodců ve stranické organizaci, resp. snižujícím se podílu ekonomicky aktivních členů (Graf 3 a 4).

I když byly počty dělníků, kterým nebyla stranická legitimace vrácena velké (pořád se jednalo o druhou nejpočetnější skupinu postižených), byli přechísleni skupinou sdružující technickohospodářské pracovníky a příslušníky **intelligence**. Souhrnná čísla z obou okresů hovoří o bezmála tisícovce osob. I když absolutní počty postižených byly v případě učitelů, či lékařů zanedbatelné v porovnání s dělníky a zemědělci, spadly počty stranicky organizovaných učitelů a profesorů bezmála na polovinu počtu před prověrkami. Totéž lze říci o zaměstnancích ve zdravotnictví, především o lékařích. Z tohoto úhlu pohledu lze souhlasit s literaturou, označující inteligenci a kulturní pracovníky za skupinu nejvíce postiženou prověrkami (Graf 5).¹⁴⁰

140 „Čistky postihly především příslušníky intelligence, zaměřeny byly na prvním místě proti uměleckým a kulturním pracovníkům, vědeckým pracovníkům a studentům.“ viz SKALECKÁ. s.29.

III. Komunikace se stranou: odvolání a žádosti o znovupřijetí do strany

III.1. Odvolávání jako stranický fenomén

"Přesto, že mi bylo řečeno, že odevzdáním legitimace po pohovoru mé členství ve straně končí, což se mi zdá příliš rychlé, považuji se nadále za komunistu a podle toho chci a budu jednat."¹⁴¹

Je zřejmé, že rozhodnutí prověřkové komise a nadřízených stranických orgánů o vyloučení, či vyškrtnutí zdaleka nemuselo znamenat přerušení kontaktu mezi stranou a jejím bývalým členem. Vysoká míra zastoupení členů KSČ napříč celou společností, která měla zajišťovat její „vedoucí úlohu“ ve společnosti znamenala prakticky neustálý osobní kontakt s členy KSČ ať již na pracovišti, nebo mimo něj. V následující kapitole se však pokusím ukázat, že tento kontakt probíhal rovněž v hojně míře i z osobní iniciativy samotných bývalých členů formou individuálních odvolání k rozhodnutí prověřkových komisí a žádostí o znovupřijetí do řad strany.

Stranické prověrky, jejichž nezpochybnitelnost a nutnost pro další život strany byla potvrzena obnoveným XIV. sjezdem KSČ a následně kodifikována v **Poučení z krizového vývoje**, se staly základním kamenem normalizačního výkladu minulosti. Přesto nebyl přístup stranického vedení k vyloučeným a vyškrtnutým komunistům nikdy zcela jednoznačně odmítavý. Mohlo se jednat o obavy z nedostatku kvalifikované práce, jak je formuloval Gustáv Husák ve výše zmíněném projevu.¹⁴² Stranické materiály rovněž často připouštějí možnost, že v rámci

¹⁴¹ Odvolání Ing. Jaroslava Němce k návrhu prověřkové komise na vyloučení z KSČ. Dopis z 10.5.1970 adresovaný OV KSČ Český Krumlov. SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 245.

¹⁴² SIKORA, Stanislav. *Zo strany von! Čistky radového členstva KSČ na Slovensku roku 1970.* in ROGULOVÁ, Jaroslava a kol. *Adepti moci a úspěchu: etablovanie elít v moderných dejinách: jubileum Valeriána Bystrického.* Bratislava 2016 s. 536.

rozsáhlé a komplexní akce, jakou prověrky byly, mohlo dojít k dílčím přehmatům a nesprávným rozhodnutím, které je možné a žádoucí stranickou cestou napravit.

Tento přístup byl deklarován XIV. sjezdem KSČ jako zásada o **diferencovaném přístupu** k vyloučeným a vyškrtnutým.¹⁴³ Diferenciace spočívala v rozlišování mezi vyslovenými nepřáteli režimu (tedy, řečeno dobovým jazykem pravicovými oportunisty a nepřáteli socialismu) a těmi, kteří byli buď vyloučeni neprávem, pro nedostatečnou aktivitu, nebo kvůli momentálnímu pochybení. Zatímco první neměli ve straně už provždy místo, druzí měli mít možnost svůj pozitivní vztah ke konsolidované straně dokázat dodatečně – poctivou, usilovnou prací a společenskou angažovaností. Toto rozlišování se mělo stát důležitým principem při rozhodování o dalších osudech vyloučených ve vztahu ke straně a otvíralo jim to naději na možnost nápravy svého postavení v případě dostatečného „polepšení“.

Součástí stranické administrativy byla rozsáhlá agenda zabývající se odvoláními proti stranickým trestům a zabývala se také žádostmi o znovupřijetí do strany. Podle stanov KSČ, schválených XII. sjezdem KSČ v prosinci 1962 platilo, že: *„člen strany, nebo kandidát, který byl vyloučen ze strany nebo jinak stranicky potrestán, má právo odvolat se do jednoho měsíce postupně až k ústřednímu výboru a žádat o revizi usnesení. Usnesení o trestu zůstává v platnosti až do jiného rozhodnutí vyššího orgánu strany. Krajský nebo Ústřední výbor rozhodne o odvolání proti vyloučení ze strany nejdéle do dvou měsíců ode dne, kdy bylo podáno.“*¹⁴⁴

Pokud člen strany s navrženým, nebo již uděleným disciplinárním trestem nesouhlasil, mohl se odvolat k nejbližšímu nadřízenému stranickému orgánu, nebo žádat o nové prošetření svého případu.¹⁴⁵ Odvolání patřilo v rámci strany k zavedeným procesům. Toto právo mohl každý uplatnit v rámci **měsíční lhůty** od udělení trestu. Odvolání muselo být prošetřeno nadřízeným stranickým orgánem v nejnižší instanci zpravidla Okresní kontrolní a revizní komisi, která tvořila pouze první instanci v hierarchii odvolání. Případy vyloučení a vyškrtnutí, které byly schváleny na okresní úrovni (OV KSČ a OKRK) nemohly být OKRK

143 O diferencovaném přístupu se zmiňují i zprávy hodnotící průběh prověrek. *„Diferencovaně bude nutné přistoupit i k lidem, kteří odešli ze strany a řadu z nich bude správně získávat pro aktivní budování socialistické společnosti.“* viz *Zhodnocení výměny stranických legitimací v okrese Prachatice v roce 1970. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice dne 14.9.1970.* s. 22. SOkA Prachatice, f. OV KSČ Prachatice k. 98.

144 *Stanovy Komunistické Strany Československa, schválené XII. Sjezdem KSČ dne 8. prosince 1962.* Praha 1963. kap. I. čl. 13. s. 19.

145 KAŠKA, Václav. *Neukáznění a neangažovaní.* s. 212.

řešeny a žadatelé byli odkázáni rovnou na Krajskou kontrolní a revizní komisi. Pokud se stěžovatel nespokojil ani s verdiktem KKRK měl možnost se obrátit na ústřední orgán, tedy na ÚKRK, resp. na její exekutivní orgán: **Byro pro řízení stranické práce**, dočasně zřízené v listopadu 1968 za účelem kontroly procesu stranické konsolidace.¹⁴⁶

Z pochopitelných důvodů nastává rapidní nárůst odvolání s počátkem konsolidace, a především pak po odstartování stranických prověrek. Stačí jen letmý pohled na strukturu archivních materiálů okresních, či krajských výborů, aby byla patrná mimořádná kumulace případů řešených odvolání v letech 1970 a 1971. Stejně jako stížnosti a připomínky, vztahovala se i odvolání k nejrůznějším stranickým postihům, vyloučením z různých období, popř. nižším stranickým trestům. Odvolání, o kterých bude řeč v této práci se budou pochopitelně vztahovat k vyloučení, popř. vyškrtnutí ze strany během konsolidačního procesu, které ve sledovaném období ostatní beztak výrazně kvantitativně převyšují.

V případě kladného vyřízení byla odvolání řešena **revokací** rozhodnutí podřízeného orgánu. V takovém případě se zpravidla dodržovala hierarchie trestů. To znamená, že vyloučený žadatel byl přeřazen do kategorie vyškrtnutých a vyškrtnutému mohlo být členství ve straně vráceno.

O tom, že odvolání proti rozhodnutí posudkové komise o zrušení členství nebo vyloučení ze strany nebylo ani zdaleka marginálním jevem svědčí i údaje přednesené předsedou ÚKRK KSČ Milošem Jakešem na XIV. sjezdu KSČ. Jakeš zde hovoří o **21 207** odvoláních proti vyloučení a **12 987** proti zrušení členství. Z tohoto množství bylo 8114 (7520 proti vyloučení a 594 proti zrušení členství) adresováno přímo ÚKRK.¹⁴⁷ V době konání sjezdu bylo projednáno 1052 případů a u 8,4 % (88 případů) bylo dosaženo přehodnocení (revokace) závěrů nižších orgánů.¹⁴⁸

Poněkud větší čísla pak byla Jakešem prezentována na XV. sjezdu KSČ, konaném v dubnu 1976. Ta ukazují na neochabující zájem vyloučených o rehabilitaci. Uvádí zde, že se celkem odvolalo **64 926** bývalých členů; z toho samotné ÚKRK došlo 23 669 odvolání.¹⁴⁹ Podle těchto čísel se tedy mělo celkově odvolat **18,3 %** ze všech bývalých členů. Z hlediska

146 V souvislosti se zřízením Byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích v listopadu 1968 byl zřízen úřad Byra ÚKRK, které bylo ustaveno „na přechodnou dobu, než bude možno na XIV. Sjezdu posoudit celkovou organizační výstavbu strany a modifikovat ji ve stanovách strany.“ Obě byly spolu s byrem ÚV KSČ zrušeno na základě usnesení XIV. Sjezdu KSČ v průběhu května 1971. NA ČR f. Byro ÚKRK 1968-1971, Inventář. s. 1.

147 XIV. Sjezd KSČ. s. 91.

148 Tamtéž.

stranických trestů určuje množství odvolávajících se relativně na **7,9 %** vyškrtnutých a dokonce **65,5 %** vyloučených!¹⁵⁰ Z těchto odvolání bylo následně kladně vyřízeno **10,1 %**, z toho **3913** bylo členství vráceno a ve **2623** případech bylo vyloučení změněno na vyškrtnutí.¹⁵¹ Ve stejném projevu pak Jakeš prohlašuje mnohaletý **proces odvolávání** se za definitivně **ukončený**.¹⁵²

Již tato čísla samotná nám naznačují přístup, jaký měla ke svému členství v KSČ značná část postižených. O tom, že příliv odvolání ani po letech nekončil, svědčí i informace návrhové komise zabývající se přípravou XV. sjezdu KSČ, evidující **807** odvolání bývalých členů adresovaných přímo sjezdu, a to včetně odvolání několika bývalých členů ústředních orgánů.¹⁵³ I když tato odvolání byla odmítnuta kvůli pětiletému odstupu od prověrek jako irelevantní, je vidět, že aktivní snaha o navrácení ztraceného členství byla u postižených stále přítomná.

Ukazuje se zde veliký rozdíl v přístupu mezi vyloučenými a vyškrtnutými. Přes 65,5 % odvolávajících se vyloučených svědčilo o zásadním významu, který pro tuto skupinu mělo členství ve straně. Na druhé straně relativně malé množství odvolávajících se vyškrtnutých členů dává za pravdu stranickým materiálům, které označují jako nejčastější příčinu pro udělení tohoto trestu pasivitu. Rozdíly v počtech odvolání je možné interpretovat i jako důsledek rozdílných dopadů stranických trestů na profesní kariéru, které byly v případě vyškrtnutí zpravidla mírnější než u vyloučených členů.

Proces odvolávání se proti výsledkům prověrek, nebo snahy o vymazání stranických trestů, neprobíhal pouze výše naznačenou oficiální cestou postupného odvolávání se. Jak prozrazují stranické materiály, byla řada stížností a odvolání řešena pouze ústní cestou. Řada z nich měla též jiné adresáty, než bylo předepsáno ve stanovách strany. Jednotlivci se často obraceli přímo k centrálním orgánům, a to nejen k Ústřední kontrolní a revizní komisi, ale rovněž i na ÚV KSČ, nebo jednotlivé představitele ústřední stranické a státní moci (především G. Husáka, M.

149 Zpráva Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ, přednesená předsedou ÚKRK KSČ soudruhem Milošem Jakešem 12.dubna 1976. in *Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu*. s. 73.

150 Tamtéž. s. 73.

151 Tamtéž. s. 73.

152 Tamtéž. s. 74.; Na okresní úrovni byly stížnosti a odvolání týkající se výsledků prověrek odmítány jako uzavřené již na začátku roku 1975. Viz např. *Odvolání Jana Grbače OV KSČ v Českém Krumlově z 13.2.1975*. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 246.

153 Údaje o odvoláních adresovaných přímo sjezdu potvrzují mj. trend minimálního podílu dělníků na odvoláních (XV. Sjezdu se odvolalo 12 dělníků a 1 člen JZD). Viz *Informace č. 1 o žádostech v členských otázkách*. 12. 4. 1976. NA ČR f. XV. sjezd KSČ.

Jakeše a prezidenta L. Svobodu). Oblíbené byly i redakce Rudého Práva či jiných stranických periodik.

V některých případech mohla být důvodem nedostatečná obeznámenost s formálními vnitrostranickými postupy, ale často mohla být příčinou i nedůvěra k místním stranickým orgánům, proti jejichž rozhodnutím, popř. představitelům byly stížnosti zaměřeny. V těchto případech však pochopitelně docházelo k tomu, že stížnosti byly adresátem postoupeny příslušným stranickým orgánům (OKRK/KKRK) k prošetření, aby byl dodržen úřední postup.

Informace z krajské úrovně jsou čerpány ze zprávy shrnující stav odvolání k 1.9.1972, počet odvolání se však zde v dalších letech nijak výrazně nezměnil, a proto je možné si dovolit přibližné srovnání. Jihočeské KKRK došlo do září 1972 **111** odvolání proti vyloučení, což činí 3,6 % ze všech vyloučených a **33** odvolání proti zrušení členství, tj. 0,2 % vyškrtnutých.¹⁵⁴ Odvolání v obou kategoriích byla nejčastěji podávána zaměstnanci zařazenými jako technickohospodářští pracovníci, a to ve velmi nápadném poměru – na odvoláních proti vyloučení se podíleli více než 65 % a proti zrušení více než 50 %. Učitelé se odvolali 11krát a lékaři pouze jednou.¹⁵⁵

Tato čísla se z celorepublikového hlediska mohou zdát malá, avšak zde je třeba zmínit, že do této statistiky nejsou zahrnuta odvolání, která cílila proti návrhům pohovorových komisí, která v době podání odvolání ještě nebyla schválena. I přes to, že tato odvolání nebyla JKV KSČ řešena, a tak nefigurují ani ve statistice, výmluvně vypovídají o **masivní a pohotové reakci na výsledky pohovorů**. Celkově totiž těchto neřešených stížností přišlo 332 a z poloviny se na nich podíleli opět technickohospodářští pracovníci a další zhruba třetinou učitelé a další intelektuální pracovníci.¹⁵⁶

I když součty odvolání výrazně zaostávají za celorepublikovým průměrem, to samé se nedá říct o jejich relativní **úspěšnosti**, která s celorepublikovými čísly víceméně koresponduje. Trest vyloučení byl změněn na zrušení v 10 případech a ve 3 případech byl dokonce změněn na vrácení legitimace (dohromady úspěšnost **11,7 %**), ve 4 případech pak byl trest zrušení

154 *Statistický přehled odvolání a stížností k výsledkům výměny členských legitimací za období 1970 – srpen 1972*, s. 19. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 484.

155 Tamtéž.

156 Tamtéž. s. 13.

změněn na vrácení legitimace, což dává bezmála 13 % úspěšnost při odvolávání se proti vyškrtnutí.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 19n.

III.2. Odvolání na Českokrumlovsku a Prachaticku

„Promiňte, že využívám všechny možnosti, které mně strana dává a že vás tolik obtěžuji. Nemohu se ale vyrovnat s tím, že mám být vyloučen z KSČ, v níž jsem pracoval přes dvacet let a mrzí mne, že mám být postaven do jedné řady s nepřáтели strany a socialismu.“¹⁵⁸

Ve sledovaných okresních stranických organizacích byla první odvolání podávána ještě před samotným začátkem stranických prověrek. Jejich autory byli členové Prachatické skupiny. Jak již bylo řečeno výše, tresty pro tyto stranické funkcionáře nebyly uděleny v rámci stranických prověrek, ale ještě před nimi došlo k 5 vyloučením. Proto bylo možné, že i první tři odvolání docházejí orgánům Jihočeského Krajského výboru KSČ již v březnu 1970. Jelikož byla vyloučení **Jana Mádl**a, **Jana Olivy** a **Roberty Marka** schvalována JKV KSČ, byla jejich odvolání krajskou komisí rovnou zamítnuta s poukazem na možnost odvolat se k Byru ÚKRK pro řízení stranické práce. Všichni tak ve stanoveném termínu učinili se stejným výsledkem, takže již na začátku července 1970 bylo jejich vyloučení schváleno nejen Ústřední kontrolní a revizní komisí, ale následně i Byrem ústředního výboru.¹⁵⁹

S prudkým nárůstem počtu stranických trestů po zahájení prověrek pochopitelně rostly i počty odvolání. Do schůze předsednictva prachatického OV KSČ 14.9.1970, tzn. ještě před skončením prověrek, bylo proti výsledkům pohovorů podáno **39** odvolání, která byla projednávána jednotlivými odděleními OV KSČ a v jednom případě OKRK osobně s dotyčnými stěžovateli. Podle zprávy POV KSČ se podoba těchto odvolání prakticky nelišila. Postižení v nich zpravidla přiznávali některé chyby, ale zpochybňovali přísnost trestu, který

¹⁵⁸ *Dopis plukovníka Ing. Jiřího Dobiáše z 23.5.1970 adresovaný KKRK KSČ. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990, fasc. 590.*

¹⁵⁹ SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990, fasc. 590. Stížnosti a odvolání.; srov. viz *Usnesení 18. schůze Byra ÚKRK pro kontrolní a revizní činnost v českých zemích, konané dne 29. června 1970. s.8. NA ČR f. KSČ – Byro ÚKRK pro kontrolní a revizní práci v českých zemích. sv. 5.*

jim byl vyměřen. Nikdo z nich neupozorňoval na porušení stanov strany, což pro ně mohla být výrazná šance, jak odvoláním dosáhnout úspěchu. Z odvolání byly kladně vyřízeny pouze **tři**, odvolání **Václava Brože**, **Josefa Havíře** a **Ondřeje Mlezivy**, kterým bylo vráceno jejich pozastavené členství a vydána členská legitimace. Všem ostatním bylo doporučeno, aby se se svými stížnostmi obrátili na byro ÚKRK KSČ.¹⁶⁰

Úspěšné odvolání **Josefa Havíře** svědčí o značné míře pozitivní diskriminace dělníků a členů JZD nejen při samotných prověrkách, ale i v následném procesu odvolávání. Na závěr kuriózního výčtu důvodů, proč se Havíř nemohl dostavit k hovoru (po prvé se ženil, při druhém vyzvání byl slunečný den, a tak nechtěl chybět v práci) totiž zpráva konstatuje, že „*jelikož se jedná o dělníka v úseku zemědělství, bylo by třeba znovu zvážit otázku jeho členství.*“¹⁶¹

Pokud lze soudit ze stranických materiálů, počet odvolání dále rostl zhruba do poloviny roku 1972. Podle statistického přehledu stížností a odvolání k výsledkům výměny tvořila tato odvolání většinu agendy stížností OKRK, když do srpna 1972 se celých 84 % došlých stížností týkalo výsledků stranických prověrek.¹⁶² V následujícím období počet odvolání klesá. V březnu 1971 okresní orgány evidovaly 48 stížností, odvolání a připomínek. Z nich pouze 4 byly od vyškrtnutých dělníků, zbytek připadal na technickohospodářské pracovníky, učitele, veřejné pracovníky a lékaře. Na rozdíl od ostatních bylo všem čtyřem odvolaným dělníkům členství vráceno.¹⁶³

Je prakticky nemožné pokoušet se o exaktní kvantifikaci odvolání proti výsledkům stranických prověrek. Z materiálů okresních výborů vyplývá, že blíže nespecifikované množství odvolání přijímaly rovněž základní organizace KSČ. Část těchto stížností byla navíc podávána a vyřizována ústně, což se týkalo i některých odvolání adresovaných přímo okresním výborům.¹⁶⁴ O nich se z pochopitelných důvodů bohužel nedozvídáme, a pokud

160 *Informativní zpráva o řešení odvolání a stížností podaných orgánům OV a OKRK v souvislosti s výměnou stranických legitimací.* Zpráva pro zasedání OKRK Prachatice 25.10.1970. s. 2. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 199.

161 *Šetření stížností s. Havíře Josefa.* Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice 14.9.1970. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 99.

162 *Zhodnocení odvolací činnosti a výmazů trestů KKRK KSČ za rok 1973.* Zpráva pro schůzi KKRK 27.února 1974. SOA Třebon f. JKV KSČ fasc. 484.

163 *Zpráva pro schůzi OKRK KSČ Prachatice z 27.března 1971.* SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 199.

164 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací.* Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. s.16. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

vůbec tak většinou pouze zprostředkovaně, např. v materiálech členů přijímaných po XV. sjezdu KSČ.¹⁶⁵ Jsme proto odkázáni na souhrnné údaje z materiálů okresních a krajských orgánů, do kterých se však patrně velká část těchto stížností, resp. odvolání nedostala.

Oproti celostátním údajům o odvoláních jsou údaje z námi sledovaných okresů poněkud skromnější. Podle údajů vypracovaných OKRK jednotlivých okresů za období od počátku výměny do srpna 1972 se v okrese Český Krumlov odvolalo 12 z celkového počtu 184 vyloučených (tzn. cca 6,5 %), z nich bylo jediné úspěšné – trest vyloučení byl zmírněn na vyškrtnutí. Z 936 zrušených se pak odvolalo 19 (2 %), přičemž dvěma dělníkům bylo členství po odvolání vráceno (tzn. 10,5 % úspěšnost).¹⁶⁶

Prachatické OKRK došlo o něco větší množství odvolání proti vyloučení, zhruba 10 %, tedy 24 z celkového počtu 247 vyloučených. Tyto byly podle zprávy navíc ze tří čtvrtin podávány vyloučenými, označenými za exponenty pravice (na rozdíl od českokrumlovského okresu, kde se hlavní polednoví představitelé k odvolávání neuchylovali).¹⁶⁷ Vzhledem k tomu, že všechna vyloučení byla schválena OV KSČ, nebyla ani odvolání proti nim řešena OKRK, nýbrž rovnou postoupena na krajskou úroveň. Z řad bývalých členů, kterým bylo členství zrušeno bylo v Prachaticích řešeno 24 námitek z celkového počtu 864 vyškrtnutých (2,7 %). Z těchto námitek byly 4 úspěšné (což činí úspěšnost nadprůměrných **19 %**) a trest byl změněn na vrácení členské legitimace. O tom, že se odvolání v některých případech nemuselo vyplatit, svědčí osud 3 z odvolaných (jednalo se o technika a 2 příslušníky SNB), kterým byl jejich trest naopak zpřísněn – původní vyškrtnutí jim bylo změněno na vyloučení ze strany.¹⁶⁸

Celkově tedy došlo na okresní úrovni na Českokrumlovsku a Prachaticku ke kladnému přehodnocení rozhodnutí pohovorových komisí v 1 případě vyloučení (Český Krumlov) a v 6 případech zrušení (2 v Českém Krumlově a 4 v Prachaticích), ve 3 případech naopak došlo ke

165 "V roce 1974 jmenovaný již na novém pracovišti (JZD Netřebice) požádal o přijetí do strany, protože si uvědomoval a byl si také plně vědom své chyby. Toto mu nebylo s odkazem na jeho ukončení členství v roce 1970 umožněno." Zpráva pro jednání POV KSČ Český Krumlov, 21.6.1976. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 72.

166 Statistický přehled odvolání a stížností k výsledkům výměny členských legitimací za období 1970-srpen 1972. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 484.

167 "Jest nám známo, že ti, kteří se proti vyloučení odvolávali vyšším stranickým orgánům se z 80 % rekrutovali z řad organizátorů, iniciátorů a nositelů pravicového oportunismu." Zpráva pro jednání OKRK KSČ Prachatic z 27. března 1971. SOkA Prachatic f. OV KSČ Prachatic k. 199.

168 Komentář k výkazu řešení odvolání a stížností proti vyloučení a námitek proti zrušení členství při výměně stranických legitimací (za léta 1970, 1971 do 1.9.1972). s.7. in. Statistický přehled odvolání a stížností k výsledkům výměny členských legitimací za období 1970-srpen 1972. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 484.

zprísňení trestu. Pres tyto skrovné výsledky je možné vysledovat některé obecné tendence. Jednou z nich je skutečnost, že při vyřizování odvolání byli stranickými orgány upřednostňováni žadatelé z řad dělníků a manuálních pracovníků v zemědělství. Jedná se o stejnou logiku, která byla uplatňována při pohovorech, dávající si z ideologických a legitimních důvodů za cíl větší zastoupení těchto profesí v řadách strany. Zvýhodnění dělníků zvláště vynikne, když si uvědomíme, že jejich odvolání tvořila minoritní podíl.

Tím se dostáváme k dalšímu dominantnímu rysu odvolání. Ve valné většině byly podávány bývalými členy spadajícími do kategorie technickohospodářských pracovníků a inteligence – učitelů a bývalých funkcionářů strany. Za jeden z možných důvodů můžeme považovat menší zkušenost dělníků s formálními stranickými procedurami a administrativou obecně, než u vzdělanějších skupin techniků, lékařů, nebo učitelů. Mnohem spíše však tato skutečnost může svědčit o skutečném nezájmu, resp. rozchodu dělníků s normalizovanou KSČ, který byl o to pravděpodobnější, že vyškrtnutí nemuselo mít negativní dopad na mimostranický život postiženého.

Podle hodnotících zpráv okresních výborů i JKV KSČ, byla drtivá většina odvolání a stížností motivována existenčními obavami a strachem ze ztráty dosavadního zaměstnání. To se týká především technickohospodářských pracovníků, učitelů a úředníků, kteří spojovali své členství ve straně s profesním zařazením. Tuto očividnou zřetelnost zpráva dokladuje častým zdůrazňováním neúměrnosti trestu k jejich proviněním. Autoři zprávy z toho vyvozují, že pisatelé odvolání si byli dobře vědomi rozdílné závažnosti jednotlivých trestů (resp. jejich rozdílných důsledků) a vědomě se snažili o jejich zmírnění (resp. změnu vyloučení na zrušení). Kromě negativních dopadů na pracovní kariéru jednotlivců jsou odvolání spojována s obavou z ohrožení osobních, nebo rodinných výhod (ztráta loveckého povolení, nebo ohrožení studia potomků). Zpráva dále upozorňuje na častý argument nerovného přístupu pohovorových komisí k jednotlivým případům.¹⁶⁹

Zajímavé jsou i poznatky zprávy upozorňující na rozdílná očekávání vyloučených a vyškrtnutých. Někteří podle ní očekávali, že by se po nějaké době mohli vrátit do strany. Další byli vedeni přesvědčením, že zrušení členství není plnohodnotným stranickým trestem, a že případné profesní postihy jsou pouze dočasného charakteru. Důležitou roli hrála i snaha

¹⁶⁹ *Statistický přehled odvolání a stížností k výsledkům výměny členských legitimací za období 1970-srpen 1972.* SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 484.

vystihnout vhodný čas pro podání odvolání. Z toho důvodu i celá řada vyloučených nevyužila lhůtu danou stanovami strany a odvolání podávala v průběhu následujících let. V tomto ohledu byla velká míra očekávání vkládána do plánovaného XIV. stranického sjezdu. Nejednou se pochopitelně odvolání neobešla bez osobních intervencí, jak u pracovníků KKRK, ale i u prověřených funkcionářů, kteří měli vyloučeným dosvědčit jejich správné postoje v „krizovém období.“

Obecnou podobu odvolání dobře vystihuje shrnující zpráva krumlovské kontrolní a revizní komise. *„Charakter všech došlých odvolání je vcelku jednoznačný. Bývalí členové v podstatě přiznávají některé své chyby, ale každý z nich se domnívá, že trest je pro něj vysoký, přísný a neúměrný, že se proti straně tolik neprovinil.“*¹⁷⁰

¹⁷⁰ Informativní zpráva o řešení odvolání a stížností podaných orgánům OV KSČ a OKRK KSČ v souvislosti s výměnou stranických legitimací pro schůzi OKRK KSČ Český Krumlov z 25.10.1970. SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 187.

III.3. Znovupřijetí

„Znovupřijmout do strany je možné jen ty, kteří si skutečně zasluhují být v jejích řadách, o nichž je veřejně mezi komunisty, v pracovních kolektivech a v místě bydliště známo, že svou každodenní prací a celým svým životem prokazují upřímný vztah ke KSČ, k její politice, aktivně ji realizují, stojí na pozicích marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu.“¹⁷¹

Důležitým předělem ve vztahu stranických orgánů k obětem stranických prověrek se stal **XV. sjezd KSČ**, konaný 12.-16. dubna 1976. Jak již bylo uvedeno, hodnotící zpráva předsedy ÚKRK Miloše Jakeše se věnovala mj. i odvoláním proti výsledkům stranických prověrek, přičemž možnost jejich podávání byla sjezdem oficiálně ukončena.¹⁷² Namísto toho závěry sjezdu otevřely nové možnosti znovupřijetí bývalých členů zpět do strany. K částečnému přehodnocení vztahu strany ke svým bývalým členům došlo patrně i pod vlivem neuspokojivého počtu nových členů a kandidátů, se kterými se strana od počátku 70. let potýkala, ale zřejmě i následkem tlaku ze strany nespokojených vyloučených. Stranické vedení se začalo poněkud více otevírat možnosti návratu postižených stranickými prověrkami. Miloš Jakeš v této souvislosti hovořil o **prohlubování diferenciačního procesu** v řadách vyloučených a vyškrtnutých. Druhou šanci by měli získat ti z bývalých straníků, kteří si „s odstupem času svá provinění uvědomují, poctivě pracují a souhlasí s politikou strany.“¹⁷³

171 Zpráva Ústřední Kontrolní a Revizní Komise KSČ, přednesená předsedou ÚKRK KSČ soudruhem Milošem Jakešem 12. dubna 1976. in *Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu*. s. 73.

172 Srov. viz: Návrhová komise XV. sjezdu KSČ. *Návrh usnesení XV. sjezdu*, duben 1976. NA ČR f. XV. sjezdu KSČ.

173 *Hlavní dokumenty XV. sjezdu*. s. 73.

Delegáti sjezdu projednávali a následně schválili možnost opětovného přijímání členů vyloučených a vyškrtnutých při prověrkách na základě jejich individuálního hodnocení.¹⁷⁴ Toto rozhodnutí bylo dále postoupeno k připomínkování krajskými výbory a projednáváno ÚV KSČ v květnu a červnu 1976. Zde byla vypracována finální podoba **Směrnice ústředního výboru KSČ k postupu při realizaci závěrů XV. sjezdu o diferencovaném přístupu k bývalým členům KSČ a možnosti jejich přijímání za kandidáty a členy strany** schválená 26.6.1976.¹⁷⁵

Rozhodnutí ústředního výboru přineslo nové možnosti postiženým stranickými prověrkami. Nově již nebyli odkázáni pouze na jednostranné žádosti revizním orgánům strany, vznikající výhradně z osobní iniciativy jednotlivých postižených. Rovněž se již nejednalo pouze o faktické revidování dílčích chyb, kterých se stranické orgány dopustili během prověrek. Znovuzačleňování do stranických řad mělo nyní probíhat jako bipolární proces, na kterém se spolu s bývalými členy měly aktivně podílet i základní organizace KSČ.

Připomínky vznesené krajskými výbory obsahovaly mimo jiné obavy, zda směrnice nevyvolá vlnu masového zasílání žádostí. Zejména pak, že by příval žádostí o znovupřijetí mohl paralyzovat stranický administrativní aparát, což by mimo jiné mohlo mít i za následek chyby při vyhodnocování žádostí a případné proniknutí „těch, co do strany nepatří.“¹⁷⁶

I přesto, že se tyto obavy nenaplnily, znamenala směrnice významný krok, kterým se strana pokoušela bývalým členům, ale i celé společnosti signalizovat, že její řady jsou otevřené všem poctivě pracujícím a slušným občanům usilujícím o socialistickou věc. Snažila se dát najevo, že je schopná odpustit drobná pochybení jednotlivců, kterých se dopustili ve složitých dobách. To vše při zachování normativního normalizačního narativu o důležitosti očisty od nepřátel (pravicových oportunistů) a nutnosti udržet je vzdálené vlivu na chod strany i společnosti.

174 "Aby ti, kteří nebyli aktivními představiteli pravicového oportunismu, kteří dobře pracují a svými činy dokazují, že stojí pevně a upřímně na pozicích socialismu a našeho přátelství se Sovětským svazem, kteří aktivně podporují politiku naší strany, mohli být při individuálním posouzení každého jednotlivého případu znovu přijati za členy naší strany." viz Návrh směrnice Ústředního výboru KSČ k postupu při realizaci závěrů XV. sjezdu o diferencovaném přístupu k bývalým členům KSČ a možnosti jejich přijímání za kandidáty a členy strany. Zpráva pro jednání PÚV KSČ z 9.6.1976. s. 6. NA f. ÚV KSČ 1945-1989 k. 261/1976.

175 Tamtéž.

176 Výjádření vedoucích tajemníků krajských výborů a městského výboru strany v Praze a Bratislavě k návrhu Směrnice ÚV KSČ o diferencovaném přístupu. s. 2. Tamtéž.

III.4. Přijímání bývalých členů

„Je možno říci, že svou žádostí s. Ondřich nesleduje žádné osobní cíle, ale že si je plně vědom svých nesprávných názorů v období krizových let, a že svou poctivou prací pro společnost hledal cestu k návratu do KSČ.“¹⁷⁷

S výsledky XV. sjezdu KSČ se okresní organizace podrobně seznamovaly na počátku srpna 1976. Na pořad jednání se pochopitelně dostala i směrnice o diferenciaci, která byla postoupena dále, aby s ní byli seznámeni řadoví členové v jednotlivých základních organizacích. To se dělo v průběhu srpna. Koordinací a poradní činností v základních organizacích byly pověřeny zvláštní **Komise pro metodickou pomoc**, zřízené okresními výbory KSČ. Do září pak měly aparáty okresních výborů za úkol shromažďovat návrhy na znovupřijetí bývalých členů, které podávaly výbory základních organizací. Návrhy mohly podávat i přímo aparáty okresních výborů.¹⁷⁸

Zde je třeba zmínit, že se dotýkáme limitů bádání o přijímání bývalých členů. Pokud se u odvolání potýkáme se značným zmatením ohledně jejich skutečného množství, stran žádostí o obnovení členství tápeme v opravdové mlze. Vzhledem k tomu, že prvotní jednání o znovupřijetí probíhala na úrovni základních a místních organizací, kde procházela předběžnou selekcí, a o jejichž činnosti se (pokud vůbec) dochoval jen velmi sporadický materiál. O žádostech se tak dozvídáme až z materiálů, které dorazily k projednání okresním výborům, nebo ze spisů bývalých členů, kteří již byli přijati k opětovnému přijetí do strany, resp. kandidatuře. Je proto třeba předpokládat, že skutečné množství žadatelů o znovupřijetí bylo mnohem vyšší, než uvádějí čísla příslušných okresních výborů.

¹⁷⁷ Zpráva pro jednání POV KSČ Český Krumlov 27.12.1976 o přijetí Františka Ondřicha za kandidáta KSČ. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 75.

¹⁷⁸ Informativní zpráva o zabezpečení realizace „Směrnice ÚV KSČ a závěrů JKV KSČ o diferencovaném přístupu k bývalým členům strany. Zpráva pro POV KSČ Český Krumlov 27.12.1976. s. 2. Tamtéž.

Na základě jednání mezi aparátem okresních výborů a výborů základních organizací byly vybrány vhodné žádosti. Zpráva POV KSČ, podávající informace o průběhu realizace směrnice ÚV KSČ, naznačuje větší míru **otevřenosti základních organizací** při výběru vhodných žadatelů. Aparáty okresních výborů, resp. členové pomocných komisí, podle ní totiž musely zamítnout řadu návrhů, které byly z jejich hlediska neschůdné.¹⁷⁹ Řadové členstvo přicházející do intenzivnějšího kontaktu s bývalými členy v místních komunitách či závodních kolektivech se ve vztahu k jejich možnému znovuzачlenění stavělo liberálněji.

V následujícím období pak byla zpracovávána komplexní hodnocení, ve kterých byly shromažďovány informace o aktivitě v zaměstnání, společenské a politické angažovanosti, ale i o rodinném životě. Po dalších jednáních s výbory ZO KSČ byli vybraní žadatelé potvrzeni na schůzích předsednictev OV KSČ, která se konala v obou okresech shodně 27. prosince 1976. V prachatickém okrese se sešlo celkem 22 žádostí o znovupřijetí do strany.¹⁸⁰ Z těchto 22 žádostí připadalo 7 na bývalé členy, kteří byli ze strany vyloučeni, a 15, kterým bylo členství zrušeno.¹⁸¹ Krumlovskému okresnímu výboru pak došlo žádostí o znovupřijetí devět, z nichž jedna pocházela od vyloučeného člena. Z hlediska sociálního složení můžeme pozorovat stejné rysy jako u odvolání, na Českokrumlovsku se jednalo o 7 žádostech technickohospodářských pracovníků (z toho 1 vyloučeného) a 2 dělníků.¹⁸²

Po projednání vedeními okresních výborů a zmíněnými komisemi pro metodickou pomoc ZO KSČ bylo v Prachaticích rozhodnuto přijmout 5 žadatelů za kandidáty strany. Jednalo se o 3 dělníky, 1 člena JZD a 1 technickohospodářského pracovníka (zaměstnanec pedagogicko-psychologické poradny při ONV **Josef Šafránek**).¹⁸³ Všem bylo členství zrušeno pro pasivitu.

179 Podle zprávy prachatického POV KSČ některé výbory ZO KSČ nedokázaly rozlišit pasivitu od „aktivní účasti na pravicových akcích“ a postavili se i za lidi, kteří „dosud do strany nepatří.“ Ti byli rezolutně odmítnuti. Viz *Kontrolní zpráva o plnění směrnice ÚV KSČ k postupu při realizaci závěrů XV. sjezdu o diferencovaném přístupu k bývalým členům KSČ a možnosti jejich přijímání za kandidáty a členy strany*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice 27.12.1976. s. 3. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 130.

180 Tamtéž. s. 2.

181 Z hlediska původního povolání se jednalo o 3 dělníky, 1 člena JZD, 6 technicko - hospodářských pracovníků a 12 ostatních (členů ozbrojených složek, lékařů, zaměstnanců ONV, NF a učitelů); podle nového pracovního zařazení 4 dělníci, 1 člen JZD, 11 THP a 6 ostatních. Tamtéž. s. 2.

182 *Informativní zpráva o zabezpečení realizace „Směrnice ÚV KSČ a závěrů JKV KSČ o diferencovaném přístupu k bývalým členům strany*. Zpráva pro POV KSČ Český Krumlov 27.12.1976. s. 3. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 75.

183 *Kontrolní zpráva o plnění směrnice ÚV KSČ k postupu při realizaci závěrů XV. sjezdu o diferencovaném přístupu k bývalým členům KSČ a možnosti jejich přijímání za kandidáty a členy strany*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice 27.12.1976. s. 3. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 130.

V Českém Krumlově byly schváleny žádosti tři. Do kandidatury byli přijati dva technickohospodářští pracovníci a jeden dělník, všichni vyškrtnutí.¹⁸⁴

Uchazeči, kterým bylo v jejich žádostech o znovupřijetí do strany vyhověno, museli zpravidla projít analogickou procedurou, jakou stanovy vyžadovaly pro přijímání nových kandidátů. Jejich žádost o znovupřijetí tedy nejprve musely být doporučený a schváleny základní a okresní organizací. Pro přijetí do kandidatury bylo rovněž vyžadováno, aby se za žadatele zaručili tři členové strany. Pro přijetí mezi členy strany bylo dále nutné absolvovat dvouletou kandidátskou lhůtu, během které kandidát plnil zadané závazky pod dohledem svých ručitelů a ostatních členů základní organizace. Lze předpokládat, že tento dohled byl u znovupřijímaných přísnější.¹⁸⁵

Zároveň s potvrzením nových kandidátů strany byl prachatickým OV KSČ schválen plán pro následující léta: přijmout každoročně maximálně 5 bývalých členů (2,5 % z celkového počtu přijímaných členů).¹⁸⁶ Tento plán se podařilo naplnit s rezervou. Podle zprávy OKRK Prachatice bylo na základě směrnice do roku 1980 přijato do strany 9 bývalých členů (z toho 3 prozatím jako kandidáty), kterým bylo zrušeno členství. Jednalo se o 5 dělníků, jednoho člena JZD, 2 THP a učitelku **Miladu Kalinovou**.¹⁸⁷

Přes nepříliš výrazné počty uskutečněných návratů do stranických řad (ať už tou, či onou formou), které vykazují sledované stranické organizace lze říci, že se v rámci celé KSČ jednalo o masově rozšířený jev. V případě obnovené možnosti žádat o znovupřijetí do strany to platí dvojnásob. Diferenciační proces, resp imperativ stranického vedení na rozlišování mezi bývalými členy, měl za cíl prezentovat KSČ jako stranu, která dokáže odpouštět a do svých řad znovu začlenit jedince, kteří se dopustili jednorázového pochybení. Tento obraz pozitivně působil ve snaze ukázat, že v normalizační společnosti má šanci a možnost uplatnit se každý, kdo se o to vlastní poctivou prací a pozitivním přístupem zaslouží. Dialogický charakter vztahu strany se svými bývalými členy, spolu s rétorickou i praktickou otevřeností k

184 Viz pozn. 181.

185 Pro srovnání viz JAREŠ. *Náměstí*. s.

186 *Kontrolní zpráva o plnění směrnice ÚV KSČ k postupu při realizaci závěrů XV. sjezdu o diferencovaném přístupu k bývalým členům KSČ a možnosti jejich přijímání za kandidáty a členy strany*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice 27.12.1976. s. 5. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 130.

187 *Zhodnocení vývoje členské základny po roce 1970*. Zpráva pro zasedání POV KSČ Prachatice 3.11.1980. s.7.SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k.152.

jejich opětovnému začlenění a s kategorickým odmítnutím pravicových oportunistů a nepřátel socialismu, mohl fungovat jako jeden z důležitých prvků legitimizace normalizačního panství.

O tom, že konec 70. let zdaleka neznamenal tečku za vypořádáváním se s výsledky prověrek, které tuto dekádu otevřely, svědčí i čtená znovupřijetí členů strany probíhající i po listopadu 1989. V lednu 1990 krumlovský OV KSČ přijal minimálně tři žadatele o znovupřijetí, kteří byli vyloučeni během prověrek. Bohužel se nepodařilo dopátrat jejich postoje k polistopadové KSČ, popř. jejich další život ve straně.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Žádosti **Antonína Šimůnka**, **Jana Šáry** a **Ing. Josefa Musila** o přijetí mezi kandidáty členství, schválené v lednu 1990. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 223. Příhlášky do KSČ.

IV. Osudy strany vyloučených

„Před několika týdny jsem měl přátelský rozhovor se soudruhem Bromem, tajemníkem MěNV v Prachaticích, který za prověřkovou komisi navrhoval mé vyloučení ze strany. Říká: byli jsme jako dobří kamarádi již za války, 2 roky na lágru v Berlíně, 10 let jsme spolu hráli fotbal, ale při prověrce jsem byl přesvědčen, že ten dopis sovětskému veliteli si psát neměl, a proto nemůžeš být ve straně. Ale dnes přiznávám, že ten tvůj trest byl až příliš velký a sám jsem si nemyslel, jaké to bude mít důsledky pro tebe.“¹⁸⁹

Životní trajektorie vyloučených se zdaleka nemusely odvíjet jako více či méně rychlý sestup po společenském žebříčku směřující do izolace, nebo disentu, provázený nejrůznějšími formami represe a perzekuce. Tuto variantu je třeba považovat pouze za krajní možnost. Mezi touto skupinou a normalizovanou KSČ se nachází široká škála životních strategií, postojů a loajalit. Poté, co byly popsány procedury a procesy víceméně administrativního, formálního charakteru, následující část se bude zabývat právě analýzou individuálních osudů vyloučených a vyškrtnutých komunistů z Českokrumlovsko a Prachaticka. Na jejich základě se pokusím poukázat na některé obecnější otázky týkající se konsolidačního procesu, zdrojů legitimacy normalizačního režimu a role, kterou v něm vyloučení a vyškrtnutí komunisté hráli.

¹⁸⁹ Dopis J. Lindy z 28.3.1972 adresovaný G. Husákovi. Stížnost e.č. 540/72. SOA Třeboň f. JKV KSČ fasc. 606. Stížnosti a připomínky.

Autoři zabývající se konsolidací i někteří pamětníci vyzdvihují specifický přístup normalizačního režimu k perzekuci svých odpůrců. Zpočátku konsolidace převládaly mezi čelnými představiteli pražského jara obavy z masových politických procesů provázených fyzickou likvidací, jak si je pamatovali z padesátých let.¹⁹⁰ Zřejmě i pod vlivem nátlaku Gustáva Husáka bylo od této formy odvety upuštěno a trestněprávních forem represe bylo užíváno ve značně omezené míře a rozsahu. Namísto toho se v souvislosti se stranickými prověrkami na počátku 70. let setkáváme s postihy, které jsou v literatuře definovány jako postihy existenční. Pro účely této práce je můžeme rozčlenit do několika kategorií.

Za 1. se jedná o postihy politické a společenské. Ztráta členství pochopitelně znamenala v první řadě ztrátu funkcí, které jedinci zastávali v komunistické straně. Zároveň, ale mohly být ohroženy jejich pozice ve volených orgánech státních institucí (MNV, ONV), či jiných společenských organizacích Národní fronty (ROH, Svazarm, SČSP a další). Za 2. další možné postihy mohly čekat v zaměstnání. Sesazení z funkce, zákaz výkonu určité profese, či zamezení výkonu nomenklaturních funkcí jsou toho typickým příkladem. Za 3. jsou často zmiňovány negativní důsledky, jaké mohlo mít vyloučení na rodinu postiženého (problémy partnera v zaměstnání, nepřijetí dětí do školy). A konečně 4. kategorií jsou hmotné postihy, tedy snížení platové ohodnocení, nebo jiná omezení přístupu k hmotným statkům.

K poslednímu bodu je třeba podotknout, že platová hladina byla napříč sociálním spektrem značně nivelizovaná. Aniž by mělo dojít k bagatelizaci dopadů stranických prověrek na postižené, či jejich rodiny, je třeba mít na paměti specifické socioekonomické podmínky normalizační společnosti. Ve společnosti s garantovaným právem na zaměstnání, se v zásadě nesetkáme s naprostou existenční likvidací nepohodlných jedinců. Některé postihy v zaměstnání však postiženým nepřímo způsobily zdravotní komplikace, jako v případě **Ivana Nového**, který ze školství přešel do fyzicky náročné práce u ČSD, která mu způsobila tremor rukou.¹⁹¹ Podobně **Vladislav Palkovič** byl z pozice technika papírny přerazen na místo dělníka v přípravě dřeva, kde přišel k úrazu, kvůli kterému byl hospitalizován.¹⁹²

190 Podle vlastních vzpomínek se např. Miloš Hájek se svými spolupracovníky po srpnu 1968 vážně obával justičního násilí, jak jej znal z 50. let. Viz HÁJEK, Miloš. *Paměť české levice*. Praha 2011.

191 Rozhovor s Karlem Postlem 28.4.2018.

192 *Stížnost V. Palkoviče na jednání vedoucího*. e.č. 509/75. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 246.

Vztahy loajality jsou velice difúzní kategorií, a jak připomíná Alf Lüdtke, v každodenním životě můžeme často pozorovat projevy jednotlivců vyjadřující odpor proti vládnoucímu režimu rychle střídané projevy loajality, či snahami o autonomii.¹⁹³ Možné přístupy ke straně se pokusím rozčlenit do několika analytických kategorií. Tyto kategorie nejsou navzájem neprostupné a uvidíme, že k překračování jejich hranic docházelo často. Pro přehlednost s nimi budu pracovat ve smyslu weberovských ideálních typů. Pokusím se ukázat vztahy loajality mezi vyloučenými a normalizovanou KSČ, resp. jejími členy. Dále pak vztahy loajality na pracovišti, či v místních komunitách. Důležitý bude rovněž pokus o analýzu vzájemných loajalit mezi jednotlivými vyloučenými, jejichž prostřednictvím se vrátím k představě Jiřího Pelikána o „straně vyloučených,“ jako možné alternativě normalizované KSČ.

Stranický postih mohl vést k aktivizaci některých bývalých komunistů. Vědomí si komparativní nevýhody, jakou stranický postih přinášel, mohlo vést k nejrozumnějším strategiím kompenzačního charakteru, které měly postiženým dopomoci ke zlepšení životní situace. Nejde zde pouze o explicitní projevy loajality manifestované v textech odvolání, stížností a žádostí o znovupřijetí. Další z možných projevů loajality mohla být angažovanost ve společenských organizacích, nebo v zastupitelských orgánech, pokud k nim měl jedinec přístup. Podobnou logikou mohly být vedeny i snahy o získání formálního vzdělání, nebo spolupráce se Státní bezpečností. Tomuto segmentu bývalých komunistů bude věnována první část následující kapitoly.

V druhé části kapitoly se zaměřím na ty z postižených, kteří měli z nejrozumnějších důvodů menší motivaci k projevům loajality a znovuzískání členství v KSČ. Část bývalých komunistů se se stranou rozešla dobrovolně, na základě vlastního rozhodnutí. To bylo většinou motivováno nesouhlasem, ať již se vstupem a pobytem cizích vojsk, normalizační politikou, či obojím dohromady. Řada z nich mohla případně pokusy získat zpět ztracené postavení vnímat jako akt ponížení, který nechtěli podstoupit. Je rovněž možné předpokládat, že část bývalých komunistů stranický postih ve svém profesním i společenském životě nijak výrazně nepocítila (nebyl jim překážkou) a k ostentativním projevům loajality tak neměli dostatečnou motivaci.

193 LÜDTKE, Alf. (ed.). *Everyday Life in Mass Dictatorship*. 2016.

Na základě analýzy životních trajektorií jednotlivých postižených prověrkami se pokusím zodpovědět základní analytickou otázku této práce po roli, jakou stranické prověrky a „strana vyloučených“ hrály v procesu legitimizace normalizačního panství. Zda se, navzdory rozšířenému obrazu vyloučených, neprokáže jejich stabilizační role v normalizační společnosti.

IV.1. Zpátky do strany!

„Shlédl jsem dokumentární film o událostech v Československu v roce 1968 natočený sovětskými kameramany, který byl promítán ve vojenském kině v Kaplici okresním výborem SČSP. Pod dojmem těchto otřesných dokumentů zrady některých tehdejších funkcionářů KSČ jsem si ještě výrazněji uvědomil, že mé místo je a vždy bylo na druhé straně této barikády, to jest v řadách KSČ. Shlednutí tohoto filmu ve mne ještě více vzbudilo odhodlání odvolat se dodatečně proti rozhodnutí OV KSČ o mém vyškrtnutí ze strany bez provedení pohovoru.“¹⁹⁴

V kapitole věnované stranickým postihům a žádostem o znovupřijetí do KSČ bylo kvantitativně ukázáno, že nezanedbatelné množství bývalých komunistů vyvíjelo úsilí ve snaze o opětovné začlenění do řad strany. Odvolání a žádosti o znovupřijetí nám poskytují cenný pramen ke zkoumání rozdílných očekávání, motivací a loajalit, se kterými jednotliví postižení ke svým trestům přistupovali. Zároveň umožňují zkoumání procesu konsolidace na základě individuální perspektivy bývalých komunistů.

Odvolání a žádosti o znovupřijetí se netýkaly pouze období bezprostředně následujícím po stranických prověrkách, ale byla podávána v průběhu celého sledovaného období. Vzhledem k tomu, že značná část odvolání reagovala na momentální změny životních a především

¹⁹⁴ Dopis Vladimíra Grbače z 13.2.1975. Žádost o znovuprojednání vyškrtnutí z KSČ. e.č. 506/75. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 246.

kariérních situací postižených, bude na jejich příkladu možné ukázat dynamiku, s jakou na Českokrumlovsku a Prachaticku postupoval proces konsolidace.

Proklamovaný rozchod s pravicovými exponenty a nepřáteli socialismu v rámci stranické očisty tvořil jednu ze základních maxim normativního diskurzu konsolidačního procesu a celého následujícího období. Jak upozorňuje např. Marie Černá, utváření obsahu tohoto pojmu však bylo složitým procesem, který nemusel být odvislý pouze od role, jakou jednotlivec hrál v průběhu obrodného procesu, resp. od jeho postojů, názorů a jednání po srpnu 1968. Mnohem spíše tvořil jakousi pomyslnou výslednici sociálních vztahů v rámci dané skupiny, zahrnující kromě explicitních postojů a názorů také spletitou síť osobních loajalit a antagonismů.

Proces sociální podmíněnosti vyloučení můžeme pozorovat na příkladu Jaroslava Křížka. **Ing. Jaroslav Křížek** pracoval od roku 1962 jako vedoucí Netolického závodu při podniku Rudné doly n.p. Příbram. Během pohovorů prověřková komise rozhodla stranický průkaz vydat. Následně ale, na slavnostním zasedání OV SČSP v květnu mu pracovník aparátu OV KSČ Rothbauer vyčetl, proč byl jeho syn, zaměstnanec Netolického závodu, vyloučen ze strany. Křížek ve svém odvolání dodává, že se „*později (...) dozvěděl, že (Rothbauer) vyvinul proti Rudným Dolům a mně úsilí směřující ke změně rozhodnutí o mé stranické příslušnosti.*“¹⁹⁵ Na začátku května 1970 byl POV KSČ předložen návrh na Křížkovo vyloučení, který byl schválen i přes nesouhlasné vyjádření ZO KSČ Rudné doly.¹⁹⁶

195 *Odvolání Ing. Jaroslava Křížka proti vyloučení z KSČ.* e.č. 958/70. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990, fasc. 597. Stížnosti a připomínky.

196 Tamtéž.

IV.1.1. Renegáti

„Jeho nesprávné politické názory a postoje se negativně promítali v průběhu r. 1968 a 1969 do celkové politické situace a práce školy. Nezajistil při příležitosti oslav VŘSR v r. 1969 vyvěšení vlajky SSSR na budově školy. Na druhé straně však trpěl vyvěšení vlajky v souvislosti s palachiádou.“¹⁹⁷

V obecném povědomí jsou patrně nejvíce zapsaní ti z vyloučených, kteří byli kvůli svému vyloučení, či vyškrtnutí vystaveni postihům v zaměstnání a následně i sledování a šikaně Státní bezpečnosti. Perzekuce následující vyloučení však byla dlouhodobým procesem, který se vyvíjel postupně, stejně tak jako se vyvíjel vztah jednotlivých vyloučených ke straně, kterou museli opustit a normalizační moci jako celku. Není proto velikým překvapením, že se i mezi vyloučenými, kteří byli z titulu nepřátelských osob vystaveni perzekuci, našli jedinci, kteří se v určitých fázích pokoušeli explicitními projevy loajality o návrat do ztracených pozic ve společnosti a o návrat do KSČ. V následující části se zaměříme na ty bývalé komunisty, kterým se i přes vynaložené úsilí nedařilo své postavení zlepšit.

Jak jsem se pokusil ukázat výše, vyloučení mohlo být výslednicí ryze personálních antagonismů a nemuselo být provázeno explicitním nesouhlasem s posrpnovým vývojem, či novým stranickým vedením. Explicitní projevy loajality normalizačnímu režimu v takovém případě nemusely narušovat morální integritu a názorovou konzistenci jedince. Takovou situaci můžeme pozorovat u „exponentů pravice“ z Prachatické skupiny. Vzájemné třenice jejich hlavních představitelů, okresních stranických funkcionářů Jana Olivy a Roberta Marka, vedly v polednových Prachaticích k dočasnému spojení proti společnému nepříteli –

¹⁹⁷ Zpráva ÚKRK KSČ k zamítnutí odvolání Jana Mádl z 3.6.1970. in Odvolání Jana Mádl proti vyloučení z KSČ. e.č. 584/70. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 590.

vedoucímu tajemníkovi Karlu Tondrovi. Byť tento odpor neměl dlouhého trvání, do budoucna oběma připravil mocné nepřátele. Tato konstelace měla mít pro dotčené neblahé důsledky.¹⁹⁸

Příběh **Jana Olivy** (roč. 1924) může posloužit jako ukázkový příklad osudu zavrhnutého funkcionáře. S Olivou jsme se již setkali jako s jedním z hlavních představitelů Prachatické skupiny, nicméně v březnu 1968 již za sebou měl bohatou kariéru. Po válce, během které byl nuceně nasazený, absolvoval učitelský ústav a následně působil jako učitel ve východních Čechách. Po vykonání vojenské služby vstoupil v březnu 1948 do KSČ a byl umístěn jako učitel do Volar na Prachaticku.¹⁹⁹ V letech 1950-1952 sloužil jako zpravodajský důstojník v armádě, kde dosáhl hodnosti majora. Před rokem 1970 Oliva působil nejen jako ředitel prachatické Základní dělnické školy Vodňanská, ale i jako stranický funkcionář. Konkrétně jako vedoucí školského, později ideologického oddělení OV KSČ v Prachaticích a v dalších funkcích.²⁰⁰

Jeho rozporuplnou úlohu v rámci prachatických událostí roku 1968 jsme již naznačili. Zatímco na mimořádné schůzi MěV KSČ, která odsouhlasila dopis požadující odstoupení vedoucího tajemníka prachatického OV KSČ Tondra, se Oliva prezentoval jako jeden z jejích organizátorů, během plenárního zasedání OV KSČ, které se konalo o dva dny později patřil mezi první, kdo se od rezoluce distancovali a provedli sebekritiku. Kvůli těmto překotným změnám postojů a také jeho metodám řízení školy, členové školních ZO KSČ protestovali proti jeho červnové kandidatuře do OV KSČ i pléna JKV KSČ. O to více pak překvapí dopis, který členové ZO KSČ na „Olivově“ ZDŠ v únoru 1970 adresovali JKV KSČ. V dopise se snaží uvést na pravou míru Olivovu roli v roce 1968, do které se měl dostat pod vlivem psychózy, a upozorňují, že už dva roky svého angažmá upřímně lituje.²⁰¹ Již byla zmíněna jeho nepokrytá nevraživost vůči ostatním členům Prachatické skupiny, především vůči Robertovi Markovi, který mu měl v roce 1961 udělit důtku OV KSČ za zneužití funkce.²⁰²

198 Vedle Tondra (který se poté, co opustil místo vedoucího tajemníka OV KSČ, stal tajemníkem JKV KSČ) to byl bývalý vedoucí tajemník JKV KSČ Jaroslav Trojan, který se v roce 1969 stal místopředsedou Sněmovny lidu a stal se jedním z předních kritiků Husákovy politiky „zleva.“ Mimo jiné požadoval procesy s představiteli pražského jara. Viz PACHOLÍK, Tomáš. *Pražské jaro a srpen 1968 na Českosobudějovicku*. Diplomová práce JČU. České Budějovice 2011. s. 103.

199 *Odvolání Jana Olivy proti vyloučení ze strany*. e.č. 553/70. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 590.

200 Tamtéž.

201 Tamtéž.

202 Za to, že si Oliva z pozice předsedy OV OS sám sobě přidělil osobní automobil. Viz Tamtéž.

Oliva byl vyloučen ještě před započítím prověrek, následně musel opustit místo ředitele základní školy v Prachaticích. Zde krátce působil jako učitel, nicméně brzy musel opustit celou školu. Následně byl zaměstnán jako učitel zvláštní školy v Žíchovci u Prachatic. Zároveň s tím mu byla i odňata armádní hodnost. Jako přední osobnost „pravického oportunismu“ na Prachaticku se o něj hned v roce 1970 začala zajímat StB, zdůrazňující jeho časté styky nejen s ostatními vyloučenými z Prachaticka, ale i s bývalými funkcionáři z krajských a vyšších stranických instancí. Zároveň se v zaváděcí zprávě StB upozorňuje na jeho snahu „zapojit se do některé složky Národní fronty“ a jeho oportunistické ochotě se „v případě potřeby spojit s kýmkoliv.“²⁰³ O této snaze svědčí i fakt, že si Oliva během svého angažmá na zvláštní škole doplnil vysokoškolské vzdělání na Filosofické fakultě UK. V té době byl Oliva rovněž veden Státní Bezpečností jako kandidát tajné spolupráce. Zásadní zlom přišel záhy v roce 1974, kdy byl rozhodnutím OV KSČ nucen opustit nadobro resort školství a musel si hledat práci jako nekvalifikovaný dělník. Zaměstnán byl nejprve u lesní správy a po dvou měsících přestoupil na dělnickou pozici u ČSD do Prachatic. Tento zlom měl u Olivy způsobit deziluzi, která ho vedla k naprostému přerušení veškerých styků a stáhnutí se do soukromí se svou druhou (a jak zdůrazňují materiály StB s o 23 let mladší) manželkou a dítětem.²⁰⁴

Oliva byl jedním z navrhovaných JKV KSČ do Centrální evidence exponentů pravice. V souvislosti s tím byl rovněž Státní bezpečností řazen do kategorie nepřátelských osob, resp. nositelů pravického oportunismu. Poté, co neúspěšně prošel celým procesem stranického odvolávání, i nadále usiloval o nápravu svého postavení. Zlepšení statutu se snažil doplněním formálního školního vzdělání a účastí „ve složkách Národní fronty.“²⁰⁵ Na svou nezdolnou snahu rezignoval teprve v okamžiku, kdy byl po 4 letech „trestné“ služby v pomocné škole, jeho symbolický pád potvrzen vyloučením ze školství a nuceným zaměstnáním v dělnické profesi u ČSD v Prachaticích.²⁰⁶ V tomto okamžiku rovněž upadá zájem Státní bezpečnosti o jeho osobu. Využívání Olivy jako tajného spolupracovníka postrádalo vzhledem k jeho izolovanosti smysl, a ze stejného důvodu již nebyla aktuální potřeba monitorovat jeho potenciálně závadné působení na okolí.

203 ABS f. TS/ČB sig. 8089 Jan Oliva.

204 Tamtéž.

205 V materiálech StB není blíže specifikováno, ve kterých společenských organizacích Národní fronty se chtěl Oliva angažovat.

206 Tamtéž.

V hledáčku Státní bezpečnosti byl i další z vyloučených funkcionářů, tentokrát z krumlovského okresu, který se proti svému vyloučení v listopadu 1970 odvolával KK RK. **Ing. František Šedivý** (roč. 1927) pracoval v aparátu okresního výboru od roku 1958 jako instruktor, od roku 1963 zastával funkci tajemníka OV KSČ Český Krumlov pro zemědělství. Tuto pozici opustil v srpnu 1969 kvůli sporům s vedoucím tajemníkem OV KSČ Chrtém.²⁰⁷ Ve zprávách shrnujících vývoj v okrese byl následně označován za jednoho z předních „pravičáků“ v okrese, v rámci prověrek byl v červenci 1970 vyloučen a toto rozhodnutí bylo následně potvrzeno předsednictvem JKV KSČ.²⁰⁸ Obratem se proti tomuto rozhodnutí odvolal krajské kontrolní a revizní komisi. Ve svém odvolání mimo jiné přiznává, že v srpnu 1968 nechápal nutnost vojenské intervence, a že to mohlo mít negativní vliv na jeho práci. Toto pochybení nicméně přikládá nedostatečné informovanosti. KK RK zamítlo odvolání s poukazem na skutečnost, že vyloučení bylo schváleno na krajské úrovni.²⁰⁹

Následně byl krajským výborem vybrán k zařazení do Centrální evidence exponentů pravice a ve spisech státní bezpečnosti veden jako nepřátelská osoba. Pracovně byl po svém vyloučení zařazen nejprve jako ředitel okresního stavebního sdružení v Českém Krumlově, součástí oborového podniku ČSSS Šumava.²¹⁰ Posléze byl přerazen na pozici samostatného ekonoma a r. 1974 podnikového plánovače. Spis, který byl na něj u StB veden pod krycím jménem „Tesař“ zmiňuje rizikovost této změny pracovní pozice, kdy ze samostatné pozice ekonoma přestoupil na pozici ve které bude moci ovlivňovat spolupracovníky (mj. vyloučeného Ing. Ladislava Bártu a vyškrtnutého Zbyňka Mácu).²¹¹ O více než desetiletí později závěrečná zpráva StB konstatuje, že po restrukturalizaci podniku a blíže nespecifikovaných opatřeních bezpečnosti byl Šedivý zbaven vlivu na spolupracovníky a neprojevuje již zájem o politické dění. Spis byl v roce 1986 uložen do archivu, nicméně Šedivý byl ponechán v kategorii nepřátelských osob.²¹²

V obou případech je patrné, jaká pozornost byla věnována sociálním stykům osob, které byly považovány za potenciálně nepřátelské a nebezpečné. Snaha o kontrolu a předcházení negativního veřejného působení cílila směrem k omezení vlivu v zaměstnání a v některých

207 *Realizace usnesení lednového pléna ÚV KSČ z roku 1970 k výměně stranických legitimací*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov z 10.9.1970. SOA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov. k. 48.

208 *Odvolání Ing. Františka Šedivého proti vyloučení ze strany*. e.č. 1156/70. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 600. Stížnosti a připomínky.

209 Tamtéž.

210 Tamtéž.

211 ABS KR/CB sig. 3709 František Šedivý.

212 Tamtéž.

případech mohla vést až k naprostému ústupu do soukromí. Viděli jsme, že i jednotlivci, kteří byli vnímáni normalizační mocí jako nepřátelé, mohli tváří v tvář svému vyloučení a následným postihům spatřovat naději na nápravu svého postavení. Ta je pak motivovala ke snaze o nápravu svého postavení. Svým způsobem tragický osud Jana Olivy nicméně dosvědčuje, že i mnohačetné projevy loajality nemusely vést ke zlepšení situace člověka, kterého sociální konstelace odsunuly do role renegáta.

IV.1.2. Neúspěšní

„Odmítá obvinění, že 21.8.1968 maloval hákové kříže na sovětské vojáky (na obraz). Obhájí svou osobu a uvádí okolnosti a osoby, které dle jeho osobního názoru projevovaly antisovětské názory.“²¹³

Je nabíledni, že ztráta stranické legitimace nemusela automaticky znamenat profesní nebo jiný postih. Bezpochyby však znamenala jisté komparativní znevýhodnění, které mohlo být v příhodných situacích použito v neprospěch vyloučeného, popřípadě mohlo být využíváno jako nátlakový nástroj.²¹⁴ Na příkladu bývalých komunistů, kteří se neúspěšně pokoušeli o zlepšení své situace, se zaměřím na některé překážky, se kterými se ve svých životech setkávali a pokusím se nastínit životní strategie, které mohly být voleny ve snaze těmto překážkám čelit.

Ať již byly motivace pro odvolání, popř. žádost o znovupřijetí jakékoliv, aparáty kontrolních a revizních komisí zaměstnávaly po celé námi sledované období, počínaje stranickými prověrkami. V případě některých bývalých komunistů se setkáváme s podivuhodnou vytrvalostí, s jakou se pokoušeli o napravení svého postihu. Svědčí o tom příklad **Oldřicha Babora**, člena okresní organizace Veřejné bezpečnosti. Ten po svém vyškrtnutí žádal o obnovení členství nejprve v květnu 1971. Tehdy mu bylo podle vlastních slov řečeno, že na podobné žádosti je brzy. Podruhé žádal o rok později, kdy byla jeho žádost uzavřena s upozorněním, že záležitosti odvolání budou řešeny před XV. Sjezdem KSČ. Jeho třetí žádost z roku 1974 byla podpořena i souhlasným posudkem od OO VB, přesto byla znovu zamítnuta.²¹⁵

213 Žádost o znovuprověření vyloučení J. Škuthana z KSČ. e.č. 514/75. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 246.

214 Rozhovor s Karlem Pecháčkem z 28.7.2018.

215 Žádost Oldřicha Babora o přešetření rozhodnutí o vyloučení z KSČ. e.č. 512/70. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 245.

Jedním z prvotních impulzů, který vedl k řadě odvolání, bylo překvapení vyvolané přehodnocováním závěrů prověřkových komisí po vydání usnesení ÚV KSČ ze 14.4.1970. To se týkalo například **Josefa Chaloupka** ze Zbytin, kterému při pohovoru komise rozhodla stranickou legitimaci vydat. Toto rozhodnutí bylo v průběhu června projednáváno v prachatickém POV KSČ a Chaloupka byl následně vyloučen. Výsledek byl následně schválen i JKV KSČ a Chaloupkovo odvolání bylo tedy zamítnuto s poukazem na možnost odvolat se k ÚKRK KSČ.²¹⁶

Odvolání proti výsledkům stranických prověrek přicházela stranickým orgánům od žadatelů napříč sociálním spektrem. Lékaři patřili mezi skupinu, která byla prověrkami poměrně silně zasažena. Ve stranických materiálech zabývajících se odvoláními a stížnostmi však jejich jména figurují jen zřídka. Jedním z mála lékařů, kteří se odhodlali k odvolání proti výsledkům stranických prověrek (a to ještě před jejich skončením) byl **MUDr. Zdeněk Ziegrosser** (1929-2017). Ten promoval na lékařské fakultě r. 1953 a roku 1957 přijal nabídnuté členství v KSČ. Pracoval jako sekundární lékař a následně jako zástupce předsedy OÚNZ v Prachaticích MUDr. Aloise Pavelce.²¹⁷ V šedesátých letech byl veden jako kandidát pro nasazení v rámci lékařské pomoci OSN.²¹⁸ Zároveň zastával funkci vedoucího odboru zdravotnictví na prachatickém OV KSČ. Po provedeném pohovoru byl kvůli svým postojům vyloučen z KSČ. Proti tomuto rozhodnutí se okamžitě, leč bezvysledně odvolal k prachatické OKRK.²¹⁹ V následujícím období byl mezi navrhovanými JKV KSČ do Centrální evidence exponentů pravice jako nepřátelská osoba.²²⁰

V návaznosti na své vyloučení byl v průběhu roku 1970 zproštěn funkcí na OV KSČ a OÚNZ. Hned vzápětí byl však jmenován do funkce ředitele Dětského domova v Husinci. V této pozici pak úspěšně působil až do konce 80. let. V rámci své praxe se výrazně zasadil o

216 *Odvolání Josefa Chaloupky proti vyloučení z KSČ*, e.č. 869/70. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 595.

217 Osobní spis MUDr. Zdenka Ziegrossera. SOkA Prachatice f. ONV Prachatice – osobní spisy zaměstnanců ONV Prachatice k. 109.

218 Tamtéž.

219 *Informativní zpráva o řešení připomínek, stížností a odvolání podaných OV KSČ a OKRK v průběhu stranických prověrek*. Pro schůzi POV KSČ Prachatice 14.9.1970. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 48.

220 Viz *Seznam osob doporučených k zařazení do jednotné centrální evidence představitelů a exponentů pravice jihočeským krajským výborem KSČ*. Dostupné on-line:

http://www.totalita.cz/seznamy/exp_prav_smernice_seznam_03.pdf

rozvoj zdravotnictví na prachatickém venkově. Z jeho iniciativy byla v polovině 80. let na Prachaticku zavedena první pojízdná dětská poradna.²²¹

Pokus o návrat po letech

Vyškrtnutí z KSČ mnohdy nemusel postižený pocítit formou bezprostředního postihu. Znevýhodnění způsobené statusem bývalého komunisty se mohlo projevit až po letech. Stávalo se tak při náhlém přerazování na jiné pozice v rámci zaměstnání, u kterých mohl stranický postih sloužit jako vítaná záminka. Překážkou mohlo být při snahách o přechod na jiné pracoviště, či do jiného zaměstnání, při stěhování a snahách o uplatnění ve stejné pozici, kterou mohl jedinec doposud nerušeně vykonávat, nebo při rozhodování o dalším kariérním postupu. Jedním z možných důvodů pro opožděný postih v zaměstnání může být velice prozaický a pro sledovanou oblast tolik typický, totiž nedostatek kvalifikované pracovní síly.

Mnozí postižení setrvali ve svých pozicích ještě dlouho po prověrkách (často i mnoho let), po kterých byli teprve sesazeni. Tyto změny byly většinou zdůvodňovány ztrátou důvěry, „pravcovou činností“ apod., spojenou s jejich stranickým postihem. Například **Václav Beran**, který od roku 1969 pracoval jako vrchní mistr zpracování v Jihočeských Papírnách ve Větřní, byl kvůli zrušenému členství z této funkce uvolněn o celých 6 let později (tj. V roce 1976). Ve svém dopise, adresovaném ústřednímu výboru KSČ, zdůrazňuje náhlost, s jakou odvolání z funkce přišlo a naznačuje, že jeho skutečná motivace byla pravděpodobně jiná, než pravilo oficiální zdůvodnění, totiž stranický postih.²²² Svůj loajální postoj dokládá dlouhodobou společenskou angažovaností. Ta se projevovala jeho patronátem nad úspěšným kolektivem BSP, stejně jako činností funkcionáře okresního výboru šachového svazu a vedením šachového oddílu.²²³

Poněkud rozmanitější osud popisuje v dopise adresovaném Gustávu Husákovi **Silvestr Korch** z Českého Krumlova. Korch působil od roku 1960 jako pracovník v aparátech národních výborů, nejprve ve Studánkách a později na ONV v Českém Krumlově. Zde pracoval do roku 1970 jako referent organizačního odboru. Během prověrek mu byl navržen trest vyškrtnutí,

221 Viz reportáž ČST z 23.9.1984 dostupná on-line: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10132488909-pred-25-lety/209411000110923/>

222 *Žádost Václava Berana o přešetření odvolání z funkce v ZRP.* e.č. 508/76. SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 246.

223 Tamtéž.

který byl ale posléze zpřísněn na vyloučení. Po odstoupení z ONV byl Korch zaměstnán jako řadový dělník v krumlovské Liře. Zde se ale záhy dostal do pozice mistra podkladovny, ve které pracoval do konce roku 1975. Od 1.1.1976 byl však přeřazen na pozici samostatného technologa se zdůvodněním, že vzhledem ke svému vyloučení nemůže zastávat pozici mistra. Počátkem roku 1977 se obrátil na generálního tajemníka ÚV KSČ. V dopise mj. poukazuje na skutečnost, že mu byl následkem změny pracovní pozice snížen plat o 285,- Kčs.²²⁴ Stížnost měla zajímavou dohru. Zatímco ostatní připomínky byly označeny za bezpředmětné, v závěrečném vyjádření, ve kterém vedoucí tajemník krumlovského OV KSČ Maňák informoval ÚV KSČ o vyřízení záležitosti se hovoří o zvýšení platu Korchovi „na horní hranici mzdového rozmezí.“²²⁵

Případ nejednoznačného opožděného postihu popisoval v dopise generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ také Alois Kohout. Upozorňuje v něm na situaci svého syna **JUDr. Jaroslava Kohouta**, kterému bylo během prověrek zrušeno členství. V té době pracoval na okresní prokuratuře v Českém Krumlově jako prokurátor. V této pozici vydržel až do roku 1977, kdy byl jmenován soudcem. V následujícím roce byl však po úrazu dlouhodobě nemocen a následně přeřazen do invalidního důchodu. Roku 1979 podstoupil operaci, po které započal s rehabilitací. Když se následně pokoušel o návrat na místo soudce, byl odmítnut s tím, že „pro něj není místo.“²²⁶

Jedním z žadatelů o pozdní přezkum vyloučení byl také **Jiří Podaný**. Ten se poněkud neohrabaně odvolával na skutečnost, že byl mylně informován o míře svého stranického postihu. Podle vlastních slov se totiž dozvěděl o skutečnosti, že byl vyloučen (a nikoliv vyškrtnut), až v květnu 1975. Do strany byl přijat na konci srpna 1968, v době, kdy „jiní ze strachu, nebo pro nesouhlas s politikou strany z řad KSČ vystupovali.“²²⁷ Ve své přihlášce mj. zdůvodňuje svůj zájem o vstup do řad strany, tak že chce aby „patřil ke stejné straně jako Dubček, Svoboda Smrkovský a mnozí bezejmenní pracovníci rozhlasu a televize. Chtěl bych, aby také můj hlas a mé členství v KSČ pomohlo skončit okupaci Československa.“²²⁸ Nebylo proto asi nijak velkým překvapením, když Podaný neprošel prověřkovým sítem. I přesto však stranickou legitimaci odevzdal až v roce 1971, při příležitosti rušení ZO KSČ v Jihočeských mlékárnách v Českém Krumlově. Tehdy ho ředitel závodu upozornil na možnost obnovení

224 Stížnost Silvestra Korcha. e.č. 504/77 Tamtéž. k. 247.

225 Tamtéž.

226 Postoupení dopisu A. Kohouta ve věci jeho syna, JUDr. Jaroslava Kohouta. e.č. 5/79. Tamtéž.

227 Žádost o přezkoušení vyloučení ze strany J. Podaného. e.č. 516/75. Tamtéž.

228 Tamtéž.

(patrně zrušeného) členství. Po rekonvalescenci z vážného úrazu a opětovném zapracování byl ředitelem podniku informován o svém vyloučení a obrátil se proto na OV KSČ s žádostí o přešetření svého případu.²²⁹

Poněkud kuriózní vysvětlení pohnutek, které vedly postiženého ke snaze o navrácení členství nalézáme v odvolání **Vladimíra Grbače**, podaného v únoru 1975. K podání odvolání ho údajně přimělo shlednutí sovětského dokumentu o československých událostech ve vojenském kině v Kaplici, které ho přesvědčilo o svých mylných soudech. Grbač však ve svém odvolání dále dokládá svou angažovanost v četných společenských organizacích. Podle vlastních slov působil jako předseda závodní SČSP a člen MěV SČSP v Kaplici, dále jako člen Svazarmu, ROH a Mysliveckého sdružení.²³⁰

Příběhy pozdních odvolání implikují skutečnost, že konsolidační proces nebyl zdaleka ukončen s uzavřením stranických prověrek. V prostředí pohraničních okresů, které dlouhodobě zápasily nejen s nízkou úrovní zalidnění ale i nedostatkem (především) odborné pracovní síly mohlo dojít ke stabilizaci situace značně později. Jak napovídají údaje zaměstnanců v průmyslu, ale i v jiných oborech k definitivnímu vypořádání se s konsolidací společnosti dochází až v druhé polovině 70. let.

Změna povolání

Křehkou pozici některých vyloučených a její závislost na konkrétních sociálních konstelacích vidíme i na případech, ve kterých jsou postižení konfrontováni s profesními překážkami až v okamžiku, kdy se snaží změnit zaměstnání. Překvapení, které následovalo v okamžiku kdy dotyčný zjistil po letech zastávání určitého zaměstnání, že v jiném podniku nemůže být přijat na analogickou pozici kvůli svému kádrovému profilu, bylo častým důvodem ke stížnostem stranickým orgánům.

Valentina Podlesná, která svou stížnost adresovala přímo ÚV KSČ, byla po vyloučení přerazena z administrativní pozice v provozním účetnictví na jinou, v rámci jaroměřských

229 Tamtéž.

230 *Žádost o znovuprojednání vyškrtnutí z KSČ V. Grbače*. e.č. 506/75. Tamtéž.

Závodů Antonína Zápotockého. Tento přesun byl ředitelem závodu odůvodněn „*snižováním administrativního aparátu*.“²³¹ Podlesná přešla na obdobnou pozici v podniku Kara, kde jí byl dokonce přislíben větší plat. Po roce zde jí bylo (údajně na základě anonymního udání) naznačeno, že by měla podnik opustit. Přešla tedy do funkce hospodářky výrobního družstva Znak, kde jí bylo umožněno pracovat až do roku 1979. V té době přijala místo provozářky zotavovny ROH v Jevanech, „*zapracovala se, práce se jí líbila a odpovídala její kvalifikaci i praxi*“ nicméně ještě ve zkušební lhůtě bylo, údajně opět na základě anonymního dopisu rozhodnuto, že nemůže být vzhledem ke svému vyloučení přijata.²³² Stejný osud ji potkal, když se odstěhovala za svým novým manželem do Lipna nad Vltavou, kde se v místní zotavovně ROH ucházela o místo programové referentky. Zde byla vedením odmítnuta a zařazena jako pomocná kuchařka.²³³

S podobnou zkušeností se setkala i hornoplánská učitelka **Marta Ziegelbauerová** se svým manželem Janem, rovněž učitelem. Ti zvažovali svůj přechod ze Základní školy v Horní Plané na základní školu v nedaleké Černé v Pošumaví.²³⁴ Školním inspektorem jí však bylo v důvěrném rozhovoru řečeno, že sice stávající pracoviště opustit mohou, ale na novou školu, že přijati nebudou.²³⁵

Stěhování jako způsob obcházení stranické byrokracie

Stěhování bylo jednou ze slabin jinak pečlivé stranické evidence, jak se ostatně ukázalo i při stranických prověrkách. Nutnost členů odhlásit se ze stávající základní organizace a přihlásit se u nové v jiném okrese, byl jedním z mála okamžiků, kdy se straník ocital mimo dohled stranické organizace. Od roku 1968 do zahájení stranických prověrek, kdy ještě dobíhalo období liberálnějšího dohledu KSČ, se jednalo o častý způsob neoficiálního opouštění strany. Člen se odhlásil u jedné ZO KSČ a u organizace, ke které měl náležet v novém bydlišti, nebo pracovišti se jednoduše nepřihlásil. Tyto praktiky do značné míry stály za vysokými čísly

231 *Postoupení dopisu zaslaného Valentinou Podlesnou*. e.č. 4/80. Tamtéž.

232 Tamtéž.

233 Tamtéž.

234 Rozhovor s Martou Ziegelbauerovou 14.4.2018.

235 Tamtéž.

vyloučených při stranických prověrkách. Administrativní zmatky mnohým oddálily jejich vyškrtnutí ze strany i o několik let, a to i po zahájení stranických prověrek.

Se znovu utuženou disciplínou stranické administrativy se toto obcházení vnitrostranických předpisů podařilo redukovat. Přesto bylo stěhování dosud mnohými vnímáno jako manévrovací prostor. Bohužel je velice obtížné zjistit množství případů, kdy byly podobným způsobem stranické řady opouštěny, nicméně existují případy, kdy bylo stěhování využito naopak k pokusu o vstup do strany.

Karel Kašpar z Vimperka, zaměstnaný jako cestmistr u Okresní správy silnic Prachatic, byl při prověrkách vyloučen útvarovou organizací při vykonávání prezenční služby. V červenci roku 1977 byl členskou schůzí ZO KSČ při OSS Prachatice přijat za kandidáta členství. Při vnitrostranickém administrování se však jeho přihláška vrátila z ÚV KSČ se zjištěním o Kašparově dřívějším členství, které zatajil ve své přihlášce i před komisí pro řešení růstu členské základny. Proto bylo ZO KSČ navrženo revokovat své usnesení.²³⁶

Stěhování sloužilo k obcházení stranické byrokracie spíše jen okrajově, nicméně vymanění se z lokálních sociálních vazeb mohlo být vnímáno jako svého druhu šance na nový život. Podobně motivovaný byl i odchod **Jana Mádl**a, jednoho z hlavních představitelů Prachatické skupiny, který se po svém vyloučení odstěhoval s rodinou do Prahy.²³⁷ O tom, že stěhování bylo podobně chápáno i ze strany KSČ a úřadů svědčí další případy. Například na celé čtyři roky se stala strakonická okresní prokuratura útočištěm vyloučenému **JUDr. Antonínu Hrachovi** poté, co musel opustit místo okresního prokurátora v Prachaticích.²³⁸

Ve službách státní bezpečnosti

Stejně jako mezi ostatními občany, i mezi stranou vyloučených hledala Státní bezpečnost vhodné adepty k tajné spolupráci. Spolupráce se Státní bezpečností, popř. vstup do řad jejích

²³⁶ *Návrh revokace usnesení POV KSČ ze dne 19.9.1977 k přijetí s. Karla Kašpara za kandidáta KSČ. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice 27.12.1977. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 80.*

²³⁷ Rozhovor s Karlem Pecháčkem z 28.7.2018.

²³⁸ ABS f. TS/CB svazek č. 11353 Antonín Hrach.

agentů mohl být používán jako strategie umožňující znovunabytí ztracené věrohodnosti, nebo společenského a profesního postavení.

Tak by se dal rozhodně vnímat pokus **Jana Olivy** o navázání tajné spolupráce, který byl zmiňován výše. Orgány StB jej označovaly za vhodného kandidáta, kvůli jeho usilovné snaze získat ztracené postavení vysokou angažovaností v různých společenských organizacích. Podobná situace vytvářela pochopitelně pro zpravodajské služby příhodné vyjednávací podmínky. Až teprve v okamžiku, kdy se Oliva po propuštění ze školství nadobro stáhnul z veřejného života, o něj StB přestala jevit zájem a spolupráce byla oboustranně ukončena.²³⁹

Pod krycím jménem „Právník“ (později „Aleš“) ve spisech StB figuruje již zmíněný **JUDr. Antonín Hrach**. Ten byl po svém vyloučení ze strany nucen odejít v roce 1971 z pozice okresního prokurátora na prachatické okresní prokuratuře, kterou poněkud překvapivě vyměnil za analogickou funkci, když se stal okresním prokurátorem v sousedním okrese Strakonice. Zde byl zaměstnán až do roku 1975, kdy musel pozici okresního prokurátora opustit. Odvolání bylo zdůvodněno pravicovou činností v krizovém období a vyloučením v roce 1970, nicméně jeho skutečnou motivaci se nepodařilo vypátrat. Hrach následně přijal pozici právníka na Okresní zemědělské správě ve Strakonici.²⁴⁰ Ke spolupráci se Státní bezpečností byl získán v září 1980 za účelem rozkrývání hospodářské kriminality v zemědělství na Strakonicku.

Robert Marek, další z představitelů Prachatické skupiny, byl po svém vyloučení sesazen z funkce vedoucího prachatické advokátní poradny.²⁴¹ Ve stejné instituci nicméně nadále působil jako právník a v této pozici vydržel do počátku 80. let a byl částí veřejnosti vnímán, jako advokát „disidentů.“²⁴² Od roku 1973 byl nicméně veden ve spisech Státní bezpečnosti jako agent.

Otto Harok (roč. 1942) pracoval po absolvování vysoké školy na městském NV ve svém rodišti – Havířově. Podle vlastních slov hledal po rozvodu změnu bydliště, a tak byl 1. září 1969 přijat do funkce ředitele Vlastivědného muzea v Prachaticích. Prověřkovou komisí byl

239 ABS f. TS/CB svazek č. 8089 Jan Oliva.

240 ABS f. TS/CB svazek č. 11353 Antonín Hrach.

241 *Informativní zpráva o řešení kádrů v nomenklатурních funkcích po skončení výměny stranických průkazů.* Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice 12.10.1970. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k.99.

242 Viz Rozhovor s Karlem Pecháčkem z 28.7.2018. O dalších osudech Roberta Marka se bohužel nepodařilo více zjistit.

na konci dubna 1970 vyloučen z KSČ a následně byl zařazen do seznamu představitelů a exponentů pravice v Jihočeském kraji. Bylo mu kladeno za vinu, že v roce 1968, když byl ještě byl zaměstnán na MěNV v Havířově, psal do tisku články oslavující Josefa Smrkovského.²⁴³ Proti vyloučení se odvolal nejprve KKRK a následně i ÚKRK, v obou případech neúspěšně. Po bezprostředním sesazení z funkce ředitele muzea mu byla 31. května 1971 definitivně dána výpověď. V roce 1972 byl zaměstnán u komunálních služeb Prachatice, kde od 1.5.1972 působil jako vrátný v n.p. Silnice Prachatice. Při předávání ředitelské funkce v muzeu byl při inventarizaci zjištěn chybějící itinerář – jednalo se o několik desítek publikací.²⁴⁴ Z toho byl Harokovi vyměřen dluh 7469,10 Kčs, který mu byl strháván ze mzdy. V roce 1972 mu byl kvůli nemoci přidělen částečný invalidní důchod. V květnu 1973 žádá o prominutí zbytku dluhu (více než 50 %), které bylo zamítnuto. V červnu 1974 byl jeho dluh splacen a ve stejném roce byl Státní bezpečností získán k tajné spolupráci.²⁴⁵ Vzhledem k tomu, že se svazek, který StB vedla k Harokově spolupráci nedochoval, nelze mezi těmito dvěma událostmi prokázat žádnou souvislost.

Dalším vyloučeným, kterého nalezneme v materiálech StB jako tajného spolupracovníka je **Karel Zikmund** (roč. 1930). Ten byl od roku 1950 zaměstnán jako profesionální důstojník v ČSLA. Od poloviny 60. let působil jako předseda OV Sazarmu a následně jako předseda OV NF. Z této funkce odešel v roce 1969. Během prověrek v roce 1970 byl ze strany vyškrtnut a nastoupil jako mistr učňovského výcviku v Agrostavu Prachatice. Později se dokonce stal ředitelem učňovského střediska. V této pozici pak zůstal do roku 1977, kdy bylo středisko zrušeno a on byl přerazen na pozici samostatného kontrolora u Agrostavu.²⁴⁶ Díky svým širokým stykům a aktivnímu životu byl pro StB vhodným kandidátem tajné spolupráce, kterým se v roce 1977 stal. Státní bezpečnost se nezajímala o jeho styky s ostatními bývalými komunisty, ale především o informace, které posbíral v dramatickém ochotnickém sdružení. V tomto sdružení spolu s ním působili i Jan Urban a Karel Pecháček – profesori prachatického gymnázia, kteří byli z profesorského sboru vyloučeni kvůli odmítnutí podpisu anticharty.²⁴⁷

243 *Odvolání Otto Haroka proti vyloučení z KSČ*. e.č. 850/70 SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 594.

244 Tamtéž.

245 *Osobní spis Otto Haroka*. SOkA Prachatice f. ONV Prachatice – osobní spisy zaměstnanců ONV Prachatice k. 19.

246 ABS f. TS/CB svazek č. 9939 Karel Zikmund.

247 Tamtéž.

IV.1.3. Zpátky ve straně

„Měl k tomu svůj názor. S odstupem času však zjistil, že celou věc nenahlížel správně.“²⁴⁸

V předchozí kapitole jsme rozebírali vlnu obnoveného přijímání bývalých komunistů po XV. sjezdu KSČ. I když v absolutních číslech netvořili znovupřijatí komunisté na okresní úrovni nijak rozsáhlou skupinu, mohla mít samotná skutečnost opětovného přijímání bývalých členů z ideologického hlediska výrazně pozitivní dopady na motivaci ostatních postižených.

Jedním z nich byl **Josef Šafránek** z Prachatic. Ten byl i přes své vyškrtnutí z KSČ ponechán ve funkci ředitele ZDŠ Zlatá stezka v Prachaticích. Tento krok byl v materiálech OV KSČ zdůvodněn tím, že za něj nebyla nalezena náhrada.²⁴⁹ Ve funkci ředitele setrval až do konce školního roku 1976. Během této doby si doplnil vzdělání v oboru speciální pedagogika, takže po uvolnění z pozice ředitele mohl nastoupit do Okresní pedagogicko-psychologické poradny jako speciální pedagog. V této praxi si vedl velice úspěšně, podle komplexního hodnocení kádrů z roku 1981 se mu přičítají „*velké zásluhy o rozvoj logopedické péče a péče o děti se smyslovými vadami.*“²⁵⁰

Šafránek byl po svém vyškrtnutí dál výrazně veřejně činný, a to nejen ve funkci ředitele, kde se podílel na organizování pionýrských oddílů, či vybudování síně tradic. Pracoval jako lektor politického vzdělávání pro bezpartijní učitele, dále jako předseda Kabinetu didaktické techniky při okresním pedagogickém středisku. Byl předsedou závodního výboru ROH, členem OV i POV Svazarmu. Byl rovněž třikrát za sebou zvolen za poslance MěNV Prachatic. V rámci svého poslaneckého mandátu vykonával funkci předsedy finanční a

248 Materiál k přijetí kandidatury Františka Ondřicha. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov 27.12.1976. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ k. 75.

249 Informativní zpráva o řešení kádrů v nomenklатурních funkcích po skončení výměny stranických průkazů. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatic 12.10.1970. s. 7. SOkA Prachatic f. OV KSČ Prachatic k. 99.

250 Osobní spis Josefa Šafránka. SOkA Prachatic f. ONV Prachatic – osobní spisy zaměstnanců ONV Prachatic k. 87.

plánovací komise. Podle všech zúčastněných v procesu obnovení členství nic nebránilo jeho znovupřijetí v roce 1976 za kandidáta a následujícího roku za člena KSČ.²⁵¹

Vysoká míra angažovanosti je rysem spojujícím všechny schválené uchazeče o znovupřijetí do strany. Podobně například vyškrtnutý řidič Jitony Vimperk **Bohumil Kasl** dlouhodobě zastával funkci předsedy ZV ROH a byl členem mysliveckého sdružení Žár.²⁵² Další ze znovupřijatých **Jaroslav Jirka**, technik loučovických papíren byl opakovaně zvolen poslancem MNV Loučovice, krom toho se angažoval v SČSP a ROH.²⁵³

František Ondřich byl pohovorovou komisí navržen k vyloučení ze strany kvůli odmítavému postoji k 21.srpnu i postavě nového generálního tajemníka. To bylo následně při schvalování změněno na vyškrtnutí. Pracoval jako hlavní agronom JZD Kaplice a požádal o znovupřijetí v roce 1976. Do té doby se angažoval v ROH jako předseda a později člen OV ROH. Také je členem SČSP a Svazarmu.²⁵⁴

O tom, že v procesu znovupřijetí mohly hrát důležitou roli i rodinné vztahy svědčí příběh vyškrtnuté učitelky husinecké ZDŠ **Milady Kalinové**. Ta byla v září 1980 přijata za kandidátku KSČ. Manžel působil jako dlouhodobý předseda MěNV v Husinci a zároveň byl členem výboru ZO KSČ. O její znovupřijetí do strany se však zásadní měrou zasloužil především otec Kalinové Václav Šnelcr – předválečný člen strany, který její vyškrtnutí těžce nesl a opakovanými stížnostmi se dožadoval jeho navrácení.²⁵⁵

Profily vyloučených a vyškrtnutých komunistů, kterým se po XV. sjezdu KSČ podařilo dosáhnout obnovení členství, nám odhalují zajímavé skutečnosti o osudech postižených stranickými prověrkami. Kromě již zmiňované skutečnosti, že vyloučení či vyškrtnutí nemuselo nutně znamenat zproštění funkce zjišťujeme, že zdaleka nemuselo znamenat konec veřejné angažovanosti. Mimo KSČ bylo možné vyvíjet činnost ve společenských organizacích Národní fronty, či ve volených orgánech národních výborů. Kromě toho můžeme vidět, že

251 *Potvrzení přihlášek bývalých členů strany za kandidáty KSČ*. Zpráva pro jednání POV KSČ Prachatice 27.12.1976. s. 14n. SOkA Prachatice f. OV KSČ k. 75.

252 Tamtéž. s. 1.

253 *Zpráva o přijetí bývalého člena Jaroslava Jirky za kandidáta KSČ*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov 27.12.1976. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 75.

254 *Zpráva o přijetí bývalého člena Františka Ondřicha za kandidáta KSČ*. Zpráva pro schůzi POV KSČ Český Krumlov 27.12.1976. Tamtéž.

255 Rozhovor s Miladou Kalinovou 18.3.2019.

vysloveně odmítavé politické postoje při prověrkách nemusely mít vždy fatální důsledky. Obzvlášť, když byly ve správný čas přehodnoceny.

IV.1.4. Shrnutí

Na skupině bývalých komunistů, kteří se v různých obdobích snažili o znovunabytí členství v KSČ, bylo ukázáno, že stranický postih mohl mít velice různorodé důsledky v profesním, společenské a v posledku i soukromém životě. Zatímco u některých, převážně exponovanějších vyloučených, mohlo být hned v počátku konsolidačního procesu přistoupeno k postihům v zaměstnání, popř. zákazu výkonu některých zaměstnání, někteří mohli se stejným postihem zastávat i exponované pozice. Dalším byl umožněn kariérní postup v novém zaměstnání a někteří se postihu dočkali až po mnoha letech od prověrek.

Na základě dynamiky, s jakou byla jednotlivá odvolání podávána, je možné usuzovat na postup konsolidace v jednotlivých odvětvích. Můžeme konstatovat, že na rozdíl od stranických a veřejných orgánů docházelo v některých podnicích ke konsolidaci postupně, až do druhé poloviny 70. let. Jedním z možných důvodů pro toto opoždění mohl ve sledovaných okresech být především nedostatek kvalifikovaných pracovních sil.

Ať už se stranické postihy projeví kariérním propadem, či nikoliv, je možné potvrdit předpoklad, že ztráta stranické legitimace nezanedbatelné množství postižených motivovala ke značně loajálnímu jednání, ve snaze kompenzovat své potenciálně, či reálně znevýhodněné postavení. Normalizační diskurz svou jistou mírou otevřenosti dokázal těmto lidem poskytnout naději, že loajální jednání je smysluplnou strategií, jak sobě a svým rodinám zajistit lepší život. Tato loajalita se projevovala explicitními projevy podpory normalizační politiky, či sebekritickou distancí od vlastních názorů a činů v „krizovém období.“ Mohly se ovšem projevit i zvýšenou angažovaností ve společenských organizacích, v zastupitelských orgánech, spoluprací se Státní bezpečností, nebo například snahou o získání potřebné kvalifikace.

Tyto strategie pochopitelně vedly k rozdílným výsledkům. U některých postižených mohly vést k úplné nápravě. Tak tomu bylo převážně u sociálních skupin, které byly KSČ z ideologických důvodů dlouhodobě zvyhodňovány – tzn. především u dělníků a pracovníků v zemědělství. Ze stejných důvodů dostávali přednost žadatelé mladších ročníků. Na opačném

spektru pak nalézáme ty z bývalých komunistů, kteří poté co neúspěšně vyzkoušely všechny dostupné cesty k nápravě, byly normalizační moci dotlačeni ke stažení se do izolace soukromého života.

IV.2. Zklamání a neangažování

“Sám již nic nechci, svých 9 let do důchodu již vydržím, materiálně to nemám zlé, ale pocit psance, který dostávám najevo při každé příležitosti, jest krutý. Velmi krutý.”²⁵⁶

Vedle bývalých komunistů, kteří se pokoušeli o znovuzачlenění do řad KSČ, existovala početná skupina lidí, kteří z nejrůznějších důvodů explicitními projevy loajality neusilovala o zlepšení své životní situace. U řady bývalých komunistů se však politický vývoj po srpnu 1968 setkal s kategorickým odmítnutím a počátek konsolidace pak představoval naprostý rozchod s politikou KSČ, ať již zpečetěný dobrovolným vystoupením ze strany, nebo nevydáním legitimace během prověrek. Obzvláště dlouholetí aktivní straníci mohli svůj postih vnímat jako osobní útok, či urážku na cti. V obou případech je možné předpokládat, že řadou těchto bývalých komunistů mohly být případné pokorné žádosti a projevy loajality normalizované KSČ vnímány jako neakceptovatelné sebeponížení.

Podstatná část stranických trestů vyškrtnutí byla zdůvodněna (a často nejspíš i oprávněně) členskou pasivitou. Mluvíme zde především o řadových členech strany. V četných případech, kdy jedinec nebyl dlouhodobě aktivní ve své stranické organizaci a ze svého členství nečerpal prospěch v občanském životě, mohl své vyškrtnutí, nebo i případné vyloučení, nést prakticky bez povšimnutí, neboť se v jeho životě nejspíše mnoho nezměnilo. Zde je třeba znovu zmínit i velký počet vyškrtnutých, kteří již de-facto členy strany nebyli, jen z nedbalosti stranické administrativy zůstali v členské evidenci.²⁵⁷

O pasivitě ostatně svědčí i případy vyškrtnutých, kteří svůj stranický trest reflektovali až s několikaletým zpožděním. V řadě případů však nemuselo dojít k situaci, kdy by se vyloučení následkem pracovních nebo jiných postihů museli uchýlovat k žádostem o znovupřijetí. To se mohlo týkat řadových zaměstnanců, dělníků, zemědělců, či seniorů, ale jak uvidíme dále i

²⁵⁶ *Upozornění J. Lindy na špatné podmínky bývalých členů strany.* e.č. 540/72. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990 fascikl 606.

²⁵⁷ Viz HRADECKÁ, KOUDELKA. s. 39n.

osob v rámci společenské hierarchie více exponovaných, např. lékařů, včetně těch zastávajících různé funkce ve zdravotnických zařízeních.

IV.2.1. Bezproblémoví

*„Pro interní oddělení je postavena kádrová rezerva **Dr. Diepold**, který splňuje plně kvalifikaci odbornou, ale po stránce politické mu bylo v roce 1970 zrušeno členství v KSČ. Situaci však nelze řešit jinak, neboť přednosta oddělení musí být po stránce odborné na výši, aby mohl zodpovědně vésti a plnit odborné úkoly v terapii i prevenci.“²⁵⁸*

Celá řada bývalých komunistů nemusela pociťovat motivaci k okázalým projevům loajality normalizačnímu uspořádání, aniž by musela být režimem považována za hrozbu. Resentimenty vyvolané stranickým postihem mohly snadno vést k beznaději a deaktivizaci dříve aktivních straníků. U jedinců, u kterých došlo k explicitnímu názorovému rozkolu s normalizační politikou pak takovéto projevy mohly být vnímány jako ponižující.

Značná část po rozchodu se stranou mohla projevovat lhostejnost vůči KSČ a její politice z toho prostého důvodu, že stranický postih pro ně neznamenal výrazné kariérní znevýhodnění a s rapidním nárůstem životní úrovně na venkově nemuseli mít mnoho důvodů k nespokojenosti. Tato lhostejnost nemusela být u mnohých vynucena zklamáním z vývoje po srpnu 1968, ale mohla být přítomna i v předchozím období. Ostatně, jak již bylo zmíněno, velká část odchodů ze strany, ať již při prověrkách či před nimi, byla zdůvodněna pasivitou. Tato skupina, rekrutující se především z dělnických profesí, z pochopitelných důvodů většinou uniká archivní dokumentaci.

²⁵⁸ Zpráva o stavu kádrové práce na OÚNZ Prachatice z 8.9.1980. s. 5. SOkA Prachatice, f. OV KSČ Prachatice k. 96.

V následující části se budu věnovat těmto skupinám bývalých komunistů, které zároveň nebyly normalizační mocí vnímány jako hrozba. Pokusím se při tom zaměřit na některé aspekty jejich životních a profesních trajektorií, které mohly mít pro formující se normalizační uspořádání stabilizační, nebo naopak destabilizační účinek.

Literatura zabývající se normalizací, ať již dobová či historiografická, často zmiňuje hmotné zajištění občanů, spojené s rozšiřujícími se možnostmi konzumu a mohutným systémem sociálního zajištění jako hlavní pilíř stability normalizačního statu quo. Dvojnásob to pak platilo v převážně zemědělských venkovských oblastech, ve kterých se nástup normalizace časově kryl s bezprecedentním nárůstem kvality života. Význam, jaký byl přikládán hmotnému zajištění občanů se promítal i do života „strany vyloučených.“ Mohli jsme se o tom přesvědčit již na příkladu **Silvestra Korcha**. Ten svou stížností z roku 1977 sice nedosáhl navrácení ztracené pozice mistra v rámařském závodě, nicméně po intervenci vedoucího tajemníka českokrumlovského OV KSČ mu byl navýšen plat v maximálním přípustném rozsahu.

Zajímavým příkladem může být příběh vyloučeného **Karla Láda**. Ten před prověrkami zastával funkci předsedy MNV ve Vlachově Březí. Po svém vyloučení byl z této funkce odvolán a začal pracovat jako krejčí Pošumavských pletáren ve Vodňanech.²⁵⁹ Podle zprávy MNV ve Vlachově Březí mu byl „ve smyslu vládního nařízení č. 12 par. 6 čl. 1 a 2“ vyplácen kompenzační příspěvek ve výši „*rozdílu mezi dosavadním výdělkem u organizace a dosavadní výší odměny za výkon funkce u MNV Vlachovo Březí.*“²⁶⁰ Po dobu půl roku, tj. do listopadu 1971 mu byla vyplácena měsíční mzda ve výši 2200 Kčs.²⁶¹

Dalším bývalým členem KSČ, jehož stranický postih nejen že neměl vliv na finanční ohodnocení, ale ani na pracovní zařazení, byl **Jaroslav Štochl**. Ten byl před prověrkami zaměstnán jako samostatný referent pro myslivost a zájmové organizace na ONV v Prachaticích. V této funkci byl ponechán i poté, co mu bylo členství zrušeno prověrkovou komisí pro malou angažovanost. V jeho případě to ovšem nebylo poprvé – stranu totiž opustil nejprve v roce 1950, aby se do ní 1958 vrátil. Výborné hodnocení jeho práce bylo podle

259 Osobní spis Karla Láda. SOkA Prachatice f. ONV Prachatice – osobní spisy zaměstnanců ONV Prachatice k. 41.

260 Tamtéž.

261 Tamtéž.

kádrových materiálů odměňováno mimořádnými finančními prémie, které jen v pololetí mezi koncem roku 1974 a srpnem 1975, kdy zemřel, čítaly téměř 3000 Kčs.²⁶²

Důraz na hmotné finanční zajištění vyloučeného byl kladen i ve zprávě, kterou aparát KKRK reagoval na stížnost **Jana Lindy**. Ten upozorňoval v dopise generálnímu tajemníkovi na špatné zacházení s vyloučenými. Linda působil 17 let ve funkci ředitele závodu Šumavan, zároveň dlouhodobě působil jako funkcionář MěV KSČ v Prachaticích. V roce 1968 byl předsedou komise pro organizování májových oslav a zúčastnil se jednání Prachatické skupiny. Během prověrek byl vyloučen a následně zbaven funkce ředitele závodu. Podle vlastních slov proti tomuto rozhodnutí nepodával odvolání, protože byl přesvědčen, že „*po konsolidaci, po politickém uklidnění se strana začne zabývat i těmito případy.*”²⁶³ Zklamání z kariérního a společenského sestupu v něm probudili neochotu k další angažovanosti. Pro neaktivitu nebyl vybrán do ZV ROH, do kterého byl navrhován. Do konce roku 1971 pracoval jako vedoucí péče o jakost, načež byl dále přeřazen na jinou pozici. Ve zmíněné zprávě se poznamenává, že „*jeho vyloučení a přeřazení na nižší funkci neznamenovalo u něj nižší výdělek a jeho současné platové zařazení činí 2300 Kčs + 23 % prémie.*”²⁶⁴ Zpráva dále zmiňuje i skutečnost, že se Lindovo vyloučení žádným způsobem nedotklo jeho rodinných příslušníků, kteří zastávali exponované politické funkce. Lindův syn totiž působil jako prokurátor v Ostravě, dcera vedla DDM v Prachaticích a manželka pracovala na MěNV v Prachaticích.²⁶⁵

Učitelé²⁶⁶ byli z pochopitelných důvodů považováni za obzvláště citlivou kategorii zaměstnanců. Vzhledem k tomu, že se jednalo o skupinu s vysokou mírou kulturního kapitálu patřila řada z nich k exponovaným osobám polednového vývoje. Kvůli působení při výchově nejmladší generace, měla jejich ideologická spolehlivost obzvláštní význam. V rámci jihočeského kraje odešlo při prověrkách takřka 30 % ze stranicky organizovaných učitelů.²⁶⁷

262 Osobní spis Jaroslava Štochla. SOkA Prachatice f. ONV Prachatice – osobní spisy zaměstnanců ONV Prachatice k. 87.

263 O upřímnosti tohoto výroku svědčí mj jeho výrok ve výboru ZO KSČ, který pronesl před svým vyloučením, totiž že „*takovéto hvězdy, co nyní vzplály, rychle zase zhasnou.*” Viz *Upozornění J. Lindy na špatné podmínky bývalých členů strany*. e.č. 540/72. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990 fascikl 606.

264 Tamtéž.

265 Tamtéž.

266 Základnímu školství za normalizace se v poslední době věnuje orálně-historická publikace: ZOUNEK, Jiří, ŠIMÁNEŠ, Michal a KNOTOVÁ, Dana. *Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace*. Praha 2017.

267 *Statistický přehled odvolání a stížností k výsledkům výměny členských legitimací za období 1970 – srpen 1972*. s. 17. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice 1945-1990. fasc. 484.

Jedním z vyloučených učitelů na Českokrumlovsku byl **Jan Ziegelbauer**. Ten byl v polovině 60. let povolán z Českého Krumlova na místo ředitele základní školy do Horní Plané. Z původně plánovaného dvouletého angažmá se stalo stálé, a Ziegelbauer na hornoplánské ZDŠ již zůstal jako ředitel. Poté co byl v průběhu prověrek vyloučen z KSČ, byl ve funkci ředitele ještě rok ponechán. Poněkud paradoxně vzhledem k následujícímu obdržel v tomto období (červen 1971) diplom „Vzorný učitel,“ který byl spojen s finanční odměnou 1000,- Kčs.²⁶⁸ V srpnu 1971 ho pak ve funkci nahradil Jindřich Červíček-Malšínský,²⁶⁹ kterému pak následující dva roky dělal zástupce. V roce 1973 byl Ziegelbauer zbaven i této funkce a stal se řadovým učitelem.²⁷⁰ Jan Ziegelbauer pak na hornoplánské základní škole učil až do své předčasné smrti. Vzhledem ke svému statusu vyloučeného komunisty nesměl dále vyučovat občanskou nauku a nové dějiny ze své původní aprobace český jazyk, dějepis a občanská nauka.²⁷¹

Se svým manželem sdílela osud i **Marta Ziegelbauerová**, která byla po vyloučení ze strany zbavena funkcí v ROH. Oba pak v následujícím období čelili přezíravému postoji a různým ústrkům ze strany nového ředitele školy.²⁷² Přestup na jinou školu jim však v 70. letech nebyl umožněn. Až po smrti manžela v polovině 80. let se Martě Ziegelbauerové podařilo odejít učit na základní školu do nedaleké Černé v Pošumaví.²⁷³

O napjatých vztazích v šumavském městysi svědčí i anonymní dopis adresovaný ÚV KSČ na jaře 1974. V dopise podepsaném „Rodiče dětí z Horní Plané“ si pisatel stěžuje nejvyššímu stranickému orgánu na podle něj nespravedlivý fakt, že „*jeden z hlavních vůdců místní pravice, Jan Ziegelbauer*“²⁷⁴ nejen, že stále učí a zastává funkci zástupce na ZDŠ, ale i po místních hospodách projevuje „*negativní postoje proti všemu socialistickému,*“ proti svému postavení na škole i proti místním funkcionářům. Pisatel v tom spatřuje protekcionistickou politiku a dožaduje se na ústředním výboru „*pořádku bez výjimek.*“²⁷⁵ Dopis, který byl vyřízen OV KSČ v Českém Krumlově s poukazem, že Ziegelbauer již funkci zástupce nezastává, je

268 Soukromý archiv Marty Ziegelbauerové.

269 Jindřich Červíček-Malšínský v pozici ředitele hornoplánské ZDŠ setrval až do roku 1989, kdy odstoupil s odvoláním na své nedostatečné vzdělání. Viz rozhovor s Martou Ziegelbauerovou. 14.4.2018.

270 Soukromý archiv Marty Ziegelbauerové.

271 Rozhovor s Martou Ziegelbauerovou 14.4.2018.

272 Tamtéž.

273 Tamtéž.

274 *Jan Ziegelbauer, přešetření jeho další činnosti na ZDŠ Plané.* e.č. 510/74 SOKA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 245. Stížnosti a připomínky

275 Tamtéž.

zároveň dokladem, že znevýhodnění, které sebou nesl status vyloučeného byl nezřídka užíván veřejností jako nástroj stigmatizace v konfliktech osobní povahy.²⁷⁶

Sociální skupinou, která byla stranickými prověrkami zasažena ještě výrazněji tvořili zaměstnanci ve zdravotnictví, především lékaři. I když netvořili nijak kvantitativně významnou skupinu, v rámci prověrek bylo v jihočeském kraji vyloučeno 37 a vyškrtnuto 85 lékařů z původního počtu 338, tedy zhruba 36 % všech stranicky organizovaných lékařů. Ve sledovaných šumavských okresech byla v tomto ohledu situace ještě vážnější. Krajský ústav národního zdraví hodnotil na konci 70. let práci OÚNZ Prachatice jako nejhorší v kraji. Ze 125 lékařů v jeho působnosti bylo pouze 12 organizováno v KSČ.²⁷⁷

Z hlediska výzkumu vyloučených a vyškrtnutých členů KSČ jsou však lékaři zajímaví především kvůli svému specifickému postavení v rámci této skupiny. Již bylo zmíněno, že oba okresy dlouhodobě trpěly nedostatkem lékařů. Z toho důvodu nemohlo být při posuzování jejich politických profilů používáno stejných měřítek jako u jiných profesí. Splnění požadavků na odbornou způsobilost tak mohlo bohatě vynahradit politické nedostatky. Okresní orgány se zabývaly různými způsoby jak lékaře přilákat a udržet a sotva tak byli v situaci, kdy by si mohli dovolit o jiné přicházet.²⁷⁸ Že se nejednalo pouze o řadové lékaře, ale i zdravotnické funkcionáře napovídá zpráva z roku 1980: „*Ne vždy se daří postupovat podle všeobecných požadavků na kvalifikaci odbornou i politickou. Dochází k situaci, kdy z vlastních kádrů není nikdo, kdo by oba požadavky splňoval.*“²⁷⁹

V předchozí kapitole jsme již zmiňovali osud **MUDr. Zdeňka Ziegrossera**. Ten sice po svém vyloučení z KSČ opustil funkci zástupce předsedy prachatického OÚNZ a předsedy zdravotnického odboru na OV KSČ, ale vzápětí se ujal neméně exponované funkce ředitele Dětského domova v Husinci. O poznání přímočařejší vývoj měla kariéra **MUDr. Julia Mattaucha**.²⁸⁰ Ten i po svém vyloučení setrval ve funkci předsedy stomatologického

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Zpráva o stavu kádrové práce na OÚNZ Prachatice z 8.9.1980. Zpráva pro schůzi POV KSČ Prachatice. SOkA Prachatice, f. OV KSČ Prachatice k. 96.

²⁷⁸ „Jednou z podmínek stabilizace kádrů a možno říci, že jedním z rozhodujících, je přidělování rodinných bytů. Rodinné byty jsou přidělovány lékařům v odborných službách a v ojedinělých případech pracovníkům jiných kategorií.“ Tamtéž.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Osobní spis MUDr. Julia Mattaucha. SOkA Prachatice f. ONV Prachatice – osobní spisy zaměstnanců ONV Prachatice k. 57.

oddělení. Totéž platí i pro (rovněž vyloučeného) primáře RTG oddělení Prachatické nemocnice **MUDr. Vladimíra Kovaříka**.²⁸¹

MUDr. Jan Mager vstoupil do KSČ v roce 1964, kdy po dokončení studia Lékařské fakulty UK v Plzni nastoupil na chirurgické oddělení nemocnice v Prachaticích. Roku 1969 byl jmenován zástupcem primáře chirurgického oddělení. Roku 1970 mu POV KSČ v Prachaticích pozastavilo členství ve straně, odmítl zažádat o pohovor a ze strany byl vyloučen.²⁸² Tato skutečnost mu však nebránila v dalším odborném vzdělávání v nemocnicích v Českých Budějovicích, na Bulovce a ve Sřešovicích, po kterém roku 1979 složil atestaci z chirurgie II. stupně. Následujícího roku pak byl jmenován vedoucím a následně primářem chirurgického oddělení prachatické nemocnice. V této funkci pak setrval až do odchodu do invalidního důchodu na počátku 90. let.²⁸³

Poněkud pestřejší profesní trajektorii ukazuje životopis **MUDr. Bohuslava Pivoňky**, který od roku 1963 sloužil jako útvary lékař PS Volary. Během prověrek byl vyloučen. Následně odešel do civilu a v červenci 1971 nastoupil jako obvodní lékař ve Vimperku. Ve Volarech působil zároveň jako poslanec MěNV, člen rady MNV a předseda zdravotně-sociální komise. I nadále se angažoval jako člen OV ČČK Prachatic, SČSP, automotoklubu Svazarmu, ROH, na pracovišti založil Brigádu socialistické práce a vedl ji.²⁸⁴ V roce 1981 byl schválen do funkce vedoucího lékaře odboru sociálních věcí a zdravotnictví při ONV Prachatic. Kádrové materiály MUDr. Pivoňky mohou posloužit jako další důkaz, že vyloučení nemuselo pro postiženého znamenat zhoršení finanční situace. Na počátku roku 1981 mu byl schválen měsíční plat 6000 Kčs, v listopadu téhož roku mu byla udělena mimořádná prémie 2000 Kčs, v červnu následujícího roku dalších 1800, Kčs, v říjnu pak dokonce odměna 6000 Kčs.²⁸⁵

Stranický postih z nejrůznějších důvodů nemusel postižené motivovat k projevům loajality. V některých případech mohly jeho následky členů naopak vyústit v ochromení aktivity, zejména u mnohaletých členů, kteří svou životní dráhu spojili s komunistickou stranou, jak bylo

281 Osobní spis MUDr. Vladimíra Kovaříka. SOkA Prachatic f. ONV Prachatic – osobní spisy zaměstnanců ONV Prachatic k. 42.

282 Během prověrek si Mager nepožádal o pohovor s tím, „že o členství nestojí.“ Viz Pohovorové listy k Výměně členských legitimací OV KSČ Prachatic. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice. fasc. 442.

283 Životopis Jana Magera on-line na webu MÚ Prachatic: <http://www.prachatic.eu/mudr-jan-antonin-mager/d-21065> přístup 11.2. 2018.

284 Osobní spis MUDr. Bohuslava Pivoňky. SOkA Prachatic f. ONV Prachatic – osobní spisy zaměstnanců ONV Prachatic k. 69.

285 Tamtéž.

ukázáno na příkladu Jana Lindy. U řady vyloučených to znemožňovaly sociální vztahy v maloměstském a venkovském prostředí. Vzhledem k normalizačním snahám o hmotné zabezpečení občanů lze říci, že finanční ohledy nevytvářely potřebnou motivaci k aktivním snahám o zlepšení životní situace.

Zcela specifickým podmínkám byli v námi sledované oblasti vystaveni lékaři. Jejich životní a profesní trajektorie se, vzhledem k permanentnímu nedostatku kvalifikovaných zdravotníků, zdají být vůči stranickým postihům takřka imunní, odvislé převážně od odborných předpokladů. V podmínkách kritického nedostatku kvalifikovaných pracovníků pak dotyční motivaci k loajálním projevům zcela postrádají.

IV.2.2. Sledování

„Rozpracováním a provedeným rozkladným opatřením u pravicového oportunisty Nového Ivana bylo dosaženo toho, že si v současné době uvědomuje svou společenskou izolaci z hlediska možného působení a ovlivňování svého okolí. Proto se na veřejnosti nijak neprojevuje, smířil se se svým postavením a na pracovišti plní dobře své pracovní úkoly a politickým diskuzím se vyhýbá.“²⁸⁶

Část vyloučených byla po svém rozchodu se stranou vystavena různým formám perzekuce, sledování a nátlaku především Státní bezpečnosti. V následující části se na několika příkladech pokusím demonstrovat, jaké byly formy a cíle této perzekuce, a kdo jí byl vystavován.

Důležitou osobností šumavského školství, spjatou se základní školou v Horní Plané, byl spisovatel **Ivan Nový**. Ten měl již v roce 1970 za sebou bohatou stranickou minulost. Do strany vstoupil v roce 1946. Působil jako učitel v různých místech na Šumavě a v Novohradských horách. V roce 1965 se s rodinou přestěhoval do Horní Plané, kde zastával funkci ředitele a následně zástupce ředitele ZDŠ. Kromě toho působil jako spisovatel – do roku 1970 mu vyšlo několik knih pro děti a několik beletristických děl hledajících náměty v šumavské přírodě.²⁸⁷ V roce 1956 byl, kvůli přednášce kritizující kult osobnosti, ze strany

²⁸⁶ Záznam o provedeném rozkladném opatření SI „Spisovatel“ 24.4.1979. ABS f. KR/ČB sv. 3799 Ivan Nový.

²⁸⁷ Do roku 1969 vyšly Novému dětské knihy *Davídek* a *Davídek doma a ve škole*, dále *Rybářské toulky* a *Na rybářské stezce*. Aby měl čas na spisovatelskou tvorbu, opustil Nový místo zástupce na ZDŠ a obdržel roční „tvůrčí dovolenou,“ po ní nastoupil na ZDŠ na místo řadového učitele. Ve funkci zástupce ho nahradila manželka Věra.

vyločen. Po následném odvolání mu byl trest zmírněn na stranickou důtku. Znovu se začal výrazněji angažovat až v průběhu roku 1968, kdy byl zvolen za delegáta na XIV. (Vysočanský) sjezd KSČ. V roce 1969 byl kvůli svým kritickým veřejným odvolán z OV KSČ a rozhodnutím předsednictva OV KSČ v Českém Krumlově byl nakonec v dubnu 1970 vyloučen ze strany.

Po svém vyloučení z KSČ podal Nový výpověď z hornoplánské ZDŠ. Podle materiálů StB Nový, aby se vyhnul ponížení pramenící z přeražení z funkce zástupce ředitele na pouhého učitele raději ze školství vystoupil úplně.²⁸⁸ Vzhledem ke svému kádrovému profilu mu nebylo umožněno nastoupit do zaměstnání, které by odpovídalo jeho kvalifikaci a byl tak nucen nechat se zaměstnat u ČSD jako drážní dělník. Později byl ze zdravotních důvodů (tremor, resp. třesavka v rukou) přeražen na pozici pochůzkáře.²⁸⁹ Podle materiálů StB, které na něj byly vedeny pod krycím jménem „Spisovatel,“ stejně jako podle vzpomínek dcery Věry Nové se Ivan Nový brzy stáhnul do soukromí na svou chatu u Pěkné na Šumavě.²⁹⁰ Vyhýbal se pobytu v Horní Plané a styky s bývalými kolegy a přáteli ubývaly. Krom postihu v zaměstnání byla prakticky zastavena i jeho publikační činnost s jednou údajnou výjimkou, kdy mu byl vydán „*krátký článek v rybářském časopise v Českém Krumlově*,“²⁹¹ ze kterého měl nejen on, ale i redaktoři časopisu „*řadu jiných nepříjemností*.“²⁹² To ovšem nijak nebránilo, aby se psaní věnoval dál „do šuplíku,“ a strojové přepisy šířil v úzkém okruhu příbuzných a přátel.²⁹³

Dlouhodobému sledování a perzekuci ze strany StB byl vystaven další z hornoplánských kantorů **Karel Fesl**. Ten přijal místo ředitele zvláštní školy v Horní Plané až po svém vyloučení z řad KSČ. Tomu ovšem předcházelo uvolnění z aparátu ÚV KSČ, ve kterém pracoval od roku 1967 a mj. se účastnil XIV. (Vysočanského) sjezdu KSČ. I když Fesl ve funkci ředitele nevydržel dlouho, jeho kariérní sestup byl o poznání pozvolnější než tomu bylo v případě Ivana Nového. Na konci roku 1971 byl z pozice ředitele sesazen za „*prosazování pravičáckých názorů na škole*,“ jak znělo odůvodnění v materiálech StB.²⁹⁴

288 ABS f. KR/ČB sv. 3799 Ivan Nový.

289 Rozhovor s Karlem Postlem 28.4.2018.

290 Tamtéž.

291 Tamtéž.

292 Tamtéž.

293 Karel Křivanec, vydavatel Nového sbírky šumavských povídek, vydaných r. 2015, 40 let od svého vzniku pod názvem *Šumavský triptych*, mluví o díle jako o samizdatu, viz. <https://art.ihned.cz/knihy/c1-64997170-ivan-novy-sumava-povidky-samizdat>

294 ABS f. KR/ČB-2849 Karel Fesl.

Pracoval pak do roku 1974 jako řadový učitel na zvláštní škole, načež musel školu opustit úplně a práci tentokrát našel již pouze v manuální profesi, jako dělník ve strojírenském podniku Aritma v Hořicích na Šumavě.²⁹⁵

Další výraznou postavou Komunistické strany v českokrumlovském okrese byl **Václav Šimeček**. Dlouhodobý dělník – soustružník v závodě Jihostroj Velešín působil od roku 1948 v různých stranických funkcích, mj. působil jako člen předsednictva JKV KSČ a kandidát ÚV KSČ. Mimoto navíc působil jako bubeník ve známé českobudějovické dechové kapele Budvarka.²⁹⁶ Jako jediný z námi sledované oblasti se v průběhu roku 1968 dostal na nejvyšší příčku stranické hierarchie. Na XIV. (Vysočanském) sjezdu KSČ byl totiž kooptován do předsednictva ÚV KSČ.²⁹⁷ V průběhu roku 1969 se vzdal svých funkcí v ústředním a posléze i v krajském výboru strany. Prověřkovou komisí byl vyloučen ze strany. Vzhledem k tomu, že i v době svého angažmá v ústředním výboru byl stále zaměstnán jako dělník, se jeho vyloučení neprojevalo kariérním sestupem. Jakožto bývalý dělnický člen PÚV KSČ byl z ideologických důvodů vystaven sledování a tlaku stranických funkcionářů a Státní bezpečnosti.²⁹⁸ Ta se ho snažila přimět k veřejné sebekritice účasti na polednovém vývoji. To se nakonec podařilo, když pod hrozbami znemožnění Šimečkových zahraničních výjezdů s kapelou, znemožnění studia práv jednomu synovi a učitelského působení druhému, uveřejnil v září 1973 článek v deníku *Práce*.²⁹⁹ V tom Šimečka odsoudil polednové vedení a sám sebe označil za zmanipulovaný nástroj prosazování Dubčekovy politiky, který byl obzvlášť cenný, protože byl dělníkem.³⁰⁰ Šimeček se účastnil výjezdů kapelou na západ až do své smrti v druhé polovině 80. let.³⁰¹

Na šikanu na pracovišti si ve svém dopise redakci Rudého Práva stěžoval **Vladislav Palkovič**. Ten byl do roku 1970 zaměstnán jako technik bezpečnosti práce a protipožární ochrany v Závodech Rudého Práva ve Větřní. Během prověrek byl ze strany vyloučen kvůli tisku ilegálních protistranických a protistátních tiskovin v roce 1969. Za stejný delikt byl následně trestán i soudně. Poté byl přerazen na dělnickou pozici v přípravě dřeva, odkud byl po úrazu

295 Tamtéž.

296 Rozhovor s Vladimírem Šimečkem 27.1.2019.

297 *Žádost o potvrzení Václava Šimečka z KSČ*, e.č. 801/70. SOA Třeboň f. JKV KSČ České Budějovice fasc. 594.

298 Rozhovor s Vladimírem Šimečkem 27.1.2019

299 Tamtéž.

300 Článek s názvem *Jako dělník jsem se velmi dobře hodil ke klamání dělnické třídy* uveřejněný v deníku *Práce*. Viz soukromý archiv Vladimíra Šimečka.

301 Rozhovor s Vladimírem Šimečkem 27.1.2019

na konci roku 1972 přemístěn na místo skladače vlákniny.³⁰² Ve své stížnosti uvádí, že je kvůli svému provinění (z něhož byl amnestován) vystaven šikaně nadřízených, kteří ho úmyslně přetěžují na náročnější práci, a to i přes jeho zhoršený zdravotní stav následkem úrazu. Stížnost na diskriminaci kvůli trestnímu záznamu, stejně jako znevýhodňování Slovenských občanů, nebo občanů romského původu byla OKRK rezolutně odmítnuta.³⁰³

Podobně jako u perzekvovaných vyloučených, kteří více či méně intenzivně usilovali o znovuzískání svého ztraceného postavení můžeme i v rámci výše popsané kategorie pozorovat jisté shodné rysy. Kategorie osob, kterým byl stranickými či policejními orgány určen dohled, se převážně rekrutovala z bývalých exponovaných stranických funkcionářů. Vzhledem k vysoké míře jejich politického, potažmo společenského kapitálu panovaly obavy z negativního vlivu, jakým mohli působit na své okolí a veřejnost. Státní bezpečnost se svým působením snažila tuto potenciálně subverzivní činnost nikoliv pouze monitorovat a postihovat nýbrž jí prostřednictvím nejrůznějších „rozkladných opatření“ i předcházet. Tato opatření pak vedly k omezení styků a veřejného působení a stažení se do soukromí. V některých případech, jako v případě Vladimíra Šimečka, vedly nátlakové akce k vynuceným veřejným projevům loajality.

302 *Stížnost V. Palkoviče na jednání vedoucího*, e.č. 509/75. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 246.

303 Tamtéž.

IV.2.3. Šumavský disent

„Tyto styky jsou rázu kamarádského, přátelského, spojené s pitím alkoholu, vyprávěním anekdot, vzpomínání na mládí a studentská léta. Uvedené styky nemají politický charakter.“³⁰⁴

Hlavním předpokladem pro vznik subjektu naplňujícího potenciál naděje, kterou Jiří Pelikán vkládal do své „strany vyloučených“ by měly být intenzivní vzájemné styky mezi vyloučenými. Ty máme doložené z nejvyšších míst ze známých setkávání eurokomunistů, i z pozdější doby z kruhů kolem Charty 77. Výzkum bývalých komunistů v okrese Český Krumlov a Prachatice však nasvědčuje, že zde k podobným stykům spíše zřídka. Styky zjištěné a sledované Státní bezpečností mířily spíše ven z okresu než do řad bývalých soudruhů. Např u **Ing. Šedivého** z Českého Krumlova StB popsala kontakty s bývalými pracovníky KV KSČ (Václav Gargula) i ÚV KSČ (JUDr. Jaroslav Strachoně), kteří za ním docházeli do zaměstnání.³⁰⁵

Stejně tak **Ivan Nový** byl v hledáčku Státní Bezpečnosti kvůli svým stykům, které udržoval od dob, kdy se angažoval na krajské i ústřední stranické úrovni. Jemu sloužilo za jakési konspirační místo chata v Pěkné na Šumavě, kterou si na počátku 70. let pořídil spolu s dalším vyloučeným, **Jiřím Žákem** z Českého Krumlova. Ta byla rovněž místem tradičních setkání během slunovratu.³⁰⁶ Setkání byla pečlivě monitorována a hlídána nejen zvenčí, nýbrž i zevnitř tajným spolupracovníkem StB a záhy byla vyhodnocena jako neškodná přátelská setkání u táborového ohně. Zpráva Státní bezpečnosti nám nejspíše přináší realističtější obraz těchto setkání, ve srovnání s romantickým líčením konspiračních setkání v lesích Karla Postla, jednoho z jejich pravidelných účastníků.³⁰⁷

³⁰⁴ Záznam o provedeném rozkladném opatření SI „Spisovatel“ 24.4.1979. ABS f. KR/ČB sv. 3799 Ivan Nový.

³⁰⁵ ABS f. KR/ČB sv. 3709 František Šedivý.

³⁰⁶ Rozhovor s Karlem Postlem 28.4.2018.

³⁰⁷ Tamtéž.

Podle materiálů Státní bezpečnosti byli oba vystavováni preventivním opatřením, která měla zabránit jejich negativnímu ideologickému na okolí a veřejnost. S výsledky těchto opatření byla Státní bezpečnost očividně spokojena, poněvadž na konci 70 let byli oba shodně prohlášeni za neškodné, jejich spisy byly uzavřeny a uloženy do archivu.

Po ukončení stranických prověrek bylo na některých pracovištích upozorňováno na vysokou koncentraci vyloučených. Bylo tomu například v Prachatických podnicích Ingstav a Agrostav, či v Krumlovském stavebním družstvu, kde byl nám známý Ing. Šedivý v pozici podnikového plánovače obklopen hned několika bývalými straníky. O personální dynamice těchto pracovišť se bohužel nepodařilo nic dalšího zjistit.

Dle názvu by se alespoň bazální soudržnost dala předpokládat u členů Prachatické skupiny. Texty odvolání, kteří jednotliví vyloučení sepisovali proti svým vyloučením jednot proti svým postihům nás však přesvědčují o opaku. Ukazují, že pokud kdy byla Prachatická skupina něčím víc než poněkud bulvárně nazvaným případem vytvořeným stranickou administrativou, rozhodně neměla delšího trvání, než na její členy dolehly první důsledky. V textech není sebemenší stopy po něčem, co by se dalo nazvat skupinovou solidaritou. Naopak jsou psány s urputnou snahou sebe samotného ospravedlnit a poukázat na vinu ostatních. Zrcadlí se v nich řevnivost, která mezi jednotlivými vůdčími postavami této skupiny (především mezi Robertem Markem a Janem Olivou) panovala od počátku 60. let.

Lze zároveň konstatovat, že se nepodařilo prokázat vazby mezi bývalými komunisty a představiteli nově vznikajícího disentu, na lokální úrovni reprezentovaného například vyloučenými profesory Janem Urbanem a Karlem Pecháčkem.

IV.2.4. Shrnutí

„Po svém odchodu z funkce a vyloučení z KSČ nebylo pro mne žádným problémem znovu opět pracovat jako soustružník v n.p. Jihostroj, neboť jsem politiku nikdy profesionálně nedělal.“³⁰⁸

Široká škála bývalých komunistů, která nenacházela motivaci k projevům loajality, nemusela pro normalizační moc zdaleka představovat potenciál subverze. V rámci analýzy individuálních osudů jsem se pokusil poukázat v první řadě na prvky, které mohly v prostředí konsolidující se společnosti působit výrazně stabilizačním způsobem. Stablní hmotné zabezpečení, resp. finanční ohodnocení patří k široce přijímaným zdrojům legitimacy normalizačního panství. Spolu s obecně se zvyšující životní úrovní venkova hrály tyto faktory důležitou roli i v prostředí krumlovských a prachatických vyloučených, nejen z řad dělníků a řadových zaměstnanců v zemědělství.

Na příkladu lékařů jsem se pokusil ukázat, že v prostředí s palčivým nedostatkem kvalifikované pracovní síly docházelo k částečnému přehodnocení významu stranických trestů. Obsazování funkcí, které na jednu stranu požívají značnou společenskou prestiž a zároveň jsou spjaté s vysoce odbornou kvalifikací, se ukázalo do značné míry nezávislým na mechanismu stranických trestů. Otevřená možnost zvyšování kvalifikace a profesního růstu mohla pozitivně působit nejen na specialisty samotné, ale i na širokou veřejnost jako stvrzení otevřenosti normalizační společnosti všem schopným a poctivě pracujícím lidem.

V posledku se pak ukázala schopnost stranických i bezpečnostních aparátů nejen lokalizovat epicentra případného nebezpečí a účinně je zbavit možnosti tento potenciál naplnit. V

³⁰⁸ Článek Václava Šimečka s názvem *Jako dělník jsem se velmi dobře hodil ke klamání dělnické třídy* uveřejněný v deníku Práce. Viz soukromý archiv Vladimíra Šimečka.

prostředí minimálních vazeb vzájemné loajality a solidarity mezi bývalými komunisty na lokální bázi k tomu ani nebylo třeba vynaložit přílišné úsilí.

V. Závěr

Sledované okresy nebyly zasaženy událostmi Pražského jara s takovou intenzitou jako centrální oblasti. Občanská iniciativa se zde projevovala zvýšenou politickou aktivitou, zakládáním nových, či obnovováním zaniklých společenských organizací. Politické funkce ve volených orgánech i KSČ a funkce podléhající stranické nomenklatuře, se vyznačovaly značnou mírou kontinuity s předchozím obdobím. Došlo pouze k dílčím personálním obměnám. Výrazněji se projevil až spontánní nesouhlas s vojenskou intervencí a následně se změnami ve stranickém vedení v dubnu 1969, který byl mimo jiné spojený s masivním úbytkem členů KSČ.

Rozchod podstatné části především dělnických a zemědělských pracovníků s politikou KSČ, který se projevil jejich hromadným vystupováním v průběhu roku 1969, se dále promítl do průběhu a výsledků stranických prověrek. Během nich se stranická administrativa pokoušela mírnějším přístupem přinejlepším zachovat, či posílit jeho podíl na členské základně. Pozitivní diskriminace dělníků a pracovníků v zemědělství se dále projevovala i při odvolávání se proti výsledkům prověrek a žádostem o znovupřijetí do strany. I přes úbytek značného množství dělníků se stranické administrativě víceméně podařilo alespoň statisticky pozastavit úbytek podílu dělníků a zemědělců v okresních stranických organizacích. Další negativní demografický jev, totiž stárnutí členstva, se naopak stranickými prověrkami jen prohloubil.

Prověrkami početně nejvíce zasaženou skupinou se ve stranických statistikách stala souhrnná kategorie sdružující mistry, vedoucí, inženýry manažery, učitele, lékaře, inteligenci a zaměstnance ve službách. Především u učitelů, lékařů a kulturních pracovníků se úbytek členů KSČ projevil patrně nejcitelněji, když jejich absolutní počty klesly po prověrkách místy až na 50 % původního stavu. To se odrazilo i ve zprávách hodnotících vývoj v okresech od roku 1968, kde byli především učitelé hodnoceni jako profese nejvíce zasažené pravicovým oportunismem.

Prověrkové postihy a jejich důsledky byly pochopitelně do značné míry závislé na osobních vztazích, konkrétních sociálních konstelacích a loajalitách. Na příkladu Prachatické skupiny bylo ukázáno, že dočasná strategická spojení jednotlivců, utvářená v průběhu roku 1968

mohla mít pouze jednorázový charakter, na rozdíl od přetrvávajících nepřátelství, vyvolaných těmito projevy. Tyto osobní antagonismy pak hrály zásadní roli při vytváření konkrétních představ o „exponentech pravice“ a dalších nepřátelích normalizované KSČ. Poslušný, loajální postoj vůči normalizované straně, jejímu vedení a autoritativnímu výkladu minulosti tak mohl být stížen vyloučením a zavržením. Na druhé straně, explicitní nesouhlas při zachování loajálních vztahů v rámci lokální komunity mohl být prominent a mohlo dojít i ke znovupřijetí do KSČ. V rámci lokálních komunit se tak na konkrétních případech utvářel normalizační diskurz a jeho obsahy.

Základním prvkem normalizačního diskurzu byl důraz na klíčové role událostí let 1968 a následnou očistu strany od představitelů Pražského jara a dalších nepřátel normalizované KSČ. Vedle tohoto narativu tvořil důležitou součást normalizačního diskurzu důraz na otevřenost strany všem vyloučeným a vyškrtnutým, kteří angažovaností a poctivou prací prokážou svou loajalitu normalizačnímu režimu. Diskurzivní otevřenost vůči bývalým členům a jejich případné nápravě se ukázala být důležitým stabilizačním faktorem při etablování normalizační moci a její legitimacy. K jejímu prohloubení došlo po XV. sjezdu KSČ v roce 1976, po kterém strana přistoupila k procesu znovupřijímání vybraných jedinců postižených prověrkami. I přes relativně malá čísla znovupřijatých v námi sledovaném regionu mohl tento proces výrazně přispět k oživení zájmu o návrat členství a s tím spojené projevy loajality.

Na základě výzkumu osudů vyloučených a vyškrtnutých členů strany se podařilo potvrdit hypotézu o výrazně stabilizačním dopadu stranických prověrek. Ukázalo se, že stranický postih v mnoha případech stimuloval zvýšenou aktivitu a projevy loajality postižených, ve snaze o zlepšení životní situace. Projevy loajality se v první řadě manifestovaly ve velkém množství oficiálních stížností a odvolání proti rozhodnutím pohovorových komisí s KSČ, ale u řady bývalých komunistů vedl postih ke zintenzivnění aktivity v zaměstnání, ve společenských organizacích, popř. zastupitelských orgánech. Strategie volené postiženými mohly zahrnovat zvyšování odborné kvalifikace dodatečným vzděláváním, ale i vstřícnost vůči orgánům Státní bezpečnosti.

Je zřejmé, že mezi některými vyloučenými, kteří byli, ať už na základě vlastních rozhodnutí, nebo proti své vůli označeni za nepřátelské osoby, přetrvávaly vazby, které navázaly v rámci KSČ. Hovoříme o vazbách mezi bývalými kolegy ze zaměstnání, ale i z nejruznějších stranických orgánů, včetně nejvyšších příček stranické hierarchie. Tyto styky byly

podrobovány pečlivému dohledu, sledovány a sabotovány. Nepodařilo se nicméně prokázat existenci trvalejších vazeb, které by měly potenciál koordinované opoziční činnosti, a to ani mezi vyloučenými navzájem, ani mezi vyloučenými a zárodky disentu po roce 1977. Naopak v některých případech panovala mezi vyloučenými vyslovená nevraživost. Mizivá vzájemná loajalita mezi vyloučenými, spolu s preventivními opatřeními, pak řadu jednotlivců přivedla ke stažení se do soukromí. Subverzivní potenciál izolovaných jedinců v rámci normalizované společnosti tak byl minimalizován.

Výzkum v prostředí pohraničních okresů Český Krumlov a Prachatice má v rámci raně normalizačního Československa svá specifika. Periferní prostředí zvyšuje důležitost lokálních vazeb a diskurzů, na úkor vertikálních mocenských mechanismů. Obecný vzestup kvality života na venkově v 70. letech, umocněný dosídleleckým charakterem oblasti sám o sobě zajišťoval značnou míru loajality obyvatelstva v okresech, jejichž hospodářství bylo založeno převážně na zemědělské produkci. Ekonomické aspekty loajality byly v souladu s obecnými rysy normalizačního režimu, které se potvrdily i na regionální bázi: i v případech, kdy stranický postih znamenal kariérní sestup se ukázalo, že měl minimální dopad na finanční situaci postiženého. Spolu s nízkou hustotou zalidnění pak tvořily tyto faktory klíčové prvky legitimacy normalizačního panství v obou okresech.

Výrazným limitem retardujícím postup konsolidačního procesu v námi sledovaných okresech bylo omezené množství pracovní síly, které bylo v pohraničních oblastech obzvláště palčivé. I z těchto důvodů lze konstatovat, že k úplnému završení procesu konsolidace v okresech Český Krumlov a Prachatice došlo až v druhé polovině 70. let. Dynamika konsolidace se však lišila v jednotlivých oborech, mj. s ohledem na požadovanou kvalifikaci. U některých vysoce odborných, a tím pádem i nedostatkových profesí (jako byli například lékaři), musela politická kritéria jít stranou docela. Podstatný segment bývalých komunistů tak nemusel svůj stranický postih považovat za závažnou překážku v dalším profesním, či společenském životě.

Seznam použitých zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
CZV	celozávodní výbor
ČČK	Československý červený kříž
ČSD	Československé dráhy
ČSÚ	Český statistický úřad
DD	Dětský domov
DDM	Domov dětí a mládeže
f.	fond
JKV KSČ	Jihočeský krajský výbor KSČ
JZD	jednotné zemědělské družstvo
k.	karton
KKRK	Krajská kontrolní a revizní komise
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
KV KSČ	krajský výbor KSČ
MěNV	městský národní výbor
MěV	městský výbor
MěNV	městský národní výbor
MNV	místní národní výbor
NA	Národní archiv
NF	Národní fronta
n.p.	národní podnik
OV KSČ	okresní výbor KSČ
OKRK	okresní kontrolní a revizní komise
ONV	okresní národní výbor
OO VB	okresní oddělení veřejné bezpečnosti
OSS	okresní správa silnic
OÚNZ	okresní ústav národního zdraví
POV	předsednictvo okresního výboru
PÚV	předsednictvo ústředního výboru

PŠ	pedagogická škola
ROH	Revoluční odborové hnutí
SČSP	Svaz Česko-Sovětského přátelství
s.	strana
sig.	signatura
SOA	státní oblastní archiv
SOkA	státní oblastní archiv
SS	státní statek
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
sv.	svazek
THP	technickohospodářský pracovník
ÚK RK	Ústřední kontrolní a revizní komise
ÚV KSČ	Ústřední výbor KSČ
VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce
ZO KSČ	základní organizace KSČ
ZDŠ	základní dělnická škola
ZRP	Závod Rudého Práva

Seznam literatury a pramenů

Prameny

Archiv Bezpečnostních Složek

Fond KR ČB

KR-2849 ČB Karel Fesl

KR-3799 ČB Ivan Nový

KR-3709 ČB František Šedivý

Fond TS ČB

TS-11353 ČB Antonín Hrach

TS-8089 ČB Jan Oliva

Národní Archiv Praha

Fond ÚV KSČ 1945-1989 Praha - zasedání 1945 – 1989

k. 261 Návrh směrnice ÚV KSČ k opětnému přijetí do strany(...). 25. 5. 1976

k. 372 Návrh směrnice ÚV KSČ o diferencovaném přístupu při opětném přijímání do strany(...). 9.6.1972

Fond Byro ÚKRK pro kontrolní a revizní práci v českých zemích 1968 – 1971

sv. 5 Usnesení 18. schůze Byra ÚKRK z 29. 6. 1970

Fond XV. sjezd KSČ

k. 5 Návrh usnesení XV. Sjezdu KSČ

k. 5 Informace č. 1 o žádostech v členských otázkách, adresovaných XV. sjezdu

Státní Oblastní Archiv v Třeboni

Fond KSČ jihočeský krajský výbor České Budějovice, (1928) 1945-1990

Signatura I/A/3 Evidence připomínek a stížností (1969 - 1985) fascikl 11-14.

Signatura I/C/5b/8 Přehled odvolání a stížností k výsledkům výměny stranických legitimací (1970-1972). fascikl 484.

Státní Okresní Archiv v Českém Krumlově

Fond KSČ – Okresní výbor Český Krumlov 1945-1990

- k. 27 Zápisy ze schůzí POV KSČ (1963)
- k. 46 Zápisy ze schůzí POV KSČ (1969-1970)
- k. 47 Zápisy ze schůzí POV KSČ (1970)
- k. 48 Zápisy ze schůzí POV KSČ (1970)
- k. 72 Zápisy ze schůzí POV KSČ (1976)
- k. 75 Zápisy ze schůzí POV KSČ (1976-1977)
- k. 97 Zápisy ze schůzí POV KSČ (1980)
- k. 177 Okresní konference 1968
- k. 178 Okresní konference 1968 (mimořádná)
- k. 179 Okresní konference 1971
- k. 187 Okresní kontrolní a revizní komise (1966-1973)
- k. 223 Přihlášky do KSČ, posudky ZO, kádrový program (1962-1990)
- k. 245 Odvolání proti rozhodnutí prověřkových komisí, stížnosti (1970-1981)
- k. 246 Odvolání proti rozhodnutí prověřkových komisí, stížnosti (1970-1981)

týdeník Jiskra

Státní Okresní Archiv v Prachaticích

Fond Komunistická strana Československa – Okresní výbor Prachatice

- k. 7 Okresní konference 1968
- k. 8 Okresní konference 1968 (mimořádná)
- k. 9 Okresní konference 1968 (mimořádná)
- k. 10 Okresní konference 1971
- k. 28 Plenární zasedání OV KSČ (1971)
- k. 48 Plenární zasedání OV KSČ (1984-1985)
- k. 80 Předsednictvo OV KSČ (1964)
- k. 96 Předsednictvo OV KSČ (1969)
- k. 97 Předsednictvo OV KSČ (1970)
- k. 98 Předsednictvo OV KSČ (1970)
- k. 99 Předsednictvo OV KSČ (1970)
- k. 100 Předsednictvo OV KSČ (1971)

- k. 130 Předsednictvo OV KSČ (1976)
- k. 152 Předsednictvo OV KSČ (1980)
- k. 187 Zápisy ze schůzí OKRK (1966-1973)
- k. 188 Zápisy ze schůzí OKRK (1974-1977)
- k. 189 Zápisy ze schůzí OKRK (1978-1981)
- k.199 Okresní kontrolní a revizní komise (1969-1972)

Fond ONV Prachatice

Osobní svazky zaměstnanců ONV Prachatice

Jihočeská vědecká knihovna

deník Jihočeská Pravda

týdeník Hraničář

Publikované prameny

14. sjezd Komunistické strany Československa: Praha 25. května - 29. května 1971. Praha 1971.

10 let práce na Komunistické strany Československa na okrese Český Krumlov 1971-1980. Český Krumlov 1981.

25 let socializace vesnice na českokrumlovském okrese. Český Krumlov 1973.

30 let budování socialismu v okrese Prachatice: 1945-1975. Prachatice 1975.

Sborník hlavních dokumentů 15. sjezdu KSČ: 12.-16. dubna 1976, [Praha]. Praha 1976.

Volební program Národní fronty okresu Prachatice. Prachatice 1971.

LANG, František, ed. *30 let socialistického zemědělství okresu Prachatice.* Prachatice 1979.

Monografie:

ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: OIKOYMENH, 2013.

BÁRTA, Miloš a kol. *Československo roku 1968, 2. díl: počátky normalizace*. Praha 1999.

BREN, Paulina. *Zelinář a jeho televize: kultura komunismu po pražském jaru 1968*. Praha 2013.

ČERNÁ, Marie a kol. *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí: Československo 1948-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012.

ČINÁTL, Kamil., MERVART, Jan, NAJBERT, Jaroslav. *Podoby Česko-slovenské normalizace: dějiny v diskuzi*. Praha 2017.

GÍMEŠ, Emil, KOUDELKA, František. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*. Praha 1996.

HÁJEK, Miloš. *Paměť české levice*. Praha 2011.

HELLBECK, Jochen. *Revolution on my mind: writing a diary under Stalin*. Harvard 2009.

HRADECKÁ, Vladimíra a KOUDELKA, František. *Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969-1974*. Praha 1998.

CHRASTIL, Sylvestr. *Normalizace Československé armády na počátku 70. let*. Brno 2002.

JAREŠ, Jakub a kol. *Náměstí Krasnoarmějců 2: učitelé a studenti Filozofické fakulty UK v období normalizace*. Praha 2012.

JAREŠ, Jakub a kol. *S minulostí zúčtujeme: sebereflexe Filozofické fakulty UK v dokumentech sedmdesátých a devadesátých let 20. století*. Praha 2014.

JECHOVÁ, Květa. *Lidé Charty 77: zpráva o biografickém výzkumu*. Praha 2003.

KABELE, Jiří. *Z kapitalismu do socialismu a zpět*. Praha 2005.

- KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969-1993*. Praha 2012.
- KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu: k sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha 2007.
- KALOUS, Jan, KOCIAN, Jiří a ADAMEC, Jan. *Český a slovenský komunismus (1921-2011)*. Praha 2012.
- KAPLAN, Karel, ed. *Kádrová nomenklatura KSČ 1948-1956: sborník dokumentů*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 1992.
- KAŠKA, Václav. *Neukáznění a neangažovaní: disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948-1952*. Praha 2014.
- KOLÁŘ, Pavel a PULLMANN, Michal. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu*. Praha 2016.
- KOPEČEK, Michal. *Hledání ztraceného smyslu revoluce: zrod a počátky marxistického revizionismu ve střední Evropě 1953-1960*. Praha 2009.
- KUSIN, Vladimír. *From Dubček to Charter 77*.
- LÜDTKE, Alf. (ed.). *Everyday Life in Mass Dictatorship*. 2016.
- MADRY, Jindřich. *Sovětská okupace Československa, normalizace v letech 1969-70 a role ozbrojených sil*. Praha 1994.
- MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha 2017.
- MACHONIN, Pavel. *Česká společnost a sociologické poznání: problémy společenské transformace a modernizace od poloviny šedesátých let 20. století do současnosti*. Praha 2005.
- MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa v letech 1969-1970*. Praha 1997.

- MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha 2011.
- MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus. Paměť a politická identita*. Praha 2009.
- MERVART, Jan. *Kultura v karanténě: umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*. Praha 2015.
- MERVART, Jan a MUSILOVÁ, Dana. *Dokumenty k dějinám Komunistické strany Československa*. Hradec Králové 2006.
- MRŇKA, Jaromír. *Svéhlavá periferie: každodennost diktatury KSČ na příkladu Šumperska a Zábřezska v letech 1945-1960*. Praha 2015.
- OTÁHAL, Milan. *Normalizace 1969-1989: příspěvek ke stavu bádání*. Praha 2002.
- OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha 2011.
- PACHOLÍK, Tomáš. *Pražské jaro a srpen 1968 na Českobudějovicku*. Diplomová práce PF JČU. České Budějovice 2011.
- PAVKA, Marek. *Kádry rozhodují vše!: kádrová politika KSČ z hlediska teorie elit: (prvních pět let komunistické vlády)*. Brno 2003.
- PULMANN, Michal. *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*. Praha 2011.
- SCHULZE WESSEL, Martin. (ed.), *Loyalität in der Tschechoslowakischen Republik (1918-1938)*, München 2004.
- SCHULZE WESSEL, Martin. *Pražské jaro*. Praha 2018.
- SKALECKÁ, Veronika. *Pardubice v období normalizace: politika, kultura a média od srpna 1968 do listopadu 1989*. Červený Kostelec 2016.
- SPIRITOVA, Marketa. *Hexenjagd in der Tschechoslowakei: Intellektuelle zwischen Prager Frühling und dem Ende des Kommunismus*. Köln 2010.

ŠIMEČKA, Milan. *Obnovení pořádku*. Brno 1990.

ŠTVERÁK, František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. Praha 2010.

TOMEK, Prokop. *Okres na východě 1960-1989: občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha 2008.

VALEŠ, Lukáš. PETRÁŠ, Jiří. *Sametová revoluce v jižních Čechách I.,II: Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989/1990*. Plzeň 2017, 2018.

VANĚK, Miroslav, ed. a KRÁTKÁ, Lenka, ed. *Příběhy (ne)obyčejných profesí: česká společnost v období tzv. normalizace a transformace*. Praha 2014

VANĚK, Miroslav, ed. *Obyčejní lidé--?!: pohled do života tzv. mlčící většiny: životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence*. Praha 2009.

WEBER, Max a HAVELKA, Miloš, ed. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha 2009.

ZIMMERMANN, Volker, HASLINGER, Peter, NIGRIN, Tomáš (eds.). *Loyalitäten im Staatssozialismus. DDR, Tschechoslowakei, Polen*. Marburg 2010.

ZOUNEK, Jiří, ŠIMÁNĚ, Michal a KNOTOVÁ, Dana. *Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace*. Praha 2017.

články:

CUHRA, Jaroslav: "Kádrovník nikdy nemůže být se svou prací hotov. Kádrování a komunistické vládnutí", *Dějiny a současnost*, 2009, č.11, s.30-33.

ČERNÁ, Marie: "Od školy až do důchodu. V síti kádrových materiálů." *Dějiny a současnost*, 2009, č.11, s.37-40.

SIKORA, Stanislav. *Zo strany von! Čistky radového členstva KSČ na Slovensku roku 1970*. in ROGULOVÁ, Jaroslava a kol. *Adepti moci a úspechu: etablovanie elít v moderných dejinách: jubileum Valeriána Bystrického*. Bratislava 2016.

SKŘIVÁNEK, Milan. *K pořádání písemností okresních výborů KSČ*. in. Archivní časopis 42,1992, č. 2, s. 91nn.

ŠKABRAHA, Martin: *Tři stezky (ke) komunismu*. Dějiny-teorie-kritika 7, 2010, č.1,

PULLMANN, Michal: *Sociální dějiny a totalitněhistorické vyprávění*. Soudobé dějiny 15, 2008, č.3-4, s.715nn.

Internetové zdroje

<https://www.nempt.cz/prakticke-informace/historie/>

<http://www.prachatice.eu/mudr-jan-antonin-mager/d-21065>

http://www.totalita.cz/txt/txt_pouceni.php

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10132488909-pred-25-lety/209411000110923/>

Přílohy

Seznam příloh

Tab. 1: Vývoj členských základů okresních organizací podle sociálního složení 1968-1971

Graf 1: Vývoj absolutních počtů dělníků ve stranických organizacích 1968-1971

Graf 2: Vývoj relativního zastoupení dělníků ve stranických organizacích 1968-1971

Graf 3: Vývoj absolutních počtů důchodců ve stranických organizacích 1968-1971

Graf 4: Vývoj relativních počtů důchodců ve stranických organizacích 1968-1971

Graf 5: Absolutní počty lékařů a učitelů ve stranických organizacích 1968-1971³⁰⁹

³⁰⁹Zdroje tabulek:

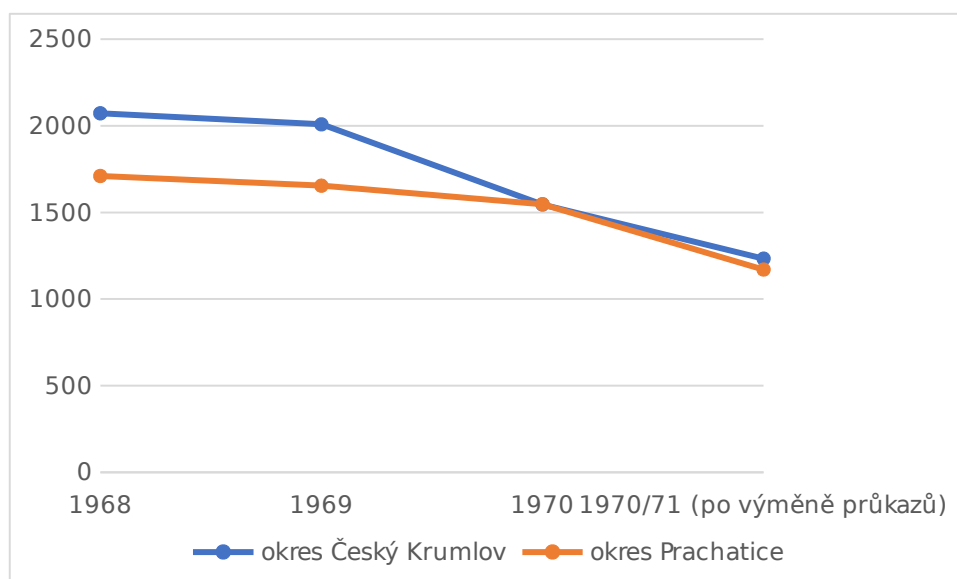
Stručný výtah z rozboru současného stavu členské základny okresní organizace KSČ a předpoklad jejího dalšího třídního, sociálního a věkového vývoje do XV. sjezdu KSČ. Zpráva pro plenární zasedání OKRK KSČ Prachatice 18. února 1972. Tab. č. 5. SOkA Prachatice f. OV KSČ Prachatice k. 29.

Sociální složení okresní organizace v porovnání od roku 1968 po výměnu členských legitimací. Zpráva pro plenární zasedání OV KSČ Český Krumlov 15.12.1970. SOkA Český Krumlov f. OV KSČ Český Krumlov k. 153.

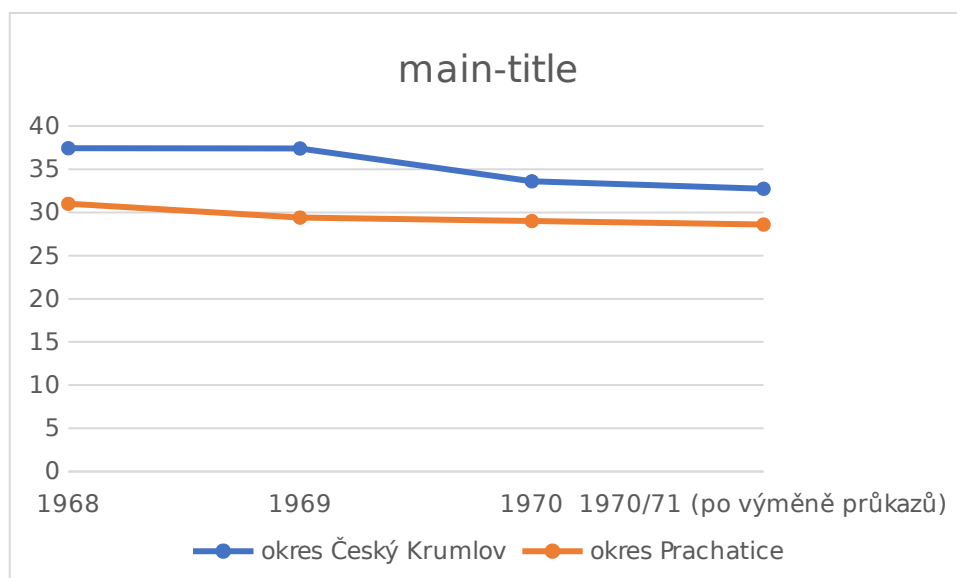
Tab. 1 Vývoj členských základů okresních organizací podle sociálního složení 1968-1971

	1968				1969				1970				1970/71 (po výměně průkazů)			
	Český Krumlov		Prachatice		Český Krumlov		Prachatice		Český Krumlov		Prachatice		Český Krumlov		Prachatice	
	členové	% z celku	členové	% z celku	členové	% z celku	členové	% z celku	členové	% z celku	členové	% z celku	členové	% z celku	členové	% z celku
dělníci	1359	24,56	1710	31	1251	23,31	1654	29,4	1003	20,9	1547	29	807	21,43	1170	28,6
zemědělci	713	12,88			757	14,1			543	11,35			426	11,31		
JZD	171	3,09	459	8,2	167	3,11	441	7,9	124	2,56	422	7,9	89	2,36	267	6,5
THP mistři a dílovedoucí	171	3,09	231	4,1	208	3,87	192	3,5	137	2,86	193	3,6	116	3,08	127	3,1
THP v průmyslu	313	5,47	249	4,5	301	5,61	268	4,8	328	6,85	230	4,3	227	6,03	192	4,7
THP v zemědělství	64	1,15	252	4,5	67	1,24	294	5,3	332	6,94	295	5,5	251	6,67	245	6
THP v hospodářských orgánech	449	8,11	133	2,4	360	6,71	129	2,3	61	1,27	174	3,2	42	1,11	111	2,7
veřejní pracovníci	60	1,15	96	1,7	64	1,24	108	1,9	85	1,78	84	1,5	74	1,97	84	2,1
kulturní pracovníci	15	0,02	5	0,1	9	0,01	8	0,1	9	0,19	2		4	0,11	0	0
lékaři a lékárníci	16	0,02	25	0,4	18	0,05	21	0,3	20	0,42	25	0,4	9	0,24	10	0,2
učitelé a profesori	192	3,47	219	3,9	190	3,5	232	4,1	199	4,15	216	4	139	3,69	115	2,8
studenti			8	0,1			11	0,2			11	0,2			13	0,3
úředníci	326	5,89	340	6,1	383	7,08	337	6	313	6,54	293	5,4	226	6	200	5
vedoucí prodejen a provozoven	101	1,82	99	1,8	83	1,54	93	1,7	100	2,09	81	1,5	79	2,1	66	1,7
služby	141	2,44	163	2,9	134	2,49	185	3,3	116	2,42	160	3	88	2,34	101	2,5
ženy v domácnosti	159	2,87	172	3,1	207	3,85	182	3,3	177	3,7	190	3,4	146	3,88	81	2
důchodci dělníci	846	15,29	792	14,3	785	14,63	871	16	862	18,01	832	15,5	721	19,15	891	21,8
důchodci ostatní	177	3,2	336	6,1	163	3,04	327	5,9	176	3,67	350	6,4	131	3,48	244	5,9
ostatní zaměstnanci	259	4,58	225	4,6	218	4,06	228	4	67	1,4	327	6,1	64	1,7	169	4,1
celkem	5532	99,1	5514	99,8	5365	99,44	5581	100	4652	97,1	5432	100,9	3639	96,65	4086	100

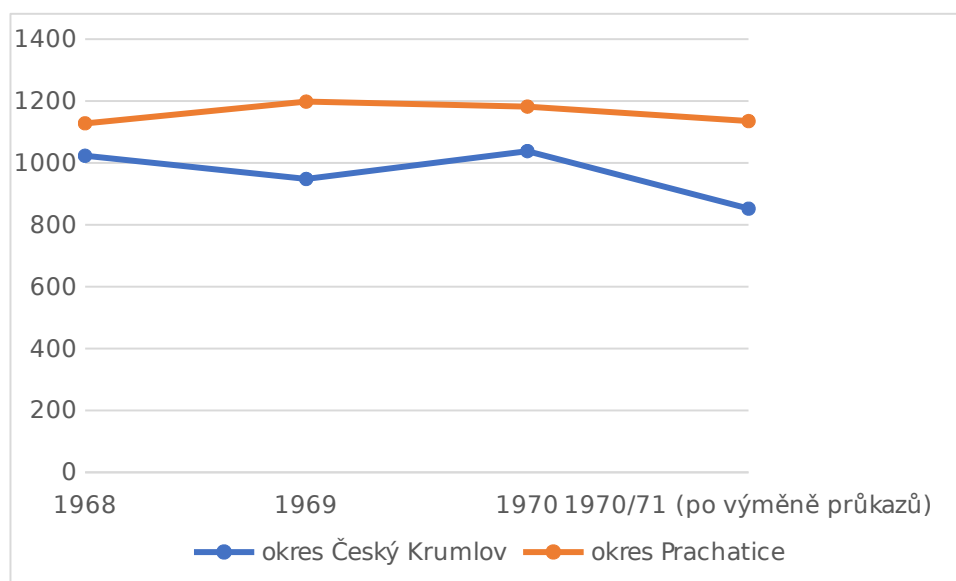
Graf 1: Vývoj absolutních počtů dělníků ve stranických organizacích 1968-71

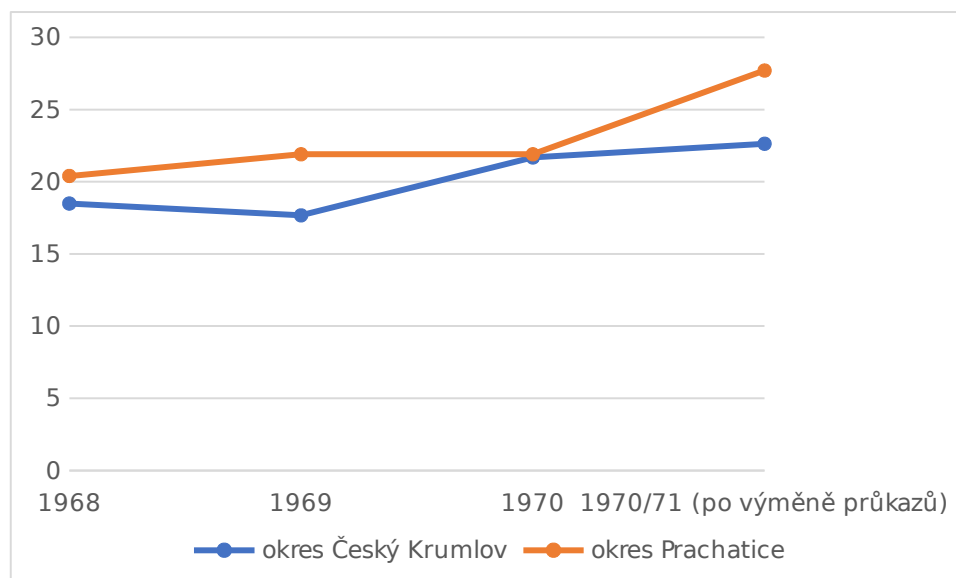
Graf 2: Vývoj relativního zastoupení dělníků ve stranických organizacích 1968-71

Graf 3: Vývoj absolutních počtů důchodců ve stranických organizacích 1968-71

Graf 4: Vývoj relativních počtů důchodců ve stranických organizacích 1968-71

Graf 5: Absolutní počty lékařů a učitelů ve stranických organizacích 1968-71

